تربت پاک

معرفی تخت فولاد اصفهان

محمدرضا نیلفروشان

بسم الله الرحمن الرحیم

تربت پاک: معرفی تخت فولاد اصفهان

نویسنده:

محمدرضا نیلفروشان

ناشر چاپی:

گلدسته

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

تربت پاک: معرفی تخت فولاد اصفهان

مشخصات کتاب

سرشناسه : نیلفروشان، محمدرضا، ۱۳۴۹ -

عنوان و نام پدیدآور : تربت پاک: معرفی تخت فولاد اصفهان/ محمدرضا نیلفروشان.

مشخصات نشر : اصفهان: گلدسته، ۱۳۸۴.

مشخصات ظاهری : [۱]، [۱۸۰] ص.: مصور، جدول، نقشه.

شابک : ۳۵۰۰۰ ریال : ۹۶۴-۹۳۱۴۳-۸-۵

وضعیت فهرست نویسی : فاپا (برون سپاری)

یادداشت : پشت جلد به انگلیسی:M. R Nilforooshan. Introduce of Takhte foulad...

یادداشت : کتابنامه: ص. [۱۸۰]؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع : مجموعه فرهنگی مذهبی تخت فولاد(اصفهان)

موضوع : اصفهان --آرامگاهها

رده بندی کنگره : DSR۲۰۷۳ /ص۷۴ ن۹۴ ۱۳۸۴

رده بندی دیویی : ۹۵۵/۹۳۲

شماره کتابشناسی ملی : م ۸۴-۲۶۹۱۱

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحیم

هست کلید در گنج حکیم

قبرستان تخت فولاد یکی از بافت های مهم تاریخی شهر اصفهان به شمار می آید که از جایگاه بالای معنوی و مذهبی برخوردار بوده و وجود آرامگاه ها و مقابر بزرگان دینی و علمی و هنری در این گورستان و قداست مکانی، آن را به صورت خلوتی برای عبادت و تزکیه نفس در آورده و از دیر باز این مکان مورد توجه عام و خاص بوده و تمام آنچه که در این

قبرستان چشم را می نوازد ساخته دست هنرمندان و معمارانی است که با ابزار دل، بناها ساختند و نقشها پرداختند با آجر و سنگ و... .

و امروزه وجود آثار و ابنیه معماری و نمونه های عالی هنری همچون گچ بری، کاشیکاری، خوشنویسی و نقاشی در این تربت پاک همه و همه گواهی است بر این مدعا که تخت فولاد از اسناد مهم و قابل توجه تاریخ و فرهنگ اصفهان و ایران اسلامی است.

لذا جهت آشنایی خوانندگان با جاذبه های تخت فولاد، اطلاعات مربوط به سیر تاریخی تخت فولاد، آثار و ابنیه و جلوه های مختلف آن به صورت دسته بندی شده همراه با تصاویر متعدد و نقشه های پلان و نمای بناها به طور کامل ذکر شده است.

لذا بر خود لازم می دانم از زحمات و تلاش همکاران محترم غلامرضا نصراللهی در ارائه اطلاعات و آقایان مهدی بابایی، غلامرضا عرب، مهدی دهکردی و حسین زاده در تهیه عکس و خانم مریم زینلی در ویرایش و تنظیم مطالب، خانمها کاظم زاده و نگین همتی در تایپ مطالب، آقای حمید خلیلیان در غلط گیری و سید هادی روحانی که در ارائه این اثر یاری رساندند مراتب تقدیر و تشکر را به عمل آورم اگر چه قلم را یارای آن نیست که پاسخگوی زحمات این عزیزان باشد.

والسلام

ص:۱

فهرست منابع

ص:۲

تربت پاک

مزار مقدس تخت فولاد با قدمتی دیرین پس از قبرستان وادی السلام در نجف اشرف، شریفترین و شکوهمند ترین مزار جهان تشیع به شمار می آید. سرزمین مقدسی که در قرون و اعصار متمادی آرامگاه تعداد بی شماری از عالمان و صالحان، حکیمان و عارفان، هنرمندان و شاعران، مومنین و متقین و به ویژه در این دوران قرارگاه هزاران پرنده خونین بال دفاع مقدس بوده و آرمیدگان در آن، آفرینندگانی بس ارجمندند که بلندی مرتبت اصفهان آفریده منزلت ایشان است.

این مجموعه گرانقدر، علاوه بر قداست فراوان مذهبی، آینه تمام نمای فرهنگ و هنر ایرانی _ اسلامی نیز می باشد. وجود ابنیه زیبای تاریخی همچون بقعه بابا رکن الدین و دهها بنای ارزشمند از دوره های صفویه، زندیه، قاجاریه و بعد از آن که با نمونه های عالی هنر کاشیکاری، آجر کاری، خوشنویسی، حجاری و.... زینت یافته اند و آثار کشف شده بی نظیر هنری متعلق به قرون اولیه هجری قمری همگی گواهی صادق بر این مدعاست که تخت فولاد گنجینه ای کهن از سبک های گوناگون معماری و هنری است که ضرورت پاسداری و معرفی آن بر کسی پوشیده نیست.

سابقه تاریخی گورستان های اصفهان

از گذشته دور هر مرحله از محلات شهر اصفهان، خارج از فضای مسکونی خود، گورستانی داشته و ساکنین محل مردگان خود را در آن دفن می کردند که از آن جمله می توان قبرستان آب بخشان، قبرستان سنبلان یا چملان، قبرستان شاه میر حمزه، قبرستان طوقچی .... را نام برد.

گورستان تخت فولاد نیز یکی از گورستان های اصفهان بوده که از زمان دفن بابا رکن الدین شیرازی عارف مشهور عصر ایلخانی اهمیتی ویژه می یابد و در زمان صفویه به گورستان عمومی شهر تبدیل می شود. البته در باز سازی های اخیر، قبور پراکنده ای نیز متعلق به قبل از بابا رکن الدین به دست آمده است.

مقبره بابا رکن الدین شیرازی

۱۱۴۷

ص:۳

موقعیت جغرافیایی و وسعت محدوده گورستان تخت فولاد:

گورستان تخت فولاد به مساحت تقریبی ۷۵ هکتار در حاشیه جنوبی زاینده رود واقع شده است.

موقعیت تاریخی و وسعت محدوده گورستان تخت فولاد

سابقه تاریخی گورستان تخت فولاد:

قدمت و اهمیت این گورستان در بخشی از آن به نام لسان الارض آن چنان که از شواهد بر می آید با خلقت آسمان و زمین آغاز می شود. همچنین وجود قبر منسوب به یوشع نبی از انبیاء بنی اسرائیل در حدود ۲۰۰۰ سال پیش، بر سابقه تاریخی این منطقه می افزاید.

وجه تسمیه

گورستان تخت فولاد در طول تاریخ به چندین نام شهرت داشته که برای هر کدام از این اسامی وجوهی ذکر شده است:

لسان الارض: به معنای زبان زمین؛ خداوند به زمین و آسمان می گوید «به میل یا کراهت بیایید» و زمین اصفهان در جواب پاسخ می دهد بنابراین به این ناحیه لسان الارض می گویند.

تخت فولاد: به معنای تختگاه بابا فولاد حلوایی عارف قرن دهم هجری یا تخت سنگی پولاد دیلمی مزار بابا رکن الدین: وجود قبر بابا رکن الدین عارف قرن هشتم هجری.

مزار بابا فولاد حلوایی

ص:۵

پیش از اسلام

با توجه به روایاتی که در باب وجه تسمیه بخشی از این گورستان تاریخی به نام لسان الارض آمده و همچنین وجود قبر یکی از بزرگان و انبیای بنی اسرائیل به نام یوشع در این مکان، خود بیانگر این مطلب است که از حدود ۲ هزار سال پیش از این منطقه مورد توجه بوده است.

نمای بنای قدیم لسان الارض

سنگ قبر منسوب به یوشع نبی

نمای بنای قدیم لسان الارض

—

سنگ قبر منسوب به یوشع نبی

پس از اسلام

پیش از دوران صفویه

- جشن آتش بازی مرداویج پسر زیار در دوران آل زیار

- کتیبه های آجری موجود در تکیه بابا رکن الدین از دوران آل بویه

- وجود آثاری از دوره آق قویونلو در مسجد مصلی

- احداث زوایا، عبادتگاهها و خانقاهها توسط عرفا و صوفیان در قرون پنجم تا نهم هجری

- مزار بابا رکن الدین شیرازی متعلق به سال ۷۶۹ ه_.ق

دوران صفویه

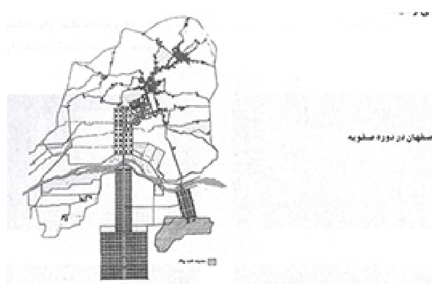
– احداث چهار باغ گبر آباد از محدوده جنوب پل خواجو تا دروازه تخت فولاد در زمان شاه عباس دوم.

– قرار گرفتن محوطه تخت فولاد در انتهای یکی از محورهای اصلی شهر صفوی.

– گسترش محـدوده تخت فولاد و احـداث بناهای متعدد مانند: تکیه خانقاه، بقعه، کاروانسـرا، باغ، مهمانسـرا، مسـجد، مصـلی، آب انبار، یخچال و... که تعداد تکایا و خانقاه ها به چهار صد عدد می رسید.

اصفهان در دوره صفویه

اصفهان قدیم

–

پس از دوران صفویه

دوره افشاریه و زندیه

- تخریب قسمت عمده تکایای عهد صفوی در زمان هجوم افغانها

دوره قاجاریه

- تعمیر و احیاء آثار صفوی در زمان صدارت محمد حسین خان صدر اصفهانی و فرزندش عبدالله خان امین الدوله و احیاء و مرمت چهار باغ امین الدوله (گبر آباد)

- تخریب بسیاری از بناهای صفوی به دست ظل السلطان

- احداث ابنیه جدید توسط سلیمان خان رکن الملک شیرازی نایب الحکومه اصفهان

ورودی تکیه میر فندرسکی (برگرفته از کتاب هولستر)

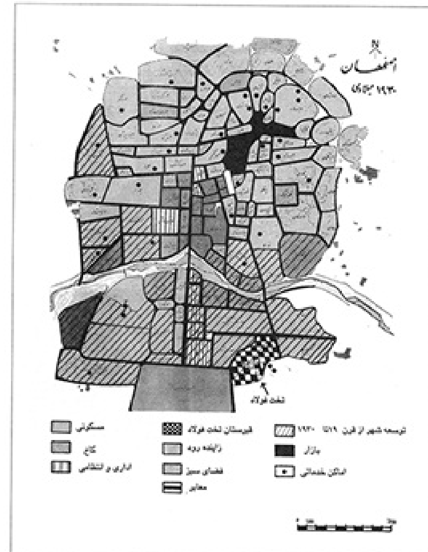
ص:۹

کروکی تخت فولاد، اثر پاسکال کوست (معمار) و فلاندن (نقاش)

دید از ایوان تکیه شیخ محمد تقی رازی

کروکی تخت فولاد، اثر پاسکال کوست (معمار) و فلاندن (نقاش)
دید از ایوان تکیه شیخ محمد تقی رازی

دوره پهلوی

- تخریب و نابسامانی در محدوده تخت فولاد و تبدیل تکایا به صورت مقابر خصوصی.

- گسترش شهر به سمت جنوب و احداث محله های مسکونی بر روی زمین های کشاورزی و بقایای باغها و عمارات عصر صفوی.

- احداث خیابان فیض بر بقایای چهار باغ صفوی.

- ثبت تعدادی از ابنیه تاریخی محدوده تخت فولاد در فهرست آثار ملی از سال ۱۳۳۳ هـ.ق.

عکس هوایی سال ۱۳۴۸ از محدوده تخت فولاد

عکس هوایی سال ۱۳۴۸ از محدوده تخت فولاد

دوره معاصر

اشاره

با گسترش فضای شهر و بافت مسکونی در منطقه جنوب اصفهان و تبدیل این بخش به یکی از محورهای فعال شهری و همچنین به منظور رعایت مسائل بهداشتی گورستان جدیدی در حوزه شرق اصفهان در مسیر جاده اصفهان - یزد احداث و دفن اموات در تخت فولاد مدفون گردید. با ممنوعیت تدفین و متروکه شدن تخت فولاد رد سال ۱۳۶۳ هـ.ش، این مکان رونق خود را از دست داد و در اثر بی توجهی و بدون سرپرست ماندن، سیر تخریب آغاز شد و از طرفی به خاطر وجود فضاهای بسته همچون تکایا، عناصر خلاف در این اماکن تجمیع نمودند و این بافت ارزشمند تبدیل به یک بافت ناامن با چهره ای نامطلوب گردید.

ص:۱۱

متأسفانه با توجه به اینکه مزار تخت فولاد بعد از قبرستان وادی السلام در نجف اشرف شریفترین و قدیمی ترین گورستان های بلاد اسلامی و جهان تشیع به شمار می رود لیکن به رغم این اهمیت و با وجود آنکه عمده آثار و قبور آن در دوران فعلی باقی و در محدوده شهری اصفهان و در برابر چشم مردمان قرار داشت و قبور بزرگان و علمای گرانقدر و همچنین آثار قابل توجهی از معماری و هنر تاریخی این شهر را دارا بود در مقایسه با آثار و عناصر دیگر تاریخی و فرهنگی شهر اصفهان کمتر مورد توجه قرار می گرفت.

وضعیت پیش آمده موجبات نگرانی وسیع علما، اهل تحقیق، فرهنگیان و عموم مردم علاقه مند را فراهم آورد و شهرداری در جهت رسیدگی به این مساله در سال ۱۳۶۹ هیات امنائی متشکل از علما نویسندگان و علاقه مندان به این سند تاریخی و فرهنگی جهت برنامه ریزی و جلوگیری از نابودی تخت فولاد تشکیل داد و همین امر مقدمات شکل گیری مجموعه تاریخی، فرهنگی و مذهبی تخت فولاد وابسته به شهرداری را در سال ۱۳۷۳ جهت ساماندهی و بازسازی و مرمت تخت فولاد مهیا نمود در همین سال محدوده تخت فولاد در فهرست آثار ملی قرار گرفت.

از سال ۱۳۷۳ بازسازی و ساماندهی تخت فولاد آغاز شد و این روند تا نیمه سال ۱۳۸۲ ادامه داشت. لذا با تغییراتی که در سیستم شهرداری اصفهان صورت گرفت و با روی کار آمدن شورای اسلامی فعلی شهر اصفهان که نسبت به حفظ و احیاء ارزشهای معنوی، دینی و ملی فرهنگی ایران اسلامی به شمار می آمد، توجه خاص به این مجموعه مبذول داشتند. از طرفی توجه و تاکید علمای بزرگوار شهر از جمله نماینده محترم ولی فقیه و امام جمعه اصفهان حضرت آیت الله طباطبایی و رئیس حوزه علمیه اصفهان حضرت آیت الله مظاهری و دیگر علمای بزرگوار و همچنین توجه اهل تحقیق و اندیشمندان به حفظ و احیاء این مجموعه با توجه به ضرورت هایی که در احیاء و آبادانی این منطقه بود و پتانسیل های بالایی که به عنوان یک بافت تاریخی مذهبی و قطب فعال فرهنگی داشت، حوزه وسیعی از فعالیت ها در قالب طرح های عمرانی فرهنگی آغاز شد که به اجمال معرفی می گردد:

پروژه های عمرانی:

پروژه های عمرانی با در نظر داشتن ویژگی های خاص گورستان تخت فولاد و با توجه به ارزشهای کالبدی و ویژگی های معماری و هنری تکایا در جهت ساماندهی و مرمت و حفظ آثار به جای مانده و جلوگیری از روند فرسایش بافت، ایجاد کاربری های مناسب برای بناها و فضاهای موجود، تجلی آثار ارزشمند معماری تخت فولاد در گستره فعلی شهر، ارتقاء سطح کیفی محیطی و بصری تکایا، حفاظت ابنیه و عناصر ارزشمند تاریخی موجود در تخت فولاد و جلوه بخشیدن به مزار و آرامگاه های مشاهیر و علماء و صالحان آرمیده در این دیار طراحی شده است.

ص:۱۲

در همین راستا تکایای ریزی، خوانساری، بروجردی، بابا رکن الدین، کازرونی، لسان الار، میرفندرسکی، آباده ای، خاتون آبادی، صاحب روضات، مادر شاهزاده، فاضل سراب، هاشمی، بید آبادی، سید العراقین، آغا باشی، درویش عبدالمجید، آب انبار کازرونی و آب انبار رکن الملک در طرح ساماندهی مرمت و احیاء قرار گرفتند و دیگر پروژه های عمرانی عبارتند از:

- سنگ فرش محورها و معابر اصلی جهت تسهیل و جذب در عبور و مرور در محورهای تاریخی (محور – امام جمعه، محور بابا رکن الدین، محور خلیلیان محور باغ طوبی و...)

- نور پردازی و تامین روشنایی مجموعه جهت تامین امنیت عمومی و ایجاد منظره و چشم انداز مناسب.

- آزاد سازی منازل مسکونی و تجاری داخل بافت جهت تبدیل منطقه به سایت فرهنگی و مذهبی.

- طراحی مراکز مذهبی تفریحی ویژه کودکان با توجه به روحیه لطیف آنها و وظیفه ای که در جهت انتقال مفاهیم و باورهای دینی به کودکان بر عهده ماست از جمله باغ نماز، پارک جنگلی و پارک شهید علی اصغر، پارک فیزیک، پارک معاد.

- طراحی و شروع به ساخت پارک های مذهبی و باغ های فرهنگی تفریحی جهت تاکید و یادآوری مفاهیم مذهبی و آموزش معانی دینی به نحوی جذاب مانند: پارک محله ای معاد و پارک سادات رضوی.

- ساخت بازارچه های متناسب با بافت از جمله:

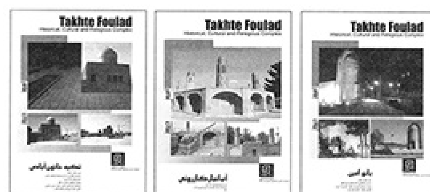
۱- بازارچه فرهنگی با هدف ایجاد بستری مناسب جهت جذب اقشار فرهنگی و ارتقاء سطح فرهنگی ساکنین منطقه.

۲- بازارچه گل و گیاه به منظور تبـدیل محوطه های باز تخت فولاد به فضای فعال و سر زنـده و همچنین بستری مناسب جهت دسترسی زائرین به گل و گیاه مورد نیاز.

- ایجاد مراکزی جهت معرفی تخت فولاد و بیان جاذبه های هنری و فرهنگی موجود در آن همچون:

۱- عکس خانه تخت فولاد

۲- گنجینه آثار خوشنویسی و سنگ نوشته های تخت فولاد.

- بازسازی بناها و عناصر نمادین قدیمی تخت فولاد از جمله:

۱- سقاخانه ها با هدف احیاء سنت حسنه وقف.

۲- پیگیری جهت آزاد سازی کاروانسرای ملك و ارائه کاربری مناسب فرهنگی.

۳- طراحی و جانمایی دروازه قدیم تخت فولاد.

۴- پیگیری آزاد سازی کارگاه میراث فر هنگی و تبدیل به مجموعه فرهنگی مذهبی بانوان (بانو مجتهد امین)

- ساخت مراکزی جهت احیاء جایگاه عبادی تخت فولاد همچون سکوهای عبادت و نماز.

- ایجادا باغ های فرهنگی - مـذهبی با هدف احیاء یاد و خاطره باغ ها و فضاهای سبز روزگار گذشـته در تخت فولاد به همراه ایجاد فضاهای فرهنگی و آموزش از جمله:

۱- باغ طوبی.

۲- باغ علمی شمعدانی و یاس.

- آسفالت محورها و خیابانهای داخل مجموعه.

- نصب تابلوهای راهنما جهت معرفی بناها و آثار، راهنمای معابر و تکایا،

- نصب تابلوهایی با متونی که مفاهیم معنوی و مذهبی را تداعی می کند.

- جدول گذاری محور تاریخی بابا رکن الدین.

- کمک به مرمت و ساماندهی سرویس های بهداشتی مساجد منطقه.

طرح ساماندهی گلستان شهدا

گلستان شهدا یکی از کانون های فعال و پر رفت و آمد منطقه با قابلیت بالای فرهنگی که وجود هزاران کبوتر خونین بال در این خطه، این مکان را به سان نگین سرخ خاتم تخت فولاد در آورده است که در جهت تجلیل از مقام شامخ شهدای بزرگوار و تکریم و خدمت رسانی به خانواده های محترم آنان و سایر علاقمندان و زائرین این دیار مقدس، ساماندهی گلستان شهدا از پروژه های مهم عمرانی تخت فولاد به شمار می آید که با مشارکت اداره کل بنیاد شهید و امور ایثارگران استان اصفهان در حال اجرا می باشد.

همچنین مجموعه تاریخی فرهنگی و مذهبی تخت فولاد همچنین در جهت گسترش و ساماندهی فضای سبز منطقه فعالیت داشته از جمله:

- حفظ و نگهداری، نظافت، سم پاشی، ضد عفونی خاک در محل و درختان منطقه.

- تکمیل و ساماندهی فضای سبز در تخت فولاد و گلستان شهدا.

ص:۱۵

- گلکاری فصلی در منطقه و گلستان شهدا

- کاشت درختان نخل و زیتون به صورت نمادین در منطقه.

برنامه های فرهنگی

فعالیت های فرهنگی با توجه به امتیازات منحصر به فرد و جاذبه های خاص در تخت فولاد از نیمه سال ۸۲ با هدف معرفی مشاهیر و بزرگان مدفون و بیان جاذبه های هنری و ارزش معماری تخت فولاد در سطح وسیعی آغاز شد و در طی این مدت اقدامات ارزشمندی صورت گرفته است از جمله:

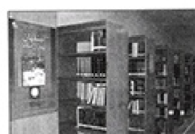
پژوهش و تحقیق:

- تدوین و تألیف دانشنامه تخت فولاد که به صورت گسترده و همه جانبه در مورد مشاهیر و بزرگان مدفون در تخت فولاد، بناها و عناصر معماری و هنری، آداب و رسوم، اصطلاحات و واژه هایی در مورد تخت فولاد اطلاعات جمع آوری و تدوین می گردد.

۱- برگزاری همایش ها و نشست های علمی با هدف بزرگداشت و تجلیل از علمای مدفون در تخت فولاد (همایش فاضل سراب و اصفهان عصر وی، زمستان ۸۲)

۲- راه اندازی کتابخانه تخصصی تخت فولاد با منابع غنی در موضوعات تاریخ، جغرافیا، تذکره و رجال فلسفه و غیره و گرد آوری آثار مدفونین در این مرکز که مکانی مناسب برای تحقیق و پژوهش به شمار می آید.

چاپ و نشر که به چندین بخش تقسیم می شود:

۱- چاپ کتاب: ضیاء القلوب اثر فاضل سراب، بزمگاه دلبران اثر دکتر منتظر القائم، با ستارگان تألیف سید احمد عقیلی، فراموشم مکن تالیف حجت الاسلام مهدی نیلی پور، ولایت عشق آثار خطی اشرف الکتاب و زمین آسمانی ویژه کودکان تالیف خانم محبوبه ساطع.

۲- چاپ بروشور در معرفی تکایا و معرفی بزرگان مدفون با عنوان در «مذهب عشق»

۳- چاپ پوستر آرامگاه ها و بقاع

۴- تهیه و چاپ پازل تخت فولاد ویژه کودکان

۵- چاپ نقشه راهنما گلستان شهداء

تهیه برنامه های تولیدی و خبری در خصوص مشاهیر تخت فولاد از جمله:

- سریال خاک تابان که سری اول آن در مراحل پایانی کار است و مذاکراتی هم جهت سری دوم آن صورت گرفته است.

سنگ قبر منسوب به یوشع نبی

نمایی از سریال خاک تابان کتاب ضیاء القلوب

- شناخت تخت فولاد در برنامه بهار زندگی ویژه ماه مبارک رمضان در سال ۱۳۸۳

- پوشش خبری برنامه های مجموعه تاریخی فرهنگی و مذهبی تخت فولاد و معرفی مشاهیر تخت فولاد به مناسبت سالگرد وفات آنها.

- تهیه فیلم، کلیپ و تیزر تبلیغاتی ویژه برنامه ها و مراسم برگزار شده در تخت فولاد،

اطلاع رسانی

۱- افتتاح وب سایت تربت

۲- راه اندازی خانه نرم افزار طوبی

۳- تهیه نرم افزار رفتگان ماندگار

۴- تخت فولاد در رسانه ها و مطبوعات

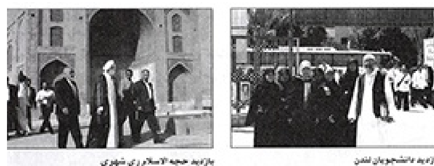
۵- راه اندازی سیستم اطلاع رسانی گلستان شهداء

۶- ارتباط با نشریات و صدا و سیما در خصوص معرفی مشاهیر و آثار و ابنیه تخت فولاد و برنامه های صورت گرفته در این مجموعه.

ص:۱۷

بازدید و تور گردشگری تخت فولاد:

در طی دو سال گذشته بسیاری از علماء و مقامات داخلی و هیئت های خارجی از تخت فولاد بازدید نموده اند. همچنین گروههای بسیاری از مراکز آموزشی، فرهنگی و مذهبی از تور گردشگری تخت فولاد استفاده نموده اند و به همراه کارشناسان مجموعه با این مکان مقدس و دینی آشنا شده اند.

بازدید دانشجویان لندن بازدید حجه الاسلام ری شهری

- مجموعه تاریخی فرهنگی و مذهبی تخت فولاد در جهت معرفی هر چه بهتر و همچنین احیاء سنت های حسنه تخت فولاد مراسم هایی در مناسبت های مختلف برگزار نموده و همچنین در نمایشگاه هایی شرکت داشته است از جمله: نمایشگاه مبلمان شهری، نمایشگاه جانبی همایش انبوه سازان ساختمان و مسکن، نمایشگاه پژوهش، نمایشگاه فعالیت های روابط عمومی شهرداری اصفهان، نمایشگاه های ویژه نوروز از جمله تکیه:

بابا رکن الدین - تکیه سید العراقین، گلستان شهدا - باغ غدیر، نمایشگاه عملکرد تخت فولاد در نماز جمعه در میدان امام، نمایشگاه عملکرد فرهنگی عمرانی تخت فولاد در دانشگاه خوراسگان و... .

نمایشگاه مبلمان شهری

در همین زمینه برگزاری مراسم هفتگی شبهای نخلستان در گلستان شهداء و یک کهکشان ستاره که یادی از شهیدان سرافراز این مرز و بوم است، حائز اهمیت می باشد. همچنین برنامه های ویژه اعیاد و سوگواری ائمه اطهار و مراسم دعا که به نوعی احیا کننده وضعیت و جایگاه سابق تخت فولاد به عنوان مکانی برای عبادت و نیایش می باشد. لازم به توضیح است که این برنامه ها عمدتاً با مشارکت و همکاری نهادها و مراکز آموزشی و فرهنگی صورت گرفته و این مشارکت خود موجب جذب هر چه بیشتر اقشار مختلف مردم به تخت فولاد می باشد. در راستای معرفی تخت فولاد مجموعه تاریخی فرهنگی و مذهبی با تشکیل ستاد نوروزی در نوروز ۸۳ و ۸۴ فعالیت وسیعی را آغاز نمود.

برنامه های ستاد نوروزی ۸۳:

۱- چاپ ویژه نامه خاک تابان در معرفی تخت فولاد و بیان فعالیت های انجام گرفته در سال ۸۲.

۲- برنامه های ویژه سال تحویل در گلستان شهداء از جمله:

گل آرائی گلستان شهدا، اجرای هفت سید گلستان شهداء، اهداء گل شب بو و کارت پیام تبریک به خانواده های شهداء که در تجلیل از مقام والای شهیدان صورت گرفته است.

۳- تور گردشگری، بازدید از تخت فولاد که تعداد کثیری از مهمانان نوروزی از این برنامه استفاده نمودند و با توجه به فضای مناسب و جذابی که در منطقه به مناسبت ایام نوروز تدارک دیده شده بود. حدود ۷۳ هزار نفر از تخت فولاد بازدید نمودند.

۴- اسکان میهمانان نوروزی که بدون هزینه صورت گرفت و حدود ۲۰۰ نفر از این طرح استفاده کردند.

۵- راه اندازی کافی نت مجموعه تخت فولاد.

۶- طراحی مسابقه از تخت فولاد تا وادی السلام.

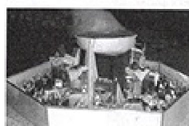
برنامه های ستاد نوروزی ۸۴:

۱- چاپ ویژه نامه خاک تابان در معرفی تخت فولاد و بیان فعالیت های انجام گرفته در سال ۸۳ و معرفی طرح های فرهنگی و عمرانی در حال انجام.

۲- اهداء کارت پیام تبریک، گلاب و گل به خانواده های معظم شهداء.

۳- اهداء گل و ماهی به کودکان به مناسبت عید نوروز.

۴- گل آرایی گلستان شهدا

۵- برپائی نمایشگاه در تکیه بابا رکن الدین، سید العراقین، گلستان شهداء و باغ غدیر.

۶- طراحی و اجرای سفره های هفت سین در گلستان شهدا، تکیه بابا رکن الدین و باغ طوبی.

۷- اجرای برنامه یک کهکشان ستاره یادبود شهدای گرانقدر در گلستان شهدا.

۸- برپائی تور نوروزی ویژه میهمانان نوروزی.

۹- فعالیت دفتر ارتباط مردمی ویژه ایام نوروز.

۱۰- طراحی مسابقه تخت فولاد شناسی و همچنین مشارکت در توزیع مسابقه جلوه های عاشورا.

برگزاری دوره های آموزشی ویژه تخت فولاد شناسی و مباحث دینی:

۱- دوره تخصصی تربیت راهنمای تخت فولاد

۲- طرح سراج منیر سلسله نشست های ویژه معارف مهدویت

۳- با ستارگان معرفی مدفونین تخت فولاد با حضور علمای برجسته و...

از دیگر برنامه های فرهنگی تخت فولاد:

جمع آوری عکس، اثر و دست نوشته های علماء و بزرگان مدفون در تخت فولاد با هدف حفظ و معرفی این آثار ارزشمند، سلسله برنامه های با ستارگان که مصاحبه و گفتگو با بزرگان دینی و علمی را شامل می شود، تقویت سنت حسنه دعا و نیایش در تخت فولاد و گلستان شهدا از جمله دعای عرفه، ندبه و کمیل و تقویت و اجرای برنامه های فرهنگی مساجد منطقه تخت فولاد و اجرای برنامه های ویژه آشنایی کودکان با تخت فولاد.

نمایی از مقبره بابارکن الدین (برگرفته از کتاب هولستر)

نمایی از مقبره خاتون آبادی (برگرفته از کتاب هولستر)

نمایی از مقبره واله (برگرفته از کتاب هولستر)

نمایی از کاروانسرای ملک (برگرفته از کتاب هولستر)

ص:۲۰

نمایی از مقبره بابا رکن الدین (برگرفته از کتاب هولستر)

نمایی از مقبره خاتون آبادی (برگرفته از کتاب هولستر)

۱۱۶۵۰

نمایی از مقبره واله (برگرفته از کتاب هولستر)

نمایی از کاروانسرای ملک (برگرفته از کتاب هولستر)

۱۱۶۶۱

جلوه های معنوی و عبادی در تخت فولاد:

مسجد

اشاره

در گورستان تخت فولاد به دلیل فضای آرام و خلوت آن که محل مناسبی برای عبادت مؤمنین می باشد مساجد پر رونقی ساخته شده که گواه بر معنویت خاص این مکان می باشد.

مساجد موجود در تخت فولاد:

مسجد مصلی

«مساجد جمعه خصوصاً مساجدی که برای شهرهای بزرگ ساخته می شد کمتر اتفاق می افتاد که گنجایش تمام مومنین مردان مسلمان بالغ آزاد را که مقید به نماز جماعت بودند داشته باشد و به طریق اولی ممکن نبود که تمام افراد مسلمان در ایام عید فطر و عید قربان را به هنگام دعاهای دست جمعی و عمومی که در موقع شیوع وبا و طاعون و خشکسالی های بسیار طولانی خوانده می شد، در آن جمع شدند.

در اینگونه مواقع مراسم نماز و دعا در زمین های وسیع و آزادی به نام مصلی که عموماً در کنار شهر بود برگزار می شد، به قول ژرژ مارسه مصلی نماز خانه ای در هوای آزاد بود.» (۱)

بنابراین مصلی یعنی محل اجتماع خاص و عام، قطعه زمین وسیع و آزادی بوده است محصور یا غیر محصور که بر حسب افزایش یا نقصان وسعت و عدد سکنه شهر گاهی مورد استفاده قرار می گرفته و گاهی متروک می شده است.

مصلای مشهد زمین مشجری است که امروز محصور شده است. تقریباً در چند کیلومتری دروازه پایین خیابان، مصلای طرق جزیی از دست است در چند کیلومتری جنوب غربی مشهد. مصلای یزد اول در مرکز شهر بوده امروز میدان وسیعی است که دور تا دور آن ساختمان مدرسه است. مصلای همدان تپه ای است عریان در جنوب شهر کنونی، مصلای اصفهان در خارج از برج و باروی شهر و نزدیک دروازه طوقچی بوده است. این قبیل اماکن که به ندرت مورد استفاده قرار می گرفته و ممکن بوده که پس از اندک زمانی متروک شود و از انتفاع اصلی بیفتد هرگز در ردیف بناهای مهم و معظم تاریخی قرار نگرفته اند. همین امر خود توجیه می کند که چرا علی رقم تعداد زیادی از مصلاها که مصنفین و مولفین مسلمان در کتب خود به آنها اشاره کرده اند. تعداد بناهایی که به این عنوان نامگذاری شده چه اهمیتی دارد.

مصلای تخت فولاد قریب بیست جریب مساحت دارد که سنوات پیشین روز بیست و یکم رمضان و شبهای جمعه مشحون از جمعیت بود.

۱- طرح بهسازی و نوسازی مجموعه فرهنگی تخت فولاد، ص۵۸.

مصلای قبلی خارج از دروازه طوقچی که قبل از دیالمه مصلای شهر بوده و هزار و صد سال پیش معبد عامه و خاصه شهر بود و از هزار و سیصد هجری به بعد که در تخت فولاد مصلا ساخته شد آنجا کم کم از اهمیت افتاد تا جایی که امروزه طوری محو شده کان لم یکن شیئا. (۱)

مصلی تخت فولاد از حیث وسعت و اهمیت از جهاتی بر سایر مصلاهای اصفهان برتری داشته و عموماً جهت نماز استسقاء در آنجا جمع می شده اند. در قسمت جنوبی این مسجد مقصوره کوچکی بوده که مربوط به زمان آق قریونلوها و شاید یکی دو قرن قبل از آنها بوده است و در طول تقریباً هفت قرن از آسیب زمان محفوظ مانده بوده که متاسفانه در سالهای اخیر آن را خراب کردند.

گرداگرد این مسجد دیواری کشیده بودند که صحن مسجد از دیگر اراضی مجزا باشد... در سالهای ۱۳۶۰ به بعد... تعمیرات اساسی و کلی در دیواره های مسجد انجام شده و دو قرن قبل این تاریخ می باشد.

این مسجد دارای چهار در می باشد:

- در شمالی ورودی قبور سادات بهشتی

- در جنوبی داخل تکیه مرحوم آقا میرزا محمد باقر چهار سوقی

- در غربی در خیابان موسوم به آب دویست و پنجاه

- در شرقی مقابل مدرسه راهنمایی. (۲)

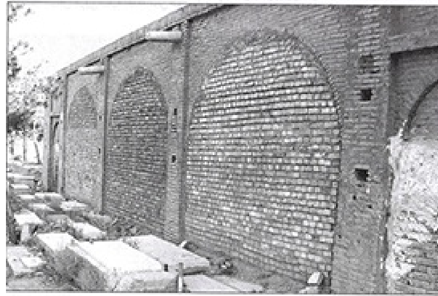
۱۱۶۸۳

ص:۲۴

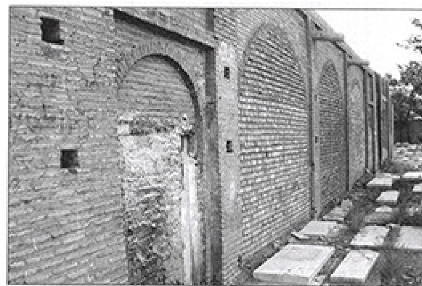
۱- تاریخ اصفهان، ص۱۴۳.
۲- سیری در تاریخ تخت فولاد ص۳۴-۳۰.

مسجد تکیه آقا میرزا محمد باقر چهار سوقی

مسجد تکیه آقا میرزا محمد باقر چهار سوقی، شبستانی در سمت جنوبی تکیه که برای عبادت و احیاء در شبهای جمعه و همچنین برگزاری مراسم فاتحه بنا گردیده است.

_

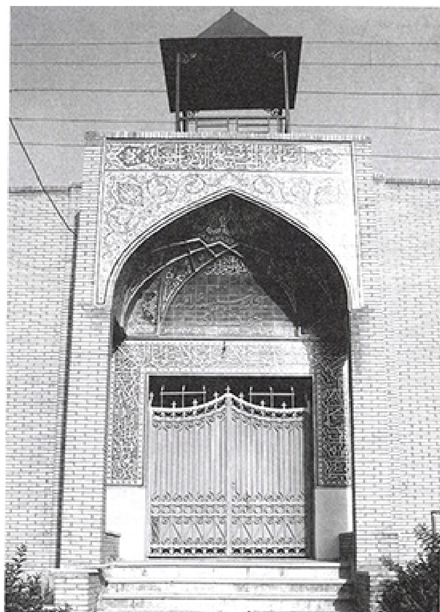
مسجد تکیه آقا میرزا محمد باقر چهارسوقی - شبستانی در سمت جنوبی تکیه که برای عبادت و احیاء در شبهای جمعه و همچنین برگزاری مراسم فاتحه بنا گردیده است.

۱۱۶۹۴

ص:۲۵

مسجد تکیه آقا حسین خوانساری

در سمت شمال غربی تکیه آقا حسین خوانساری شبستانی ساخته شده است.

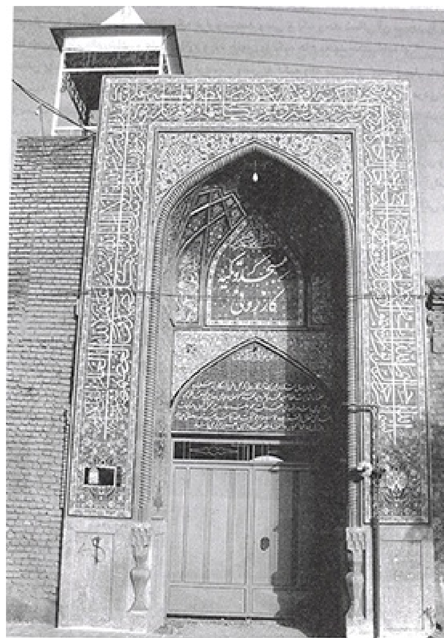

۱۱۷۰۵

ص:۲۶

مسجد تکیه حاج محمد حسین کازرونی

در سمت جنوب غربی تکیه کازرونی شبستان آجری است که هنگام ساختن تکیه آنجا نیز بنا گردیده است.

۱۱۷۱۶

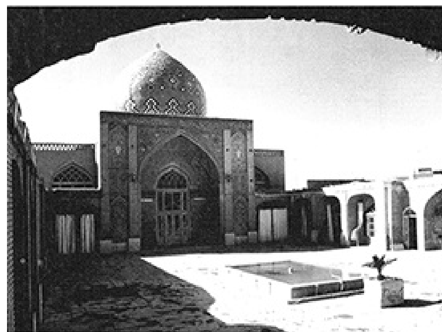
ص:۲۷

مسجد رکن الملک (میرزا سلیمان خان)

طرف غربی ابتـدای دروازه تخت فولاـد که سابقـاً معتبر کاروان پارس بود، مرحوم حاج سـلیمان خان رکن الملک نایب الایاله اصفهان مسجدی ساخت.

یک هزار و سیصد و هجـده، تاریـخ ابتدای مسـجد از مرحوم طوبی (عجلو بالصـلوه قبل الفوت). قبر خودش نیز در آنجا است. وفاتش یک هزار و سیصد و سی و یک و حـد شـمالی آن مسـجد را تکیه آقا محمـد کاظم واله، شاعر و عارف گذارد و حد جنوبی را تکیه حاج محمد جعفر آباده ای. (۱)

عباس بهشتیان درباره این مسـجد می نویسد: وصل به تکیه واله مسـجدی است بسـیار با صفا و بالنسبه زیبا از آثار مرحوم حاج سلیمان خان رکن الملک از رجال خوش نام عصـر خود و مردی خیر و نسـبت به مردم رفتار نیکو داشت. وی این مسـجد را از وجوه شخصـی بنـا نهاد و به همت خود در حـدود سال ۱۳۳۱ هـ.ق به پایان رسانیـد. بنای این مسـجد شامل دو قسـمت است، یکی گنبد و شبسـتان و صـحن و حوض در آن قرار دارد و دیگری صحن کوچکی که در کنار آن آب انباری واقع است و سر در ورودی مسـجد وصـل به این قسـمت در کنـار خیابـان فیض واقع شـده، بقعه آرامگاه رکن الملک، بانی مسـجد که در سال ۱۳۳۱ هـ.ق وفات یافته، در اتاقی قرار دارد که در دالانی بین این صحن کوچک و مسجدا واقع است. (۲)

۱۱۷۲۷

ص:۲۸

۱- تاریخ اصفهان و ری، ص۱۴۳.

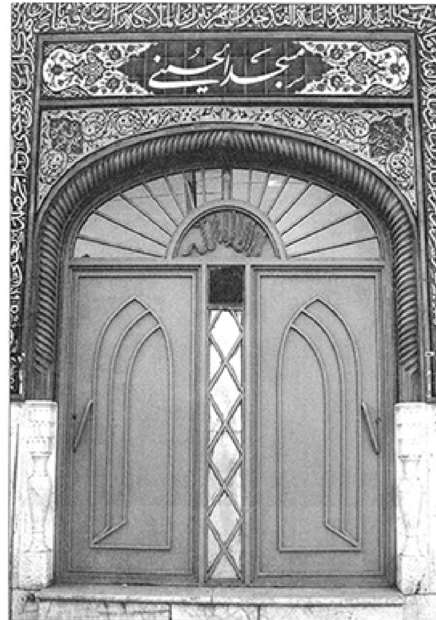
۲- بخشی از گنجینه اثار ملی ص۶-۸۵.

مسجد تکیه حاج آقا مجلس خادم الشریعه

مسجد تکیه حاج آقا مجلس خادم الشریعه (شبستان) که متاسفانه در سالهای اخیر در موقع احداث خیابان این شبستان نیز خراب شد.

مسجد الحسینی

مسجد الحسینی در کنار تکیه معارفی در سالهای اخیر احداث گردیده است.

۱۱۷۳۸

ص:۲۹

مسجد لسان الارض

مسجد لسان الارض در جانب شرق گورستان تخت فولاد محلی است که از دیر زمان آن را لسان الارض می گویند.

فعلا لسان الارض از دیواری بسیار کهنه محصور است که رو به ویرانی است و در بعضی قسمت های باقیمانده این دیوار اثری با آجر کاری دیلمی به خوبی آشکار است و این آثار بیشتر قدمت این محل را تائید می کند. (۱) از جمله امکنه معروف تخت فولاد بقعه مشهور لسان الارض است که در آن قبریست. می گویند که قبر شعیای پیامبر است و بین الانام معروف است که در این محل جواب انبیاء طائعین را گفت و در این باب حدیثی گفته و نقل کرده است... بالجمله مردمان بدان محل و میمنت آن اعتقاد دارند و اکثر شبهای جمعه را در آن جا جمع می شوند و به عبادت و دعا به سر می برند. (۲) به تازگی در توسعه تکیه فوق دیوارهای آن خراب و آثار قدیمی آن از بین رفته است.

نمایی از مسجد لسان الارض

۱۱۷۴۹

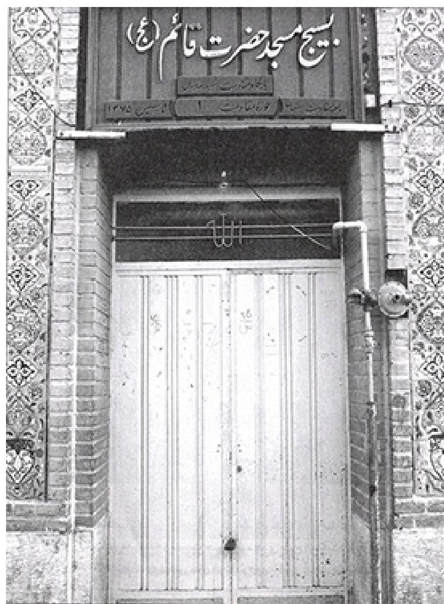
ص:۳۰

۱- بخشی از گنجینه آثار ملی اصفهان ص ۴-۷۳.

۲- نصف جهان فی تعریف الاصفهان ص۴۷.

مسجد القائم

از مساجد جدیـد در تخت فولاـد است که بـا شـروع جنـگ تحمیلی به عنوان پایگـاه بسـیج مستضـعفین نیز مورد اسـتفاده قرار گرفت.

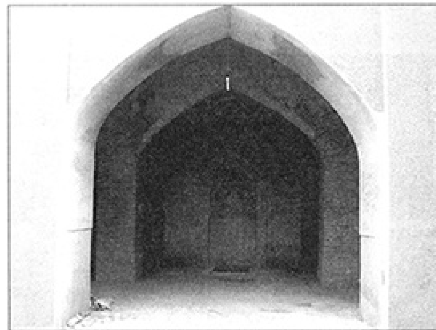

۰

ص:۳۱

مسجد میر محمد اسماعیل خاتون آبادی

مرحوم میر محمد اسماعیل خاتون آبادی در تخت فولاد مدرسه ای بنا کرد که خود نیز در آنجا مدفون گردید. برای این مدرسه در قسمت جنوبی مسجدی طرح انداخت. تاریخ ساختن مدرسه و مسجد قبل از ۱۱۱۶ هجری قمری یعنی سال فوت مرحوم خاتون آبادی می باشد. (۱)

۱

ص:۳۲

۱- سیری در تاریخ تخت فولاد، ص ۳۰.

قبور و آرامگاهای عرفا و علمای برجسته از جمله:

میر محمد اسماعیل خاتون آبادی: عالم فقیه پرهیزکار و فیلسوف والا مقام از دانشمندان عهد صفویه (متوفی ۱۱۱۶ هـ.ق)

میرزا ابوالقاسم استر آبادی مشهور به (میرفندرسکی) حکیم فرزانه، عارف و شاعر دوران صفویه (متوفی ۱۰۵۰ هـ.ق)

میرزا رفیع محمد طباطبایی مشهور به میرزا رفیعا نایینی از بزرگترین دانشمندان عهد صفویه (متوفی ۱۰۸۲ هـ.ق)

۲

ص:۳۳

آقا حسین خوانساری: ملقب به (استاد الکلّ فی الکلّ) فقیه، محقق از بزرگترین اساتید و مدرسین فلسفه اصفهان در عهد صفوی (متوفی ۱۰۹ هـ.ق)

مسعود بن عبدالله بیضاوی مشهور به (بابا رکن الدین) از عرفای نامدار عصر ایلخانی (متوفی ۷۶۹ هـ.ق)

بهاء الدین محمد اصفهانی: مشهور به (فاضل هندی) فقیه و محقق از علمای برجسته اواخر عهد صفوی (متوفی ۱۱۳۷ هـ.ق)

۳

میر محمد اسماعیل خاتون آبادی : عالم فقیه پرهیزکار و فیلسوف والا مقام از دانشمندان عهد صفویه (متوفی۱۱۱۶ ه.ق)

میرزا ابوالقاسم استر آبادی مشهو به (میرفندرسکی) حکیم فرزانه ، عارف و شاعر دوران صفویه (متوفی ۱۰۵۰ ه.ق)

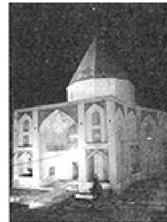

میرزا رفیع محمد طباطبایی مشهور به میرزا رفیعا نایینی از بزرگترین دانشمندان عهد صفویه (متوفی ۱۰۸۲ ه.ق)

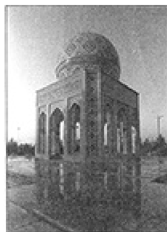
_

آقاحسین خوانساری: ملقب به (استاد الکلّ فی الکلّ) فقیه ،
محقق از بزرگترین اساتید و مدرسین فلسفه اصفهان
در عهد صفوی (متوفی ۱۰۹۹ ه.ق)

مسعود بن عبدالله بیضاوی مشهور به (بابارکن الدین)
از عرفای نامدار عصر ایلخانی (متوفی ۷۶۹ ه.ق)

بهاالدین محمد اصفهانی : مشهور به (فاضل هندی)
فقیه و محقق از علمای برجسته اواخر عهد صفوی
(متوفی ۱۱۳۷ ه.ق)

گلستان شهدا

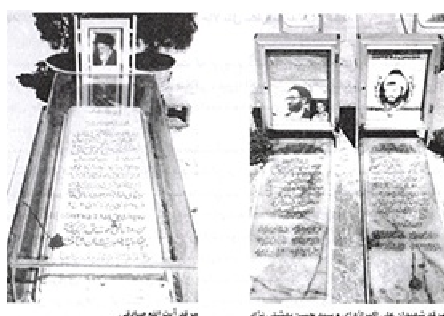
حقیقتا چهره های برجسته شهدای اصفهان حالا مثل ستاره دارند می درخشند. مقام معظم رهبری

گلستان شـهدا از تکایای جدیـدی است که از چنـد تکیه قـدیمی در تخت فولاد همچون لسان الارض، ملک، بروجنی ها، میر محمـد صادقی، میرزا احمـد خان و کوهی تشـکیل شـده است که در حال حاضـر دیوار و حائل میانه این تکایا برداشـته شده و فضای فعلی گلستان شهداء به وجود آمده است.

تکیه شـهدا از بخش های مهم تخت فولاد به شـمار آمده و با توجه به اینکه مقدس ترین و قدیمی ترین بخش تخت فولاد و از طرفی وجود قبر عالمان برجسته همچون: مرحوم آخونـد کاشـی، شـیخ محمـد حکیم خراسانی، آیت الله سـید محمد علری میر محمـد صادقی و آیت الله حاج آقا رحیم ارباب و بزرگان عرصه علم و هنر همچون، پرفسور حاج عبـدالجواد فلاطوری، اسـتاد جلال الـدین همایی و حاج مصور الملکی در این قسـمت قرار دارد، مورد توجه خاص بوده که از سال ۱۳۵۶ هجری شمسی و پس از شهادت آیت الله شمس آبادی و دفن ایشان در این قسمت اهمیت آن بیشتر شد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی و آغاز فعالیت گسترده مخالفان در بر انـدازی نظام و ایجاد اغتشاش در شـهرهای کردسـتان و سیسـتان و بلوچسـتان گروهی از جوانان جهت مقابله به این مناطق اعزام گردیدند که شـماری از آنها به شـهادت رسـیده و شـهدای اصـفهان در شمال غرب بقعه شهید شمس آبادی مـدفون شدنـد که این بخش قطعه حمزه سـید الشـهدا نامیـده شـد. با شـروع جنگ تحمیلی و شـهادت تعـداد بی شمـاری از جوانـان اصـفهان، قطعه مزبور گنجایش دفن نـداشت و با توجه به نیاز فضای مناسب برای دفع شـهدا، اطراف منطقه آزاد سازی شـد و مجموعه گلسـتان شـهدا به صورت فعلی با بیست و هشت قطعه که قرارگاه هزاران پرنـده خونین بال انقلاب اسلامی و دفاع مقدس می باشد، شکل گرفت. (۱)

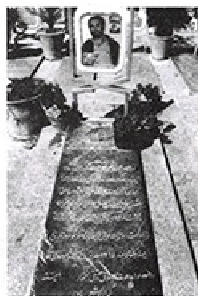
وجود این مجموعه ارزشـمند بسـان نگین سـرخی است بر خـاتم تخت فولاـد و معنویت و قـداست این مکـان مقـدس بـا وجود گلسـتان شـهدا و حضور شـهیدان شاهـد که قریب به هفت هزار تن می باشـند مضاعف گردیـده است و به درستی که آنچه را روزی عالمان و اندیشـمندان با قلم خود بر صـفحه تاریخ ثبت کردند شـهدا با خون خود به منصه ظهور رساندند و تداوم جهاد عالمان در سرخی خون شهیدان معنا یافت.

مرقد شهیدان علی اکبرزاده ای و سید حسن بهشتی نژاد — مرقد آیت الله صادقی

–

مرقد شهید حاج حسین خرازی

مرقد آخوند ملا محمد کاشانی (آخوند کاشی)

۴

ص:۳۵

۱- بزمگاه دلبران.

مرقد شهیدان علی اکبر اژه ای و سید حسن بهشتی نژاد مرقد آیت الله صادقی

مرقد شهید حاج حسین خرازی مرقد آخوند ملا محمد کاشانی (آخوند کاشی)

۵

ص:۳۶

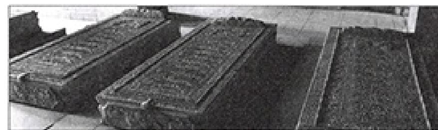
جلوه های هنر و ادب در تخت فولاد:

اشاره

مزار تخت فولاد گنجینه ای گرانقدر از آثار مختلف هنری در زمینه های نقاشی، خوشنویسی، حجاری، معماری و تزئینات وابسته به آن، نقوش و نمادها و عرصه ای از تجلی ادبیات و اشعار خصوصا در زمینه ماده تاریخ می باشد.

حجاری:

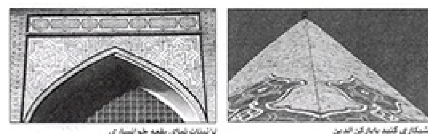
تخت فولاد عرصه ای است برای رشد و تعالی هنر حجاری و سنگ قبرهای فراوانی که به زیبایی تراشیده شده و در نوع خود بی نظیر است شاهدیست بر قدرت قلم استاد سنگ تراش که اصالت خط و نقش را حفظ نموده و در دل سنگ جاودانه می کند.

نقوش:

تخت فولاد آلبوم بی نظیری از نقوش تزئینی و نمادین می باشد که در دو بخش قابل توجه است.

الف: نقوشی که در تزئینات بناها به کار رفته و در کاشیکاتری ها و گچ بری ها قابل مشاهده است اعم از طرح های اسلیمی و هندسی گنبدها و تزئینات نمای بقاع.

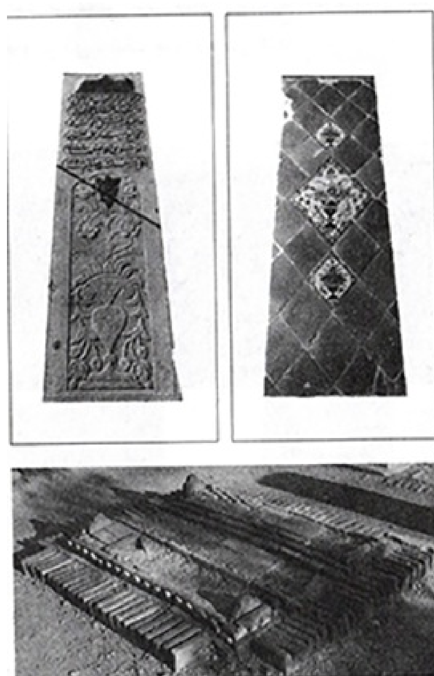

کاشیکاری گنبد بابا رکن الدی تزئینات نمای بقعه خوانساری

ب: نقوشی که در تزئین سنگ قبور به زیبایی و ظرافت تمام حجاری شده و بیانگر هنر و سمبل های جامعه می باشد.

در هر منطقه بسته به مصالح در دسترس، پوششی را برای مزار در نظر می گرفتند. بدین صورت که در مناطق کوهستانی که استخراج سنگ آسانتر بوده، روی مزارها علامتی از سنگ قرار می داده اند و در سایرجاها از پوشش آجری استفاده می شد. (۱)

و این پوشش زمانی ماندگار و بیانگر هویت متوفی است که مزین به خط و نقشی دل انگیز و گویای هنر و اندیشه و فراهنگ عصر وی نیز باشد.

نمونه از قبور با استفاده از پوشش آجر و کاشی

نقوش سنگ قبرها:

مزار انسان پیش از آنکه گویای مرگ وی باشد نشانه زندگی جاودانه اوست زیرا که مرگ میوه حیات بخشی از زندگی و کوچکتر از آن است. پس در شگفت نیستم اگر جلوه هنر را در نقش و نگاره های سنگ مزار هم دیدم و در تحسینش ناتوان ماندم. (۲)

۷

ص:۳۸

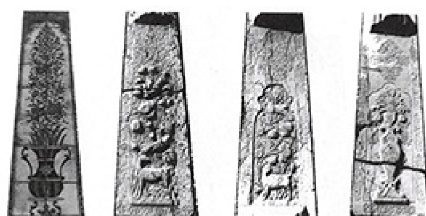
۱- طرح بهسازی و نوسازی... ص۶۴.

۲- سنگ مزارهای ایران ص۲۹.

گـل و برگ درختـان نشـانه سبزی و زنـدگی است. گلاب پـاش و قنـدان و پرنـده (بلبـل) نشـانه میل عشق به زنـدگی و گواه ایمانشـان به از سـر گرفتن زنـدگی در جهان دیگر است. اگر هم نوشـته ای پر نقش و نگار بر چنان سـنگ مزاری نیفزاینـد چه باک، نقش و نگار گویاترین، خواناترین و همگانی ترین نوشته هاست. گو اینکه «وارایبها» از خط نوشتن و تاریخ گذاشتن بی خبر نمانده اند... (۱)

در بخش دیگر از سـنگ مزارها نقش های برگزیده زندگی به یاری خیال و اندیشه سنگ تراش از شکل طبیعی رهایی یافته و به گونه ای تزئینی، تجریدی جلوه می کند سـنگ مزارهایی که نقش سـرو را ساده کرده اند و آن سادگی را با گل و برگهای تزئینی آراسه انـد نقش و نگـار این مزارها از مرز ناپختگی گذشـته و یاد آور نقش و نگارهای بهترین فرش های دوره صـفوی است. شاید به این سبب باشد که تاریخ این گونه سنگ مزارها از همان دوره بیشتر نیست.

آشکار است که هنرمندان سنگ تراش در کار خود از نقش و نگارهای فرش نکته ها آموخته اند. با این تفاوت که بافنده قالی در کنار بافتن آن نقش و نگارها، سـر و کارش با پشم و ابریشم نرم و سـبک است ولی سـنگ تراش با مرمری سخت و سنگین می جنگد. (۲)

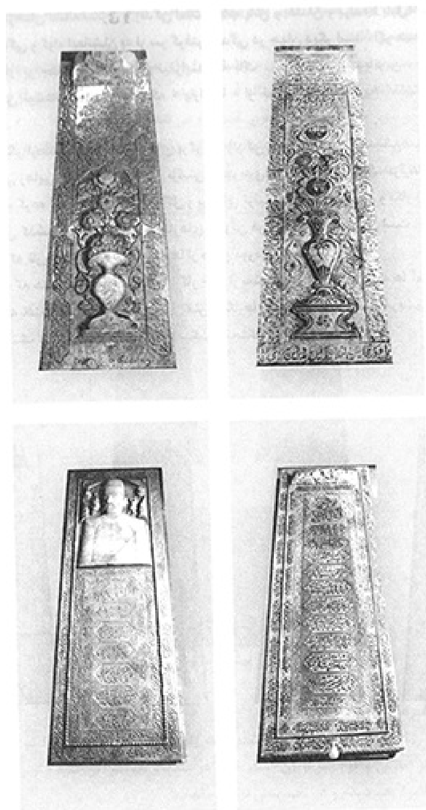
۸

ص:۳۹

۱- سنگ مزارهای ایران ص۲۹.

۲- همان.

نمونه ای از سنگ قبرهای ممتاز بر گرفته از هنرهای حجاری، خطاطی و نوع سنگ

نمونه ای ازسنگ قبرهای ممتاز برگرفته از هنرهای حجاری ، خطاطی و نوع سنگ

۹

ص:۴۰

این سـنگ لوح قبری است از عهد صفوی، شاید زیباترین فکر در ساخت و پرداخت یک سنگ قبر است. این سنگ قبر نمادی از پنجره است. وقـتی نگـاه کنیم درخت سـروی را می بینیم نیم غرقه در آب. وقـتی حوض پر شـد درخت سـرو نیمه مخروطی کامل می گردد و بلندای آسـمان در ژرفای زمین تکرار می گردد و تصویر آسمان در آن اعماق از خاک و استخوانها گذشته است و اسـتخوان مانعی بر سد عبور نور نمی شود. ژرفای زمین به اندازه بلندای آسـمان در آیینه آب بر درخت. حال بیا و ببین که پرندگان بر درخت سرو می نشینند آب می نوشند و پرواز می کنند. (۱)

.

۱- اصفهان از نگاهی دیگر ص۱-۱۴۰.

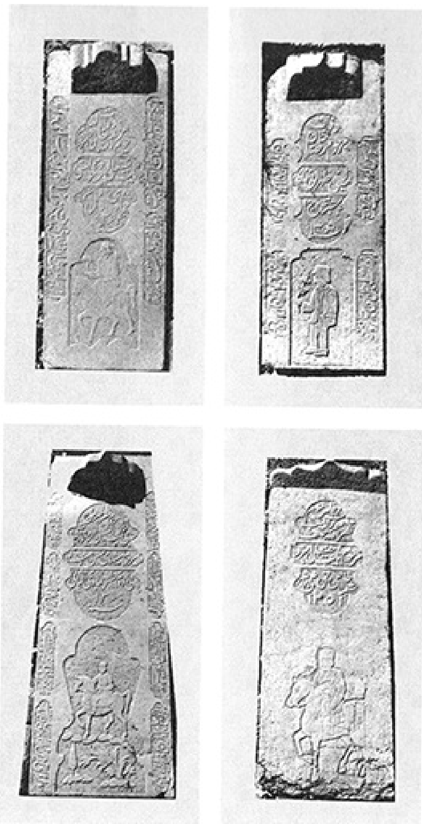
نقش سرو که عموماً در داخل گلدانی جای گرفته و حکل این نقش درون محراب قرار گرفته به تعبیرات گوناگون از این نقش صورت گرفته از جمله نگاه به بالا- اعتقاد به دوران پس از مرگ، شعله شمع، قندیل در داخل محراب شعله آتش، زندگی جاوید که در بعضی قبور با نقش کروی سرو شده، این حالت را بیشتر القاء می کند.

در نقوش دیگر خصوصاً در لرستان نقش سوار و نیز کمان است که بر روی سنگ کنده و آن را به طور عمودی و بالای سنگ اصلی که روی قبرها کار می گذاشتند. دیگر نقش لاله به نشانه دلاوری و جنگ آوری، نقش سوار و شکار نشان شجاعت و شکارگری شخص متوفی بوده است.

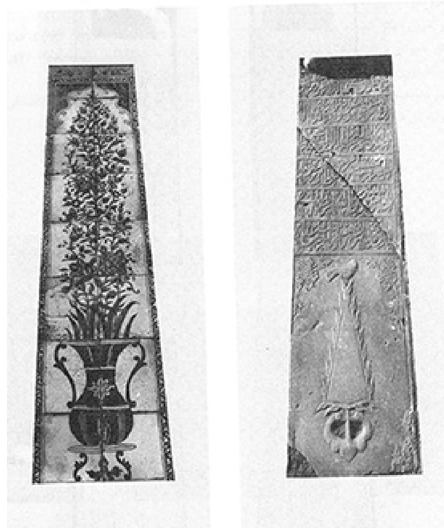
مهر و تسبیح نشانه ایمان مذهبی صاحب قبر است. شانه موی سر نشانه پاکی و آراستگی که هرگاه آن شانه یک پهلو باشد صاحب قبر مرد و اگر دو پهلو باشد زن بوده است.

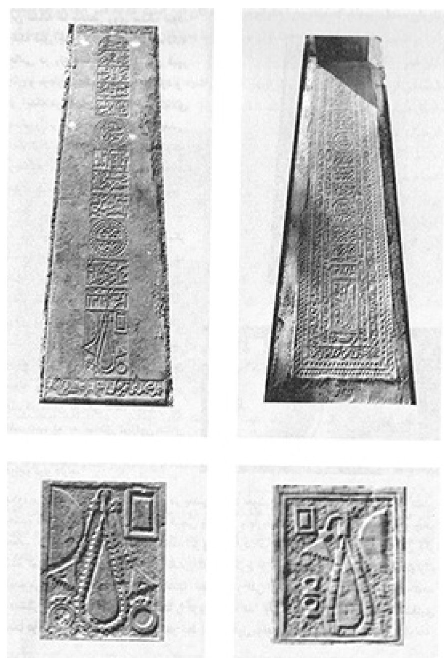
–

–

–

نقش مهر و تسبیح - نشان ایمان و پاکیزگی

(۱)

۱

ص:۴۲

۱- سنک مزارهای ایران ص ۳۱.

این نشانه ها مختص روی سنگ نبود، بلکه قبور آجری ساده همچنین اند. نکته جالبی در رابطه با مشخص نمودن قبور زنان و مردان از یک دیگر وجود دارد و آن اینکه در بسیاری از قبور سمت بالای سنگ را برجسته می نمودند و در بعضی دیگر از قبور بالا و پائین سنگ هر دو برجسته می کردند که این نشانه ها جهت مشخص نمودن قبر زن از مرد است. (۱)

به غیر از این نقوش، قرار دادن پیکر شیر بر مزار شخص متوفی است که نشانه شجاعت و پهلونی اوست که اغلب شمشیری در کمر و قلاده ای در گردن شیر یا کباده ای بر بدن او نقش است و در بعضی موارد در دهان شیر چهره انسانی حک شده است. از این نمونه شیرها در تخت پولاد و در چند قبرستان تاریخی دیگر اصفهان نیز یافت شده که به مناطق گوناگون انتقال یافتند و دو نمونه از آنها در زیر پل خواجو قرار دارند. (۲)

علاوه بر نقش و نگارهای ذکر شده در بعضی موارد نقوشی بر قبر متوفی حک شده که نشان دهنده شغل او بوده است از جمله: قیچی و سوزن و پارچه نشان دهنده خیاط، ساتور و چاقو قصاب، از این گونه نقوش بر قبور ارامنه نیز وجود دارد. در دوران قاجار و متاخرتر نقوش ذکر شده کم و بیش تکرار گشته است. نقشی که به وضوح بر قبور مربوط به قرون سیزده و دوازده دیده می شود، گلدانهای پر از گل است. اما به طور کلی از حجم نقوش روی مزار کاسته شده و بیشتر شعر و آیات قرآن روی سنگ را مزین نموده اند. ولی خط معمول در این دوره نستعلیق است در حالی که در زمان صفویه بیشتر خط ثلث معمول بوده است. (۳)

۱- حفاظت و مرمت آرامگاه بابا فولاد حلوایی، رساله کارشناسی (فصل مطالعات تاریخی).

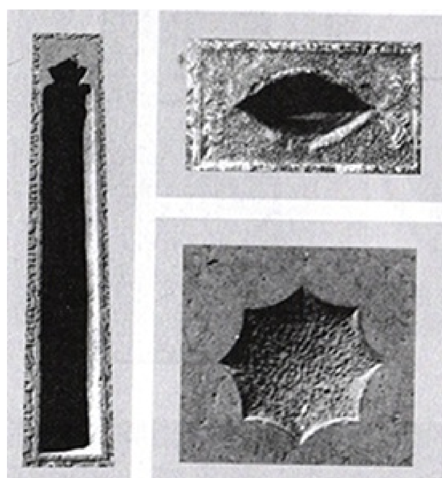
۲- همان.

۳- همان.

تازیان معتقد بودند که بهترین احترام برای مردگان این است که به قبر آنها هر چه بیشتر آب بپاشیم، این عمل بسیار متداول بود و غالبا بستگان و دوستان متوفی به نوبت این کار خیر را انجام می دادند. (۱)

قسمتی از سنگ قبور در بعضی از قبور گود می شود تا وقتی آب بر گور می پاشند آب در آنجا جمع شود و پرندگان بنوشند شاید یکی از پرندگان روح همان متوفی باشد. در فرهنگ عوامانه مان روح را به پرنده تشبیه کردیم چون فعلی که روح انجام می دهد پرواز است.

پرواز از پرنده است که به صورت مرغی تصور شده که از کالبدی می گریزد یا پرواز می کند. (۲)

در تخت فولاد هر قبر یک آدم است با فردیت های خودش. دو تا آدم نیستند که لباسشان مثل هم باشد قیافه شان مثل هم باشد، خواستگاه اجتماعی شان مثل هم باشد. در تخت فولاد این فردیت را از هر لحاظ که نگاه می کنیم. از نقش سنگ قبرش که تکراری نیست از محلی که دفن شده و... (۳)

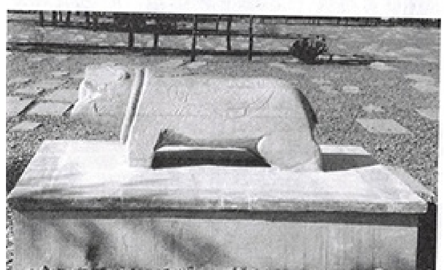
با توجه به آنچه در خصوص نقوش حک شده بر روی سنگ قبور بیان شد می توان گفت بخشی از اسناد بسیار مهم در بررسی و پژوهش پیرامون اندیشه و فرهنگ و هنر و جامعه شناسی و حتی روانشناسی تاریخی، مردم اصفهان در طی سده های گذشته، توجه به سنگ قبور موجود در تخت فولاد به عنوان منابع تحقیق حائز اهمیت می باشد.

و به دیگر سخن هر طفل نقشی که در قنداقه سنگ غنوده است روایت گر گوشه هایی از دقایق و ظرایف گوناگون زندگی علمی، فرهنگی و اجتماعی مردمان روزگار گذشته است.

–

۳

ص:۴۴

۱- تاریخ اجتماعی ایران، جلد ۶ ص۳۳۱.

۲- طرح بهسازی و نوسازی... ص۶۵.

۳- اصفهان از نگاهی دیگر ص۱۴۲.

نقش ابزار - نشان شغل متوفی

۴

ص:۴۵

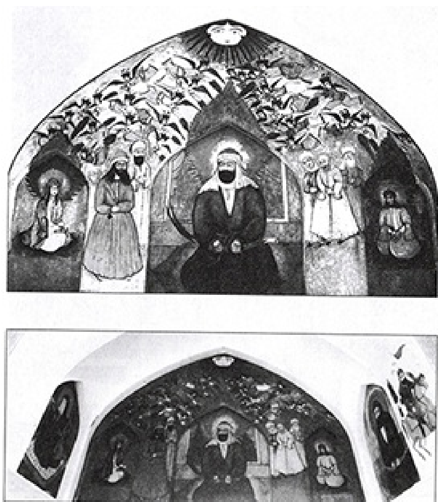
شیرهای سنگی - نشان از رشادت و استقامت

۵

ص:۴۶

نقاشی

هنر نقاشی و تصویر گری با مفاهیم مذهبی جایگاه خاصی در هنر اسلامی دارد و در تخت فولاد هم نمونه های زیبایی از نقاشی مذهبی را می توان مشاهده کرد.

نقاشیهای قهوه خانه ای

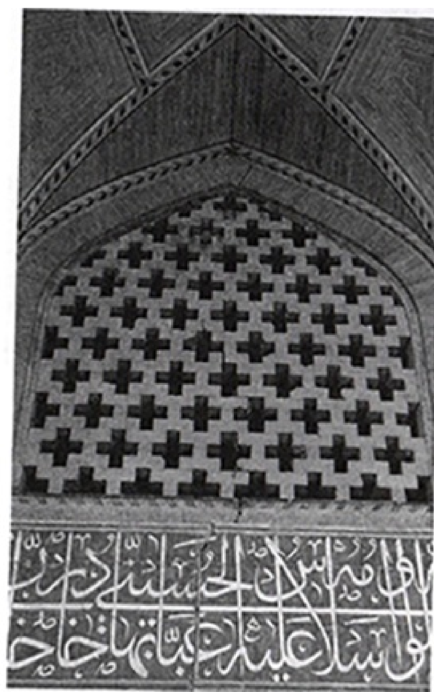
اثر استاد سید حسن رشتیان و استاد سید هاشم رشتیان در تکیه خوانساری

۶

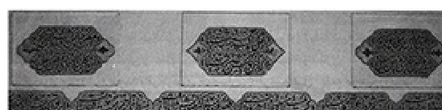
ص:۴۷

خوشنویسی

هنر خوشنویسی در تخت فولاد جایگاهی خاص دارد و وجود نمونه های عالی خوشنویسی از اساتید برجسته این هنر، این مجموعه را به گنجینه ارزشمند خوشنویسی تبدیل کرده و سنگ قبور ارزشمندی از آثار هنرمندانی چون اشرف الکتاب، میرزا محمد باقر سمسوری، احمد و محمد کاظم نیریزی و دیگر هنرمندان و همچنین کتیبه هایی که به خط اساتید برجسته همچون کتیبه تکیه میر فندرسکی به خط میر عماد حسنی خطاط برجسته عهد شاه عباس، کتیبه سر در بقعه بابا رکن الدین به خط محمد صالح مولوی اصفهانی، کتیبه سر در تکیه محمد جعفر آباده ای به خط آقا میرزا فتح الله جلالی، کتیبه سر در مسجد رکن الملک به خط محمد تقی ابن محمد ابراهیم اصفهانی، کتیبه صحن مسجد رکن الملک به خط طرب بن همای شیرازی، کتیبه سر در آب انبار کازرونی به خط میرزا عبدالجواد، کتیبه مسجد رکن الملک به خط سید هاشم متخلص به طوبی، کتیبه آب انبار مسجد مصلی به خط عبدالرحیم افسر، کتیبه بقعه شیخ محمد تقی رازی به خط محمد حسین ضیاء اصفهانی سنگ نوشته قبر مادر شاهزاده به خط آقا محمد باقر سمسوری، کتیبه سنگ لوح واله اصفهانی، به خط خود واله اصفهانی و... که همگی شاهدی است بر اهمیت ویژه هنر خوشنویسی در تخت فولاد.

کتیبه سر در بقعه بابا رکن الدین
به خط محمد صالح مولوی اصفهانی

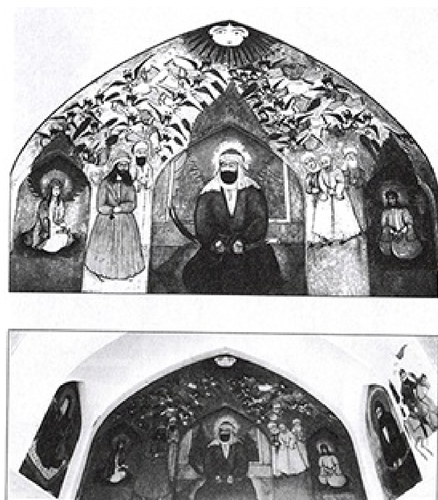
کتیبه سر در بقعه بابا رکن الدین به خط محمد صالح مولوی اصفهانی

خط میر عماد حسنی واقع در تکیه میرفندرسکی

٧

ص:۴۸

همچنین تخت فولاد مدفن بسیاری از هنرمندان برجسته عرصه خوشنویسی می باشد از جمله این هنرمندان... درویش عبدالمجید طالقانی، آقا زین العابدین اصفهانی (اشرف الکتاب)، آقا محمد کاظم واله اصفهانی، شیخ محمد رضا حسام الواعظین و... .

الواح و سنگ مزارهای رقم دار ارزشمند در تخت فولاد:

- سنگ مزار آقا محمد بید آبادی / اثر محمد تقی خوشنویس / بقعه آقا محمد بید آبادی

- سنگ مزار آقا محمد کاظم واله اصفهانی / اثر آقا محمد کاظم واله اصفهانی / آرامگاه واله

- سنگ مزار ملا علی اکبر اژه ای / اثر محمد کاظم نیریزی / مقبره ملا علی اکبر اژه ای

- سنگ مزار مریم بیگم / اثر آقا محمد باقر سمسوری / بقعه شیخ محمد تقی رازی

- سنگ مزار شیخ محمد تقی رازی / اثر محمد حسین ضیاء / بقعه شیخ محمد تقی رازی

- سنگ مزار حوری نسا بیگم / اثر محمد حسین ضیاء / بقهه خوانساری

- سنگ مزار محمد رحیم شیخ الاسلام / اثر محمد حسین ضیاء / بقعه خوانساری

- سنگ مزار میرزا ابوالحسن سلطان الاطباء / اثر زین العابدین اشرف الکتاب / بقعه شیخ محمد تقی رازی

- سنگ مزار میرزا زین العابدین موسوی خوانساری / محمد حسین حسینی قائنی / بقعه شیخ محمد تقی رازی

- سنگ مزار میر محمد صادق خوانساری / علیرضا آقا جان (پرتو) / بقعه شیخ محمد تقی رازی

- سنگ مزار حاج محمد حسن واعظ / اثر سلطان الکتاب / تکیه خوانساری

- سنگ مزار میرزا سید محمد باقر موسوی خوانساری / اثر اسماعیل / بقعه صاحب روضات

- سنگ مزار آقا محمد جواد مذهب باشی / اثر عبدالوهاب / تکیه میر فندرسکی

- سنگ مزار سید عبدالحسین سید العراقین / اثر حسام الواعظین . بقعه سید العراقین (۱)

۸

۱- مقاله لوح مزارهای رقم دار تخت فولاد، مجله میراث جاویدان ... ص۱۱۷-۱۰۹.

آثاری از بزرگان خوشنویسی در سنگ مزارهای تخت فولاد به یادگار مانده بدون رقم و امضاء خوشنویس که عبارتند از:

- احمد نیریزی / سنگ مزار میر محمد باقر بن محمد اسماعیل خاتون آبادی

- عبدالحسین قدسی / سنگ مزار میر عباس پا قلعه ای

- محمد تقی بن محمد ابراهیم اصفهانی سنگ مزار میر محمد اسماعیل پا قلعه ای

- محمد تقی بن محمد ابراهیم اصفهانی سنگ مزار میر محمد هادی پا قلعه ای

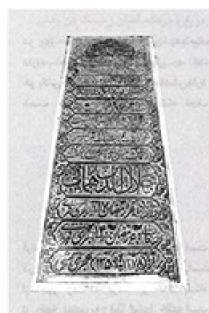
- جعفر آل ابراهیم / سنگ مزار جواد مجد زاده صهبا.

- ابوالقاسم قدسی / سنگ مزار عبدالحسین قدسی.

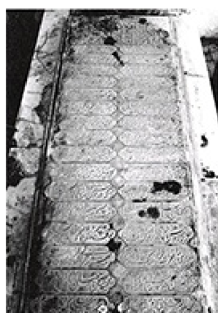
- منوچهر قدسی / سنگ مزار استاد جلال همایی.

- استاد معین / سنگ مزار تاج اصفهانی.

اثر منوچهر قدسی کتیبه محمد تقی حسینی

اثر منوچهر قدسی

کتیبه محمدتقی حسینی

۹

ص:۵۰

شعر و ادب

تخت فولاد خود دیوانی است از اشعار و آثار ادبا و شاعران بر جسته ای که عموماً در رثای بزرگان و ماده تاریخ وفات آنان اشعار نغز و زیبایی سروده اند و می توان سبکی خاص از شعر را با مضامین عالی معنوی و عرفانی در سنگ قبور و الواح تخت فولاد مشاهده کرد.

از خاک شدم خلق و روم باز به خاک *** با دست تهی روی سیه دل غمناک

یا رب تو کریمی و از آن بحر کرم *** بخشای مرا به چارده گوهر پاک

دارای زمین و آسمان یاور ماست *** چشم همه انبیاء به پیغمبر ماست

از گرمی آفتاب محشر غم نیست *** تا سایه مرتضی علی بر سر ماست

در روز جزا که جمله خلقات زده صف *** دارند همه نامه های اعمال به کف

هر کس به کسی چشم شفاعت دارد *** دست من و داماد تو یا شاه نجف

خواهی که یگانه دو عالم باشی *** وز رتبه ز عالمی مقدم باشی

کن پیشه خود چو مهر فیاضی را *** تا تاج سر عالم و آدم باشی

آرام نشین که لاله رویی خفته است *** در فکر وصال و آرزویی خفته است

از جور زمانه برده بر خاک پناه *** از قهر فلک به قهر گویی خفته است

ما جان به خدا دادیم تا زنده شما باشید *** بر خاک مزار ما یک دم به دعا باشید

چون شمع وجود ما قربان شما گردید *** روشن گر شمع ما شاید که شما باشید

.

گویند جز این سرا، سرائی داریم *** برحسب عمل مقام و جایی داریم

مومن به بهشت و کافر اندر دوزخ *** ما نیز در این میان خدایی داریم

در چنگ اجل اگر چه رنجور شدم *** از جمله بستگان خود دور شدم

بودم دم احتضار اندر غم مرگ *** دیدار علی دیدم و مسرور شدم

حوران بردند خدمت فاطمه ام *** صد شکر که با فاطمه محشور شدم

همیشه یاد رخت ای گرامی جاوید *** بود عزیزترین نقش خاطرم مادر

دریغ و درد که آسان ز دست من رفتی *** دل از تغابن حسرت کجا برم مادر

کجا محبت مادر شود محبت کس *** از این لطیفه جدا نیست باورم مادر

مرا بگذشت دوران جوانی *** نبردم بهره ای از زندگانی

جوانان قدر خود را بدانید *** که پیک مرگ آید ناگهانی

چه جانسوز است مرگ نوجوانان *** نچیده گل ز باغ زندگانی

بخاک این جوان الحمد خوانید *** که شد محروم از فیض جوانی

در چنگ اجل اگر چه رنجور شدم *** از جمله بستگان خود دور شدم

بودم دم احتضار اندر غم مرگ *** دیدار علی دیدم و مسرور شدم

حب احدم بود و تولای علی *** با این دو رفیق وارد گور شدم

۱

حوران بردند خدمت مولایم *** صد شکر که با حسین مشهور شدم

گورم به نظر نمود چون قصر بهشت *** در قصر بهشت همدم حور شدم

شد فصل بهار و دلم از غصه هلاک *** دارم جگری کباب و چشمی نمناک

گلها همه سر ز خاک بیرون آرند *** الا گل من که سر فرو برده به خاک

پس از مرگ من ای زیبا نگارم *** بیا با جمع خوبان بر مزارم

بیا بنشین و از مدفون بکن یاد *** که من در زیر خاک امیدوارم

در این خاک سیه امیدوارم *** زهر بیننده و هر رهگذارم

که با یک حمد و با یک قل هو الله *** ببخشی روشنایی بر مزارم

ای پدر نور هر دو چشمانم *** رفتی و از غم تو گریانم

تو شدی راحت و من از داغت *** روز و شب واله و پریشانم

دلا این عالم فانی به یک ارزن نمی ارزد *** به دنیا آمدن بر زحمت رفتن نمی ارزد

اگر صد سال در دنیا بساط زندگی چینی *** به آن یک ساعت تلخی جان کندن نمی ارزد

۲

ص:۵۳

هر گل که بیشتر به چمن می دهد صفا *** گلچین روزگار امانش نمی دهد

در مرگ جانگداز تو ای نو شکفته گل *** بیگانه سوخت تا چه رسد به آشنای تو

بنشینید بر این خاک دمی *** بگذارید به خاکم قدمی

گاهی از من به سخن یاد کنید *** در دل خاک دلم شاد کنید

دستم تهی و عازم صحرای محشرم *** شرمنده ام از این که کجا التجا برم

جز آستان دخت پیغمبر امید نیست *** یا رب مرا ببخش به بانوی محشرم

ما را نشانده ای به غم و غصه مبتلا *** خود رفته ای و منزل دیگر گرفته ای

ای خاک تیره پدر / مادر ما را عزیز دار *** این نور چشم ماست که در بر گرفته ای

ای کرده شراب حب دنیا مستت *** هشیار نشین که چرخ سازد پستت

مغرور جهان مشو که آن مثل حنا *** بیش از دو سه روزی نبود در دستت

خیز مادر که به پای تو گوهر می ریزم *** گهر آغشته به خوناب جگر می ریزم

خفته ای در دل خاک و ز دلم بی خبری *** هر شب از خاک مزار تو به سر می ریزم

۳

ماده تاریخ

تخت فولاد عرصه ای از تجلی شعر و ادب خصوصا در زمینه ماده تاریخ می باشد و بر بسیاری از سنگ قبر بزرگان مدفون اشعاری سروده شده که ماده تاریخ وفات آنها نیز در ضمن آن آمده است و نمونه اشعار بسیاری از ادبا و شاعران خصوصاً در زمینه ماده تاریخ در دل سنگ قبور و کتیبه های موجود در تخت فولاد می باشد.

سنگ مزار حوری نسا بیگم

بهر تاریخ وفاتش رقم زد، رقم کلک ضیاء

ریختی حوری نسا را زهر ناکامی بجام (۱۲۴۹)

سنگ مزار سید محمد باقر موسوی خوانساری (صاحب روضات الجنات)

خلف سرود به تاریخ وفاتش این مصرع

مقام برد بفردوس حجه الاسلام (۱۳۱۳)

سنگ مزار آقا محمد بید آبادی

قبله ارباب علم آقا محمد شد ز دهر

برگزیده عالم عارف شد از دنیای دون (۱۱۹۷)

سنگ مزار ملا علی اکبر اژه ای

اکبر اهل علم رفته از عالم (۱۲۳۲)

سنگ مزار سنگ مزار مریم دایه سیف الدوله (مادر شاهزاده)

ضیا از بهر تاریخش رقم زد

به حوران همنشینی کرد مریم (۱۲۴۶)

سنگ مزار شیخ محمد تقی رازی

از پی تاریخ آن کلک ضیا زد

رقم راهنمای امم کرد بجنت (۱۲۴۸)

۴

ص:۵۵

معماری

اشاره

یکی از ابعاد مهم تخت فولاد جایگاه آن در معرفی تاریخ هنر و معماری این سرزمین می باشد و وجود آثار و ابنیه معماری با سبکهای گوناگون در ادوار مختلف تاریخی به خصوص از دوره صفویه به بعد، همچون بناهای آرامگاهی، مساجد، آب انبار، کاروانسرا و عناصر معماری همچون سقاخانه، سنگاب و بادگیر که ایجاد آنها با اندیشه و باورهای دینی و ارزشهای معنوی جامعه پیوند خورده، شاهدی بر این مدعا است.

الف: عناصر معماری

سقاخانه

سقاخانه ها و محل های آوردن آب را به حضرت ابوالفضل، فرزند بزرگوار حضرت علی (ع) منسوب می کنیم و در آن مکان به عنوان مکان مقدس دعا می خوانیم و حاجت طلب می کنیم. گذشتگان در سقاخانه ها شمع می افروختند و چراغ آن را همیشه روشن نگاه می داشتند. بر در و دیوار آن تصویرهای مردان خدا و تابلوها و دعاهای خوش خط و زیبا را آویزان می کردند، مگر در جاهایی که تشنگی ها برطرف می گردد، دعا مستجاب نمی شود؟

«و جعلنا من الماء کل شی حی» و هر چیز را از آب زنده گردانیدم (سوره انبیاء آیه ۲۰)

در ادب عامه (فورکلور) جامعه ما مطالب مربوط به آب و باران فراوان است و مردم اعتقادات خاصی درباره آب دارند. کشاورزان ایران معتقدند که آب کابین فاطمه زهرا است و مالیات آن عمومی است. (۱)

سقاخانه، این ساحت پاک و مقدس، این جگر پاره باور مردم، مکانی که نامش یاد آور گلوهای تشنه و سیراب شده است و منظرش از خنکای طراوت و نمناکی فضا، تا وجود آب و خیسی در و دیوارش حکایت گر سرگذشت ویژه خود است.

سقاخانه، محلی که هنوز مردم بر آن دست و پیشانی و لب می سایند تا مراد خود را گیرند. این تراوشگاه اندیشه یقین و حاجت، که بامدادان تواضع گاه عابران مصفا بوده و پسین گاهان پذیرای خسته از سر کار آمدگان روز به پیاله ای آب. سقاخانه، تصمیم عینی پاره ای از فرهنگ و اعتقادات دینی مردمان این دیار است که با هر گره و قفل و نشانی به در و دیوارش پیداست، داستانی از آرزوها و گرفتاری حاجتمندانش را در بر دارد.

در فرهنگ سقاخانه، نگاه به زندگی، جور دیگری است. اگر چه آدم ها خود را از آن سیراب می سازند ولی قفل می کنند تا کلید بن بست های زندگیشان را بجویند. گره می زنند تا گره کارشان گشوده شود. نشانی می کوبند تا دست اقبالی در بختشان را بکوبد. شمع می افروزند تا تیرگی را بنده سازند. پول می ریزند تا قرضشان ادا گردد و به عین می بخشند تا به ذهن طلب کنند. (۲)

۱- سقاخانه ها و سنگابهای اصفهان، ص۸.

۲- همان ص۲-۴۱.

از نظر موقعیت مکان سقاخانه اتاقی است به ابعاد متفاوت و اکثرا سقاخانه ها موقوفاتی است که از سوی مردمان خیّر وقف آب رسانی به همگان شده است.

سقاخانه اکثرا در اتاقی است با در و پنجره ارسی (کشابی) که هنگام نیاز، آنها را بالا و پایین می برند و به وسیله نقوش مشبک و زیبای هنر گره چینی زینت یافته است.

نقوش به کار رفته بیشتر به صورت آلت مربع چهار گوش، آلت گره چهار قل، آلت گره جعفری، آلت گره جعفری چهار گوش آلت هندسی گره دوازده. (۱)

سقاخانه ها سنگابهایی دارند به صورت مستطیلی که گودی آن به عمق چهل الی هشتاد سانتیمتر و بلندی بیرون آن تا یک متر می رسد و هم کف جلوی سقاخانه در دسترس مراجعین تعبیه می شد و سوراخی در کف برای تخلیه آب قرار داشت. (۲)

نمایی از سقاخانه تکیه میرفندرسکی سنگاب تکیه شیخ محمد تقی رازی (مادر شاهزاده)

۶

ص:۵۷

۱- همان، ص۴۳.

۲- همان، ص۴۴.

سنگاب

سنگـاب، سـنگی تو خالی است قـدحماننـد که در فضای باز حیاط مساجـد، امام زاده ها و دیگر اماکن مـذهبی بر پایه سـنگی استوار می شود و آب در میان آن می ریزند تا در هنگام تجمع جهت برپایی آئین های مذهبی، مردم از آن بهره جویند.

سنگابهـا جهت دسترسـی افراد به آب برای رفع عطش و وضـو گرفتن بوده که توجه به پـاکی و طهـارت در امـاکن مقـدس را تداعی می کند.

سنگابهـا عمومـاً گرد و کـاسه ای و یـا مکعبی شـکل می باشـند و برخی از این نمونه هـا و خصوصـا نمونه هـای گرد با نقوش زیبایی حجاری و تزئین شده اند. سـنگابها را افراد خیر به صورت وقف در دسترس مردم قرار می دادند و معمولاً وقف نامه آن بر بدنه سنگاب حک می شده که تاریخ و نام واقف بر آن ذکر گردیده است.

گورستان تخت فولاد هم به واسطه وجود مقابر بزرگان و قداست مکانی مورد توجه مردم بوده و سنگابهایی در این منطقه قرار گرفته است.

سنگابهایی موجود در تخت فولاد مکعبی شکل هستند و به لحاظ هنر حجاری ساده می باشند.

سنگابهای موجود در تخت فولاد:

۱- سنگاب تکیه آباده ای

۲- سنگاب تکیه آغا باشی

۳- سنگاب تکیه بابا رکن الدین

۴- سنگاب تکیه زرگرها

۵- سنگاب تکیه لسان الارض

۶- سنگاب تکیه شیخ محمد تقی رازی

۷- سنگاب تکیه میر

نمایی از سنگاب تکیه میر

نمایی از سنگاب تکیه میر

۷

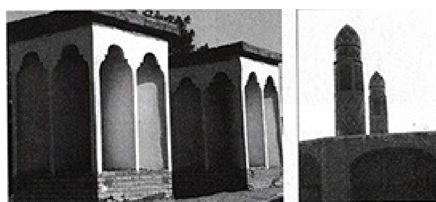
ص:۵۸

بادگیر

بـادگیر یکی از سـازه هـای معمـاری سـنتی ایران است که برای جـا به جـایی و خنـک کردن هوای داخلی ساختمانها تعبیه می گردیـد که بـا بهره گیری از وزش بـاد و تغییر دمـا، هوای درون ساختمـان را تهویه می کرد. بـادگیر در بناهـا و اماکن عمومی همچون: مسـجد و مدرسه، کاروانسـرا کاربرد ویژه ای داشت و همچنین در خنک و سالم نگه داشـتن آب در آب انبارها حائز اهمیت بود. (۱)

در تخت فولاـد هم نمونه هایی از بادگیر با کاربری دو گانه وجود دارد از جمله: باد گیر تکیه بختیاریها، مسـجد رکن الملک، تکیه آبـاده ای، تکیه فیض و تکیه کـازرونی جهت تهویه و خنـک نمودن هوای داخل بقعه و بادگیر آب انبار کازرونی که در جهت خنـک و سالم نگه داشـتن آب، ایجاد شـده به صورت چهار مناره کوچک آجری بوده که دو تا از مناره های آن از بین رفته و دو تای دیگر آن توسط مجموعه تخت فولاد بازسازی شده است.

نمایی از بادگیر آب انبار کازرونی نمایی از بادگیر مسجد رکن الملک

نمایی از بادگیر مسجد رکن الملک — نمایی از بادگیر آب انبار کازرونی

۱- دایره المعارف بزرگ اسلامی جلد یازدهم، ص۶۷.

ب: ابنیه معماری

آب انبار

اشاره

پس از آغاز حکومت اسلامی و... تاکید بر مسائل مربوط به بهداشت و طهارت (نظافت قسمتی از ایمان است و...) باعث گردید که ساختن مخازن آب (آب انبار) به عنوان یک عنصر اساسی در زندگی مسلمانان، در مساجد یا در کنار و نزدیکی آنها بیش از پیش متداول گردید و با تکامل و توسعه کشاورزی و تجارت در این دوران ساختن آب انبار در روستاها و در مسیر جاده های کاروان رو گسترش یابد.

همزمان با توسعه اسلام در کشورهای مختلف و گسترش مبادلات فرهنگی و به برکت دین مبین اسلام و حکومت مرکزی واحد فنون ساختمان سازی تکامل بسیار یافت. با پدید آمدن شهرها و محله های جدید آب انبارها به سان عناصر مرکزیت دهنده در کنار مساجد، مدارس، بازارها، قبرستان ها و کاخ های دولتی قرار گرفت. نکته قابل توجه دیگر ساختن مخازن ستون دار به شیوه مغرب زمین برای بالا بردن ظرفیت نگهداری آب در آنها بوده است. با پیدایش این فن در معماری آب انبار و به جهت نیاز حجم بیشتر آب در محل اجتماعات مردمی تحولی را در مراکز اجتماعی ایجاد نمود. (۱)

ساختن آب انبارهای ستون دار امکان می داد که از طاق های کوتاه برای پوشش مخازن استفاده شود و در نتیجه سقف مخزن همکف قرار گیرد و ایجاد بنای دیگری بر روی آن ممکن گردد.

در این دوران به تدریج آب انبارها به صورت جزیی از مجموعه معماری به هم پیوسته در آمد و معمولاً در کنار و همراه با مساجد و مدارس ساخته شد. آب انبار رکن الملک در کنار مسجد رکن الملک که از سقف آن به عنوان نماز خانه شبانه روزی هنگامی که درب مسجد بر روی مسافران بسته و یا دسترسی سریع تر عمل می نموده، استفاده شده و هم اکنون سطح توسط اوقاف سقف خورده و به فروشگاه سرامیکی اجاره داده شده است و مخزن آب انبار نیز انبار مغازه فوق می باشد.

نقش حیاتی آب انبارها در بافت شهرها به ویژه در شهرهای حاشیه کویر و در منطقه های کم آب ایران، تکامل طرح و شیوه ساختمان و بعد هنری و تزئیناتی آنها به ویژه در سردرها و کتیبه های الحاقی به آنها در دوران اسلامی چنان چشمگیر است که می توان برخی از نمونه های این پدیده معماری را از لحاظ ارزشهای هنری، فرهنگی، فنی و تاریخی هم سنگ برخی مساجد بزرگ و کوشک ها، مقابر و دیگر آثار هنری معماری ایران اسلامی معرفی نمود.

۱- دایره المعارف بزرگ اسلامی جلد ۱.

انواع آب انبار:

آب انبارها را می توان بر اساس شکل و طرز ساختمان مخازن و نوع پوشش آنها، عناصر به کار رفته شده برای تهویه و تبرید آب، نوع دسترسی به مخازن و فضاهای ارتباط دهنده، نحوه آب رسانی به مخازن و همچنین از نظر تزئینات به کار رفته در آنها از یکدیگر متمایز ساخت.

از این گذشته آب انبارها بر حسب خصوصیات منطقه ای و سلیقه سازندگان محلی، سبک های مشخصی دارند که می توان آنها را از نظر سبک شناسی نیز بررسی نمود.

آب انبارهایی که معمولاً در مراکز شهرها در کنار اماکن مذهبی، آموزشی، رفاهی و تجاری ساخته می شوند. نمونه بازمانده این آب انبارها نشان می دهد که اینها نسبت به انواع دیگر دارای ظرفیت بیشتری بوده می توانستند نیاز محلات پر جمعیت شهری را برای ماهها تامین نمایند.

اهمیت حیاتی این بنا برای شهرها موجب می شد که در انتخاب نوع و کیفیت مصالح و ساختمان دقت بیشتری اعمال گردد و اضافه بر اجزاء ضروری، سر در و کتیبه، جلو خان، پله هایب پهن بادگیری های بلند، تزئینات گوناگون برای آنها طرح و تعبیه گردد.

از نمونه های این آب انبار در گورستان تخت فولاد می توان به نمونه های زیر توجه نمود:

۱- آب انبار مصلی

۲- آب انبار رکن الملک

۳- آب انبار کازرونی

۴- آب انباری ریزی

در میان آب انبارها برخی از ارزش و والای معماری و هنری خاص برخوردارند.

نمایی از آب انبار کازرونی

نمایی از آب انبار کازرونی

برخی از آب انبارهای بزرگ، دارای دو پلکان جداگانه اند تا رفت و آمد به آنها به اسامی انجام پذیرد دو پله ای بودن آب انبار گاهی نیز یکی دو راه پله خصوصی و دیگری عمومی است. در آب انبار رکن الملک یک پله از داخل تکیه آباده ای و مسجد رکن الملک بوده و پله دوم از خیابان فیض جهت عموم مردم و به صورت استفاده حمام بوده است.

در برخی نقاط دو پله مربوط به دو فرهنگ و دو قوم است مانند آب انبار روستای رحمت آباد یزد که یک پله جهت استفاده مسلمانان و دیگری جهت استفاده زرتشتیان بوده است.

٠

ص:٦١

برای سالم و خنک نگهداشتن آب در آب انبارها تدابیر معماری خاصی عمل می گردد:

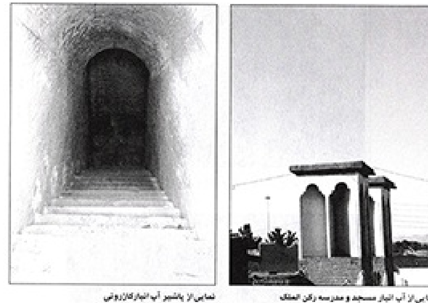
۱- مخازن آب را تا حد ممکن پائین تر از سطح زمین قرار می دهند.

۲- بادگیرهایی بر حاشیه طاق و روی دیوارها تعبیه می گردد.

۳- دیوارهای آن را قطور می سازند.

تعداد پله های یک آب انبار با ارتفاع مخزن تغییر می کرده البته گودی مخزن همان گونه که گفته شده معمولاً از کف پا شیر پائین تر بوده است.

نمایی از اب انبار مسجد و مدرسه رکن الملک نمایی از پاشیر آب انبار کازرونی

۱

ص:۶۲

بناهای آرامگاهی و بقاع

در گورستان تخت فولاد تکایا و بقعه های بسیاری وجود دارد که در دوره ها صفویه، قاجاریه، پهلوی و دوران معاصر ساخته شده اند و در اصل می توان این مجموعه را موزه ای از سبک های معماری آرامگاهی برشمرد.

برخی از مشورترین این تکایا و بقاع عبارتند از:

دوره صفویه:

تکیه بابا رکن الدین، تکیه میرفندرسکی، بقعه میرزا رفیعا، تکیه خوانساری، تکیه فاضل سراب (جویباره ای)، تکیه خاتون آبادی، تکیه شیخ محمد تقی رازی (مادر شاهزاده)

تکیه بابا رکن الدین

بقعه میرزا رفیعا

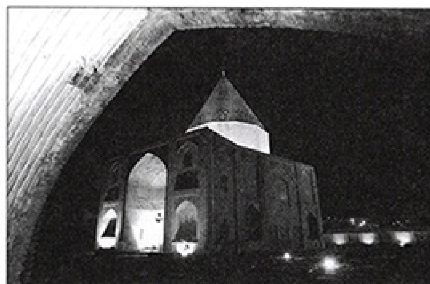
۲

ص:۶۳

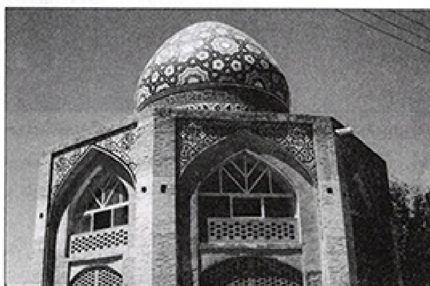
تکیه خوانساری

تکیه خاتون آبادی

تکیه شیخ محمد تقی رازی (مادر شاهزاده)

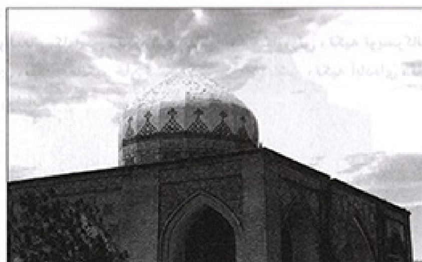

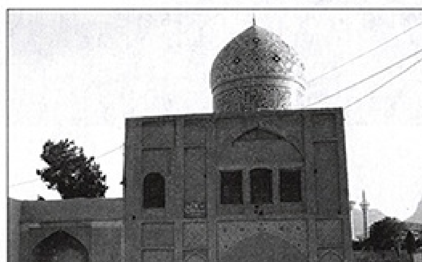
تکیه بابا رکن الدین

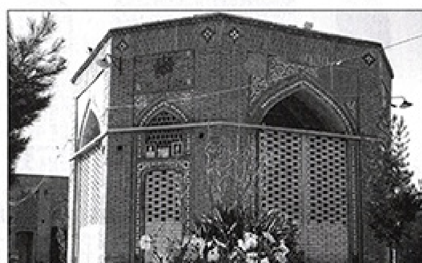

بقعه میرزا رفیعا

_

تکیه خوانساری

تکیه خاتون آبادی

تکیه شیخ محمد تقی رازی (مادرشاهزاده)

۳

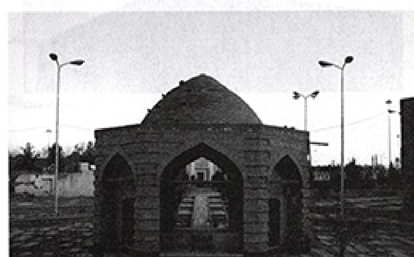
ص:۶۴

دوره قاجاریه:

تکیه میرزا ابوالمعالی کلباسی، تکیه شهشهانی، تکیه کازرونی، تکیه تویسرکانی، تکیه ریزی، تکیه بروجردی، بقعه جهانگیر خان قشقایی، تکیه آغا باشی، تکیه آباده ای، تکیه بختیاریها، تکیه صاحب روضات.

تکیه شهشهانی

میرزا ابوالمعالی کلباسی

تکیه شهشهانی

میرزا ابوالمعالی کلباسی

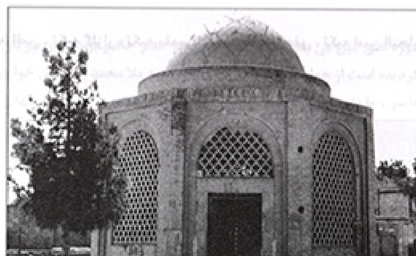
۴

ص:۶۵

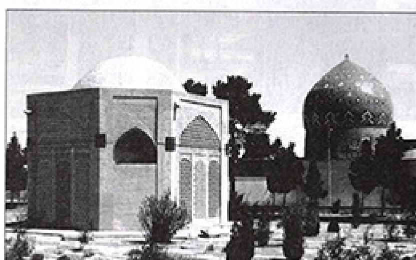
تکیه ریزی

تکیه کازرونی

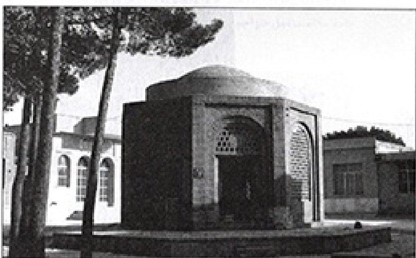
تکیه تویسرکانی

تکیه ریزی

تکیه کازرونی

تکیه تویسرکانی

۵

ص:۶۶

دوره پهلوی:

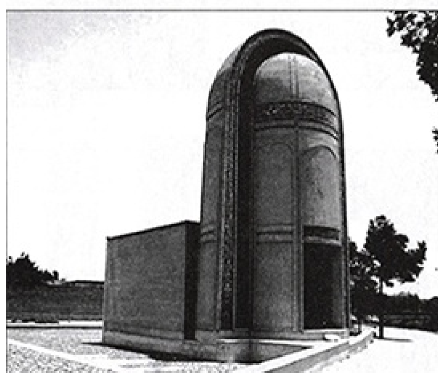
تکیه سید العراقین، تکیه گلزار، تکیه مقدس، تکیه حجت نجفی، تکیه امین التجار.

تکیه مقدس

تکیه امین التجار (مقبره بانو امین)

تکیه مقدس

تکیه امین التجار(مقبره بانو امین)

۶

ص:۶۷

دوره معاصر:

اشاره

برخی تکایـا ازدوره های قبل می باشـند ولی بقعه هایی در عصـر حاضـر بر سـر قبر بزرگان مـدفون در تخت فولاد بنا گردیـده است از جمله: بقعه فاضل هندی و تکیه ملا محمد اسـماعیل خواجویی از دیگر تکایا و بقاع معاصر، بقعه حاج آقا رحیم ارباب و مقبره آیت الله شهید اشرفی اصفهانی می باشد.

بقعه آیت الله اشرفی اصفهانی

بقعه ملا اسماعیل خواجویی

بقعه حاج آقا رحیم ارباب

بقعه آیت الله اشرفی اصفهانی

بقعه ملااسماعیل خواجویی

بقعه حاج آقا رحیم ارباب

چهار طاقی

چهار طاقی سبک ساده ای از معماری آرامگاهی است مرکب از بنایی مربع شکل با گنبدی کوتاه که بر چهار ساقه استوار است، چهار طرف آن باز بوده و معمولاً به صورت آرامگاهی خانوادگی در بافت قبرستان شکل می گیرد.

این سبک بنا قدمتی دیرین در ایران دارد و پیش از اسلام در سبک معماری آتشکده ها و معابد ایرانی چنین نمونه هایی را می توان مشاهده نمود که دچار تحولات و دگرگونی شده و با صورت فعلی در اکثر گورستانهای اسلامی نمونه هایی از آن به چشم می خورد.

چهار طای ها عموماً بنای آجری هستند با پلان چهار ضلعی ولی نمونه هایی با اضلاع بیشتر و با ستونهای سنگی هم وجود دارد.

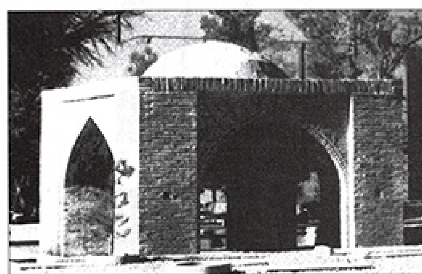
در مزار تاریخی تخت فولاد هم نمونه های چندی از چهار طاقی وجود دارد که عبارتند از:

۱- چهار طاقی شمال تکیه شیخ محمد تقی رازی (مادر شاهزاده)

۲- چهار طاقی جنوب تکیه امام جمعه

۳- چهار طاقی غرب تکیه بابا رکن الدین

نمای چهار طاقی مقابل تکیه محمد تقی رازی

۸

ص:۶۹

کاروانسرا

یکی از شاخصه های معماری اسلامی کاروانسرا می باشد که جزء بزرگترین نوع ساختمانهای اسلامی استاندارد می باشد که با هدف منزل دادن و سکونت کاروانها و همچنین ایجاد امنیت و آسایش آنها در بین بناهای معماری اسلامی جای گرفته است. کاروانسراها در بلاد اسلامی عملکردهای گوناگون داشته و به غیر از اسکان کاروانها در نظام ارتباطات هم نقش موثری داشته اند. کاروانسراها بنا به نوع کاربری در شهرها و روستاها و مسیر جاده ها ساخته شده و آنچه عموماً به عنوان کاروانسرا از آن یاد می شود به کاروانسراهای روستایی و مسیر جاده ها اشاره دارد چرا که کاروانسراهای شهری با توجه به وسعت عملکرد تفاوت زیادی با دیگر کاروانسراها دارند.

بنای کاروانسراها معمولاً پلان مربع یا مستطیلی است و مرکب از جره ها و ایوان هایی جهت سکونت مسافر و فضاهایی برای جا دادن حیوانات بارکش تشکیل شده و از عناصر معماری همچون بادگیر هم در ساختمان آن استفاده شده و چاهی در میان صحن حیاط جهت تامین آب مورد نیاز وجود داشته است. (۱)

کاروانسرای ملک:

کاروانسرای موجود در تخت فولاد از کهن ترین بناهای این مجموعه و از دوران صفویه می باشد که بر سر راه کاروان شیراز قرار گرفته است. این کاروانسرا توسط اسفندیار بیگ ترکمان از سرداران شاه عباس بنا گردیده و به کاروانسرای صفویه معروف بوده که در عصر قاجار محمد ابراهیم ملک التجار این محل را مجدداً مرمت و وقف نمود. از این رو به کاروانسرای ملک منعروف است. (۲)

کاروانسرای ملک از جمله کاروانسراهای برون شهری و چهار ایوانی به شمار می آید که با هدف اسکان کاروانهای تجاری و مسافرتی ایجاد گردیده که در دوره قاجار به توقف گاه تبدیل شد و پس از آن به صورت انباری جهت کالاهای مختلف و مرکز فروش برخی اقلام مورد استفاده قرار می گرفت.

ص:۷۰

۱- معماری اسلامی ص۴۰۵-۳۹۷.

۲- با ستارگان ص۲۹-۲۷ برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد نیما ولی بیک - دانشگاه هنر اصفهان.

مسجد

یکی از بناهای معماری که از لحاظ معنوی و آیینی مورد توجه است مساجد تخت فولاد می باشد که در بخش جلوه های معنوی و عبادی به آن اشاره شد.

مدرسه

تخت فولاد مجموعه ای است تاریخی که از دیر باز با کاربری های گوناگون مورد توجه بوده و وجود آثار و ابنیه مختلف با عملکردهای متفاوت گویای این مساله است. وجود مقابر و آرامگاههای بزرگان، مساجد که تجلی جایگاه عبادی تخت فولاد است، آب انبار، کاروانسرا، سقاخانه و سنگاب که گویای نیاز جامعه و بر مبنای اندیشه و باور دینی و سنن بومی جامعه شکل گرفته و همچنین دیگر عناصر تاریخی و هنری و در کنار اینها مدارس مورد توجه بوده است. شکل گیری مدارس از گذشته دور در کنار مجموعه های آرامگاهی و مراکز عبادی تخت فولاد به جایگاه آن به عنوان مکانی با قابلیت فضا و بستری مناسب جهت آموزش و توجه به علم و دانش اشاره می کند.

مدارس تاریخی تخت فولاد

۱- مدرسه اسماعیلیه تخت فولاد (مدرسه تکیه خاتون آبادی)

تخت فولاد در روزگار صفویه رونق و آبادانی چشمگیری داشت و توجه بزرگان و عالمان به این منطقه به غیر از شکل گیری بناهای آرامگاهی، در ساخت مساجد و مدارس هم قابل توجه می باشد.

از جمله: میر محمد اسماعیل خاتون آبادی عالم و حکیم عالیقدر عصر صفوی مدرسه ای در تخت فولاد ساخت و خود مدتی در آنجا اقامت داشت که پس از وفات در همان جا به خاک سپرده شد این مدرسه مسجدی به صورت یک شبستان با محراب گچبری و حجره هایی در جبهه غربی و شرقی قرار داشت که یکی از حجره های غربی مدرس مرحوم خاتون آبادی بوده است که در وقایع السنین ضمن وقایع سال ۱۰۳۱ هجری قمری آمده است.

«ولادت سید سند فاضل عالم و قبر سید در مدرسه ای است که خود ساخته بودند در قرب تکیه آخوند مولانا محمد زکی» (۱)

با توجه به آنچه در خصوص مدرسه و مدفن مرحوم میر محمد اسـماعیل خاتون آبادی ذکر گردید مدرسه خاتون آبادی همان تکیه خاتون آبادی می باشد که به شـکل مدرسه بوده است و بنا بر شواهد و اطلاعات موجود اولین مدرسه موجود تخت فولاد همین مدرسه می باشد.

.

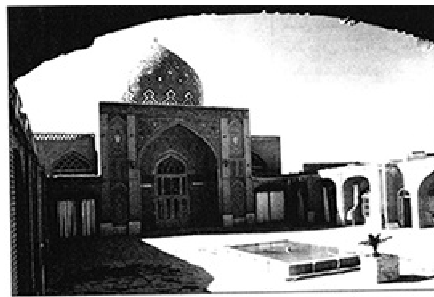
۱- اصفهان دارالعلم شرق (از آثار چاپ نشده مصلح الدین مهدوی)

۲- مدرسه رکن الملک

این مدرسه در اصل بخشی از مسجد رکن الملک می باشد که مرحوم حاج میرزا سلیمان خان رکن الملک شیرازی نایب الحکومه اصفهان که از مردمان نیک سیرت و فاضل و ادیب و فردی خیر بود، ایجاد نمود. هر چند در منابع هیچ اشاره ای به این مدرسه نشده است لذا فضای کوچکی پس از ورود در جبهه غربی وجود دارد که همان مدرسه است؛ شامل پنج حجره که آب انبار و مستراح های مسجد در همین قسمت قرار گرفته است.

استاد گرانقدر دکتر هنر فرد در کتاب گنجینه آثار ملی اصفهان کتیبه ها و نوشته های سر در مدرسه و مقبره را آورده است. (۱)

نمایی از مسجد رکن الملک

نمایی از مسجد رکن الملک

مدارس جدید در تخت فولاد

در حال حاضر هم با توجه به گسترش بافت شهری در منطقه تخت فولاد و تلفیق بافت تاریخی گورستان با بافت مسکونی جدید و لزوم ایجاد مراکز آموزشی، مدارسی در منطقه تخت فولاد ایجاد شده اند که عبارتند از:

۱- مدرسه علمیه آباده ای در تکیه حاج محمد جعفر آباده ای

۲- مدرسه علمیه خدیجه کبری در خیابان شهید مصطفی کیایی

۳- دبیرستان دخترانه راضیه در خیابان مصلی

۴- دبیرستان پسرانه دانش در خیابان آزادگان

۵- مدرسه راهنمایی پسرانه تلاش در خیابان آزادگان

۶- مدرسه راهنمایی حضرت قائم (عج) در میدان بسیج

۷- مجتمع آموزشی ایثارگران الزهرا در خیابان فیض کوی لسان الارض

۱

ص:۷۲

۱- ن.ک: هنرفر، لطف الله، ص۸۰۶.

مشخصات برخی از تکایا، بقاع و آثار تاریخی تخت فولاد:

نام تکیه دوره ساخت مناسبت نام گذاری برخی از مشاهیر آرمیده در تکیه

بابا رکن الدین قبل از صفویه به نام بابا رکن الدین مسعود بیضاوی ضشیرازی وفات ۷۶۹ هـ.ق محمد جواد صهبا، بابا یحیی، ملاـ محمد حسن آرندی نائینی، ملاـ محمد علی نوری، علی محمد سرهنگ (سها)، محمد حسن خان جابری انصاری، بهاءالدین نوری

میرفندرسکی صفویه به نام ابوالقاسم میرفندرسکی وفات ۱۰۵۰ هـ.ق عباس بهشتیان، محمد حسین عنقا، سید جعفر صافی، میرزا تقی خان حکیم باشی، داراب افسر بختیاری، حسین شهناز، غلامرضا سارنج، سید سینا کشفی، سید روح الله کشفی، سید محمد طاهر تویسرکانی

میرزا رفیعا صفویه به نام میرزا رفیع الدین محمد طباطبایی نائینی وفات ۱۰۸۲ هـ.ق میرزا یحیی مدرس بید آبادی، میر محمد سعید طباطبایی، میرزا محمد علی، میرزا مظفر

مسجد مصلی صفویه

کاروانسرای ملک صفویه به نام آقا میرزا ابراهیم ملک التجار

خوانساری صفویه به نام آقا حسین خوانساری وفات ۱۰۹۹ هـ.ق آقا حسین خوانساری، زین العابدین اشرف الکتاب، ملا حسنعلی مجلسی، سید علی بروجردی، آقا جمال خوانساری، محمد مسیح کاشانی، ملا حسینعلی تویسرکانی، ملا محمد باقر فشارکی، عبدالعال نجات

آقا سید رضی صفویه به نام آقا رضی الدین محمد حسینی موسوی شیرازی وفات ۱۱۱۳ هـ.ق اقا رضی الدین شیرازی، سید علیرضا عاملی، سید علی اصغر برزانی، سید احمد علوی عاملی، آقا میرزا محمد باقر پیشنماز، میرزا محمد مهدی نائب الصدر

خاتون آبادی صفویه به نام میر محمد اسماعیل خاتون آبادی وفات ۱۱۱۶ هـ.ق میر محمد باقر خاتون آبادی (آزاد)، میر محمد حسین نائب الصدر، میرزا شکرالله منعم

مشخصات برخی از تکایا ، بقاع و آثار تاریخی تخت فولاد:

نام تکیه	دوره ساخت	مناسبت نام گذاری	خرخی از مشاهیر آرمیده در تکیه
باباركن‌الدين	قبل از صفویه	به نام باباركن‌الدين مسعودبیضاوی شیرازی وفات ۷۶۹ ه. ق	محمد جواد صهبا ، بابا یحیی ، ملا محمد حسن آرندی نائینی،ملا محمدعلی نوری علی محمد سرهنگ (سها) ، محمد حسن خان جابری انصاری ، بهاء الدین نوری
میر فندرسکی	صفویه	به نام ابوالقاسم میر فندرسکی وفات ۱۰۵۰ ه. ق	عباس بهشتیان ، محمد حسین عنقا ، سید جعفرصافی ، میرزا تقی خان حکیم باشی داراب افسر بختیاری ، حسین شهناز غلامرضا سارنج ، سید سینا کشفی ، سید روح الله کشفی ، سید محمد طاهر تویسرکانی
میرزا رفیعا	صفویه	به نام میرزا رفیع الدین محمد طباطبایی نائینی وفات ۱۰۸۲ ه. ق	میرزا یحیی‌مدرس بیدآبادی ، میرمحمد سعید طباطبایی ، میرزا محمد علی، میرزامظفر
مسجد مصلی	صفویه		
کاروانسرای ملک	صفویه	به نام آقا میرزا ابراهیم ملک التجار	
خوانساری	صفویه	به نام آقا حسین خوانساری وفات ۱۰۹۹ ه . ق	آ قا حسین خوانساری ، زین العابدین اشرف الکتاب ، ملاحسنعلی مجلسی ، سید علی بروجردی ، آ قا جمال خوانساری ، محمد مسیح کاشانی ، ملا حسینعلی تویسرکانی ملا محمد باقر فشارکی ، عبدالعال نجات
آقاسید رضی	صفویه	به نام آقا رضی الدین محمد حسینی‌موسوی شیرازی وفات ۱۱۶۳ ه . ق	آ قارضی الدین شیرازی ، سید علیرضا عاملی ، سید علی اصغر برزانی ، سید احمد علوی عاملی ، آقا میرزا محمد باقر پیشنماز میرزا محمد مهدی نائب الصدر
خاتون آبادی	صفویه	به نام میرمحمد اسماعیل خاتون آبادی وفات ۱۱۱۶ ه . ق	میر محمد باقر خاتون آبادی ، محمد حسین خاتون آبادی (آزاد) ، میر محمد حسین نائب الصدر ، میرزا شکرالله منعم

۲

ص:۷۳

مشخصات برخی از تکایا، بقاع و آثار تاریخی تخت فولاد:

نام تکیه دوره ساخت مناسبت نام گذاری برخی از مشاهیر آرمیده در تکیه

فاضل سراب صفویه به نام محمد بن عبدالفتاح تنکابنی سرابی وفات ۱۱۲۴ هـ.ق میرزا مهدی شحنه مازندرانی، حاج حسین خطایی، میرزا حسن خان آتش، حاج آقا محمد مهدی جویباره ای، عباس مدینه ای، شیخ علی محمد فقیه حبیب آبادی، سید عطاء اله فقیه امامی

مقابر سادات بهشتی صفویه سادات بهشتی سید مصطفی بهشتی نژاد، سید محمدرضا بهشتی، سید عبدالباقی بهشتی، سید ابراهیم بهشتی

فاضلان صفویه به نام فاضل اصفهانی وفات ۱۱۳۷ هـ.ق ملا محمد نائینی وفات ۱۲۶۲ هـ.ق محمد ابراهیم ساغر، حاج شیخ عبدالحسین محلاتی، میرزا محمد حسین ضیاء اصفهانی، سید یوسف خراسانی، سید محسن مدرس، سید حسین مدرس، ملا محمد صادق، میرزا علی نقی زنجانی، محمد حسن قانع، آیت الله خراسانی، محمد حسین فاضل کوهانی

درویش عبدالمجید طالقانی افشار به نام درویش عبدالمجید طالقانی ۱۱۸۵ هجری قمری محمد امین

فیض زندیه به نام فیض علیشاه اصفهانی وفات ۱۱۹۴ هـ.ق آقا محمد هاشم شکسته نویس، آقا جان تعزیه خوان، سها شیرازی، سید مصطفی بن سید محسن، نایب اسدالله اصفهانی، محمد صادق نمازی (فیض علیشاه ثانی)

بید آبادی زندیه به نام آقا محمد بید آبادی وفات ۱۱۹۷ هـ.ق ملا محمد رفیع بید آبادی، شیخ محمود مفید، حاج عبدالقادر عاشق آبادی، آقا محمد بن شیخ زین الدین خوانساری، شیخ علی مفید میرمعصوم خاتون آبادی

مشخصات برخی از تکایا، بقاع و آثار تاریخی مجموعه تخت فولاد

نام تکیه	دوره ساخت	مناسبت نام گذاری	برخی از مشاهیر آرمیده در تکیه
فاضل سراب	صفویه	به نام محمد بن عبدالفتاح تنکابنی سرابی وفات ۱۱۲۴ هـ.ق	میرزا مهدی شحنه مازندرانی، حاج حسین خطایی، میرزا حسن خان آتش، حاج آقا محمد مهدی جویباره ای، عباس مدینه ای شیخ علی محمد فقیه حبیب آبادی سید عطاء اله فقیه امامی
مقابر سادات بهشتی	صفویه	سادات بهشتی	سید مصطفی بهشتی نژاد، سید محمد رضا بهشتی، سید عبدالباقی بهشتی، سید ابراهیم بهشتی
فاضلان	صفویه	به نام فاضل اصفهانی وفات ۱۱۳۷ هـ.ق ملا محمد نائینی وفات ۱۲۶۲ هـ.ق	محمد ابراهیم ساغر، حاج شیخ عبدالحسین محلاتی، میرزا محمد حسین ضیاء اصفهانی سید یوسف خراسانی، سید محسن مدرس سید حسین مدرس، ملا محمد صادق، میرزا علی نقی زنجانی، محمد حسن قانع آیت الله خراسانی، محمد حسین فاضل کوهانی
درویش عبدالمجید طالقانی	افشار	به نام درویش عبدالمجید طالقانی ۱۱۸۵ هجری قمری	محمد امین
فیض	زندیه	به نام فیض علیشاه اصفهانی وفات ۱۱۹۴ هـ.ق	آقا محمد هاشم شکسته نویس، آقاجان تعزیه خوان، سهاشیرازی، سید مصطفی بن سید محسن، نایب اسدالله اصفهانی محمد صادق نمازی (فیض علیشاه ثانی)
بید آبادی	زندیه	به نام آقا محمد بید آبادی وفات ۱۱۹۷ هـ.ق	ملا محمد رفیع بیدآبادی، شیخ محمود مفید حاج عبدالقادر عاشق آبادی، آقا محمد بن شیخ زین الدین خوانساری، شیخ علی مفید میر معصوم خاتون آبادی

۳

مشخصات برخی از تکایا، بقاع و آثار تاریخی تخت فولاد:

نام تکیه دوره ساخت مناسبت نام گذاری برخی از مشاهیر آرمیده در تکیه

والد اصفهانی (والهیه) قاجار به نام آقا محمد کاظم واله اصفهانی وفات ۱۲۲۹ هـ.ق

ریزی قاجار به نام شیخ مرتضی ریزی وفات ۱۲۲۹ هـ.ق سید مرتضی زفره ای، حاج ملا جواد آدینه ای، علی محمد ابریشم کار، آخوند محمد حسین فشارکی، لطف الله شمس الواعظین، شیخ ابوالفضل ریزی، محمد باقر انواری، فصیح خاقانی

شیخ محمد تقی رازی (مادر شاهزاده) قاجار به نام شیخ محمد تقی رازی وفات ۱۲۴۸ هـ.ق شیخ محمد رضا نجفی، میرزا ابوالقاسم ناصر حکمت، حاج آقا جمال الدین نجفی، حاج آقا کوچک قمشه ای، میر زین العابدین خوانساریب، میرزا ابوالحسن سلطان الاطباء، ملا صالح مازندرانی، حاج صادق تخت فولادی، شیخ محمد جواد حسین آبادی، ملا محمد مصاحبی نائینی، سید محمد جواد صدر

جهانگیر خان قشقائی (آقا سید محمد ترک) قاجار به نام جهانگیر خان قشقائی وفات ۱۳۲۸ هـ.ق آقا سید محمد ترک وفات ۱۲۶۶ هـ.ق آقا سید محمد ترک، سید محمد جواد مسائلی، عبدالوهاب نصر آبادی، نورالله نور شرق، احمد عرفان، سید محمد نجم الواعظین

آباده ای قاجار به نام محمد جعفر آباده ای وفات ۱۲۸۰ هـ.ق میرزا احمد عماد الواعظین، سید احمد مرندی، میرزا اسدالله اشتری، ملا اسماعیل نقنه ای، میرزا محمد منجم، ملا حسن ریزی، حسین امامی نائینی

آغا باشی قاجار به نام آغا باشی از خواجه سرایان ظل السلطان میر محمد اسماعیل صابر علیشاه، میر علی اکبر موافق علیشاه، میرزا عباس پا قلعه ای، شکیب اصفهانی، میرزا شکر الله صنیع زاده، سصید حسین شجره

مشخصات برخی از تکایا ، بقاع و آثار تاریخی مجموعه تخت فولاد

نام تکیه	دوره ساخت	مناسبت نام گذاری	برخی از مشاهیر آرمیده در تکیه
واله اصفهانی (والهیه)	قاجار	به نام آقا محمد کاظم واله اصفهانی وفات ۱۲۲۹ ه . ق	
ریزی	قاجار	به نام شیخ مرتضی ریزی وفات ۱۲۲۹ ه . ق	سید مرتضی زفره ای ، حاج ملا جواد آدینه ای ، علی محمد ابریشم کار ، آخوند محمد حسین فشارکی، لطف الله شمس الواعظین ، شیخ ابوالفضل ریزی ، محمد باقر انواری ، فصیح خاقانی
شیخ محمد تقی رازی (مادر شاهزاده)	قاجار	به نام شیخ محمد تقی رازی وفات ۱۲۴۸ ه . ق	شیخ محمد رضا نجفی ، میرزا ابوالقاسم ناصر حکمت ، حاج آقا جمال الدین نجفی حاج آقا کوچک قمشه ای ، میر زین العابدین خوانساری ، میرزا ابو الحسن سلطان الاطباء ، ملاصالح مازندرانی حاج صادق تخت فولادی ، شیخ محمد جواد حسین آبادی ، ملامحمد مصاحبی نائینی ، سید محمد جواد صدر
جهانگیرخان قشقائی (آقاسید محمدترک)	قاجار	به نام جهانگیر خان قشقائی وفات ۱۳۲۸ ه . ق آقا سید محمد ترک وفات ۱۲۶۶ ه . ق	آقا سید محمد ترک ، سید محمد جواد مسائلی ، عبد الوهاب نصر آبادی ، نور الله نور شرق ، احمد عرفان ، سید محمد نجم الواعظین
آباده ای	قاجار	به نام محمد جعفر آباده ای وفات ۱۲۸۰ ه . ق	میرزا احمد عماد الواعظین ، سید احمد مرندی ، میرزا اسد الله اشتری ، ملا اسماعیل نقنه ای ، میرزا محمد منجم ، ملا حسن ریزی ، حسین امامی نائینی
آغاباشی	قاجار	به نام آغا باشی از خواجه سرایان ظل السلطان	میر محمد اسماعیل صابر علیشاه ، میر علی اکبر موافق علیشاه ، میرزا عباس پا قلعه ای ، شکیب اصفهانی ، میرزا شکر الله صنیع زاده ، سید حسین شجره

۴

ص:۷۵

مشخصات برخی از تکایا، بقاع و آثار تاریخی تخت فولاد:

نام تکیه دوره ساخت مناسبت نام گذاری برخی از مشاهیر آرمیده در تکیه

شهشهانی قاجار به نام میرزا سید محمد شهشهانی وفات ۱۲۸۷ هـ.ق میرزا بدیع درب امامی، عبدالحسین صنیع همایون، میرزا ابوالحسن شهشهانی، سید محمد شفیع جزایری، ملا مهدی شاه طوری

صاحب روضات (میرزا محمد باقر چهار سوقی) قاجار به نام آقا سید محمد باقر چهار سوقی وفات ۱۳۱۳ هـ.ق میرزا مسیح روضاتی، عباسعلی خرم لنبانی، آقا حسین گیلانی، میرزا حسین کشیکچی، ملا غلامرضا گورتانی، گلشن ایرانپور، آقا حسین گیلانی

میرزا ابوالمعالی کلباسی قاجار به نام میرزا ابوالمعالی کلباسی وفات ۱۳۱۵ هـ.ق شیخ محمد حسین اشنی، شیخ نور الدین اشنی، موسی شیخ الانصار، مهدی نوایی، آقا جان کاشی پز، آیت الله مقتدائی، سید حسن کاشی، ابوالهدی کلباسی

تویسرکانی قاجار به نام میر عبدالغفار تویسرکانی وفات ۱۳۱۹ هـ.ق میرزا اسماعیل خان ثاقب، سید محمد علی مبارکه ای، سید محمد باقر تویسرکانی، آیت الله سید علی نجف آبادی، حاج شیخ محمد باقر واثق، عبدالحسین قدسی، شیخ محمد باقر قزوینی، شریعت هرندی، محمد علی نراقی، حبیب الله نیّر

حظیره السادات رضوی قاجار ۱۳۱۹ هـ.ق به نام چند تن از سادات سید بهاء الدین رضوی، سید زین العابدین رضوی خوانساری، آقا سید محمد رضوی خوانساری.

کازرونی قاجار به نام محمد حسین کازرونی آخوند ملا عبدالکریم گزی، شیخ محمد حسن عالم نجف آبادی، آقا سید محمد باقر درچه ای، محمد صادق صدیق الاطباء، سید مهدی درچه ای، سید مرتضی خراسانی، سید محمود درب امامی، آقا محمد نوری، ملا حسین علی صدیقین

مشخصات برخی از تکایا، بقاع و آثار تاریخی مجموعه تخت فولاد

نام تکیه	دوره ساخت	مناسبت نام گذاری	برخی از مشاهیر آرمیده در تکیه
شهشهانی	قاجار	به نام میرزا سید محمد شهشهانی وفات ۱۲۸۷ هـ . ق	میرزا بدیع درب امامی، عبدالحسین صنیع همایون، میرزا ابوالحسن شهشهانی، سید محمد شفیع جزایری، ملا مهدی شاه طوری
صاحب روضات (میرزامحمد باقرچهارسوقی)	قاجار	به نام آقا سید محمد باقر چهار سوقی وفات ۱۳۱۳ هـ . ق	میرزا مسیح روضاتی، عباسعلی خرم لنبانی، آقا حسین گیلانی، میرزا حسین کشیکچی، ملا غلامرضا گورتانی گلشن ایرانپور، آقا حسین گیلانی
میرزا ابوالمعالی کلباسی	قاجار	به نام میرزا ابوالمعالی کلباسی وفات ۱۳۱۵ هـ . ق	شیخ محمد حسین اشنی، شیخ نور الدین اشنی، موسی شیخ الانصار مهدی نوایی، آقاجان کاشی پز آیت الله مقتدائی، سید حسن کاشی ابوالهدی کلباسی
تویسرکانی	قاجار	به نام میر عبدالغفار تویسرکانی وفات ۱۳۱۹ هـ . ق	میرزا اسماعیل خان ثاقب، سید محمدعلی مبارکه ای، سید محمد باقر تویسرکانی آیت الله سید علی نجف آبادی، حاج شیخ محمد باقر واثق، عبدالحسین قدسی شیخ محمد باقر قزوینی، شریعت هرندی محمد علی نراقی، حبیب الله نیّر
حظیره السادات رضوی	قاجار ۱۳۱۹ هـ . ق	به نام چندتن از سادات	سید بهاءالدین رضوی، سید زین العابدین رضوی خوانساری، آقا سید محمد رضوی خوانساری
کازرونی	قاجار	به نام محمد حسین کازرونی	آخوند ملا عبدالکریم گزی، شیخ محمد حسن عالم نجف آبادی، آقا سید محمد باقر درچه ای، محمد صادق صدیق الاطباء سید مهدی درچه ای، سید مرتضی خراسانی سید محمود درب امامی، آقا محمد نوری ملا حسین علی صدیقین

۵

ص:۷۶

مشخصات برخی از تکایا، بقاع و آثار تاریخی تخت فولاد:

نام تکیه دوره ساخت مناسبت نام گذاری برخی از مشاهیر آرمیده در تکیه

آب انبار کازرونی قاجار ۱۳۴۲ هـ.ق به دست حاج محمد حسین کازرونی

مسجد رکن الملک قاجار ۱۳۲۵ هـ.ق به دست میرزا سلیمان خان رکن الملک شیرازی بنا شده است آرامگاه مرحوم رکن الملک وفات در ۱۳۳۱ در خود مسجد واقع شده است، شیخ اسماعیل کلباسی، شیخ فخر الدین کلباسی، صدر الدین کلباسی

حاج آقا مجلس (سید ابوجعفر خادم الشریعه) قاجار به نام سید ابوجعفر خادم الشریعه محمد باقر حکیم باشی، دکتر مرتضی حکمی، میرزا یحیی مستوفی بید آبادی، سید اسماعیل ریزی، سید ابو جعفر خادم الشریعه، ملا اسماعیل ریزی

ملک قاجار به نام حاج ابراهیم ملک التجار اصفهانی آخوند ملا محمد کاشانی، سید حسن فانی، علامه ثانی، آقا شیخ محمد حکیم خراسانی، سید نورالدین عراقی، شیخ محمد حسن اصطهباناتی، میرزا مسیح تویسرکانی، شیخ اسدالله قمشه ای

مهدوی قاجار سادات مهدوی سید محمد تقی مستجاب الدعوه، سید محمد حسن مجتهد، سید مهدی نحوی، سید مصلح الدین مهدوی

صدرالعلماء معاصر به نام سید محمد هادی صدرالعلماء رضا صدر هاشمی،، سید محمد صدر هاشمی

سید العراقین معاصر به نام حاج عبدالحسین سید العراقین وفات ۱۳۵۰ هـ.ق شیخ محمد رضا حسام الواعظین، جلال تاج، سید محمد مدرس نجف آبادی، عباس خان شیدا، استاد محمد عریضی، شیخ محمدرضا جرقویه ای، مشفقی، شیخ عباسعلی معین الواعظین

بختیاری ها معاصر به نام خوانین بختیاری حاج ابراهیم خان ضرغام السلطنه حسین قلی خان ایلخانی، نجفقلی خان صمصام السلطنه، علیقلی خان سردار اسعد

مشخصات برخی از تکایا ، بقاع و آثار تاریخی مجموعه تخت فولاد

نام تکیه	دوره ساخت	مناسبت نام گذاری	برخی از مشاهیر آرمیده در تکیه
آب انبار کازرونی	قاجار ۱۳۴۲ه.ق	به دست حاج محمد حسین کازرونی	
مسجدرکن الملک	قاجار ۱۳۲۵ه.ق	به دست میرزا سلیمان خان رکن الملک شیرازی بنا شده است	آرامگاه مرحوم رکن الملک وفات در ۱۳۳۱ در خود مسجد واقع شده است ، شیخ اسماعیل کلباسی ، شیخ فخرالدین کلباسی صدر الدین کلباسی
حاج آقامجلسی (سید ابو جعفر خادم الشریعه)	قاجار	به نام سید ابو جعفر خادم الشریعه	محمد باقر حکیم باشی ، دکتر مرتضی حکمی ، میرزا یحیی مستوفی بید آبادی سید اسماعیل ریزی ، سید ابو جعفر خادم الشریعه ، ملا اسماعیل ریزی
ملک	قاجار	به نام حاج ابراهیم ملک التجار اصفهانی	آخوند ملا محمد کاشانی ، سید حسن فانی علامه ثانی، آقا شیخ محمدحکیم خراسانی، سید نورالدین عراقی، شیخ محمد حسن اصطهباناتی ، میرزا مسیح تویسرکانی شیخ اسدالله قمشه ای
مهدوی	قاجار	سادات مهدوی	سید محمد تقی مستجاب الدعوه ، سید محمد حسن مجتهد ، سید مهدی نحوی سید مصلح الدین مهدوی
صدر العلماء	معاصر	به نام سید محمد هادی صدرالعلماء	رضا صدر هاشمی ، سید محمد صدر هاشمی
سیدالعراقین	معاصر	به نام حاج عبدالحسین سید العراقین وفات ۱۳۵۰ه.ق	شیخ محمد رضا حسام الواعظین ، جلال تاج ، سید محمد مدرس نجف آبادی عباس خان شیدا ، استاد محمد عریضی شیخ محمد رضا جرقو یه ای ، مشفقی ، شیخ عباسعلی معین الواعظین
بختیاری ها	معاصر	به نام خوانین بختیاری	حاج ابراهیم خان ضرغام السلطنه حسین قلی خان ایلخانی ، نجفقلی خان صمصام السلطنه ، علیقلی خان سردار اسعد

۶

ص:۷۷

مشخصات برخی از تکایا، بقاع و آثار تاریخی تخت فولاد:

نام تکیه دوره ساخت مناسبت نام گذاری برخی از مشاهیر آرمیده در تکیه

امین معاصر به نـام خانـدان امین التجـار حـاج میرزا حبیب الله امین التجار، حاجیه خانم نصـرت امین، حاجیه عفت الزمان امین، محمد علی امین التجار

بروجردی معاصر به نام حاج میرزا ابوالحسن بروجردی وفات ۱۳۴۸ هـ.ق آقا شیخ علی مدرس یزدی، ملا محمد همامی، حاج شیخ ابوالقاسم زفره ای، حاج شـیه احمد بیان الواعظین، حسن ساکت اصفهانی، عباسعلی فایض شمس آبادی، سید صدرالدین صدر کوپایی، سید محمد صمصام، شیخ علی اصغر شریف، بانو الهی شهرکی، شیخ احمد مجتهد بید آبادی

خلیلیان (حاج آقا باقر دردشتی) معاصر حاج آقا باقر دردشتی حاج آقا باقر قزوینی، منکو قا آن ذوالخیر ملا فرج الله دری، شیخ حیدر علی صلواتی، شیخ محمد حسین مشکینی

گلزار معاصر به نـام آقا رجبعلی شاعر متخلص به گلزار وفات ۱۳۶۶ هـ.ق حـاج آقا حبیب روضاتی، جعفر خاکشیر، حاج آقا جمال الدین خوانساری، شیخ مرتضی ظهیر الاسلام، سید علی برزانی، میرزا علی مشفقی

مقـدس معاصر به نام حاج آقا محمـد مقـدس بیـد آبادی وفات ۱۳۷۸ هـ.ق سید ابوالقـاسم موسوی امیر شـاه کرمی فریـدنی، عبدالله ارباب، محمدعلی قاضی عسگر، ملا علی ماربینی، محمد علی پروانه، شیخ محمد دهاقانی

خواجوئی معاصر به نام سید محمد لطیف خواجویی وفات ۱۳۷۸ هـ.ق شیخ ابوالقاسم نورانی، بهاء الدین برهانی، حسن قوامی زاده، محمد جواد فریدنی، محمد علی مکرم حبیب آبادی، اسدالله رجالی، نصرالله رفائیل، محمود سالک

امام جمعه معاصـر به نام آقا میر محمد مهدی سـلطان العلمایی شـیخ ابوالقاسم اشـراقی قمشه ای، میرزا آقا فرد اصـفهانی، شـیخ غلامرضا صلاحیان گرگابی

مشخصات برخي از تکايا ، بقاع و آثار تاريخي مجموعه تخت فولاد

نام تکيه	دوره ساخت	مناسبت نام گذاري	برخي از مشاهير آرميده در تکيه
امين	معاصر	به نام خاندان امين التجار	حاج ميرزا حبيب الله امين التجار ، حاجيه خانم نصرت امين ، حاجيه عفت الزمان امين ، محمد علي امين التجار
بروجردي	معاصر	به نام حاج ميرزا ابوالحسن بروجردي وفات ۱۳۴۸ ه . ق	آقا شيخ علي مدرس يزدي ، ملا محمد همامي ، حاج شيخ ابو القاسم زفره اي حاج شيخ احمد بيان الواعظين ، حسن ساالت اصفهاني ، عباسعلي فايض شمس آبادي ، سيد صدرالدين صدر کوپايي سيد محمد صمصام ، شيخ علي اصغر شريف ، بانو الهي شهرکي ، شيخ احمد مجتهد بيد آبادي
خليليان (حاج آقا باقر دردشتي)	معاصر	حاج آقا باقر دردشتي	حاج آقا باقر قزويني ، منکو قاآن ذوالخير ملا فرج الله دري ، شيخ حيدر علي صلواتي شيخ محمد حسين مشکيني
گلزار	معاصر	به نام آقارجبعلي شاعر متخلص به گلزار وفات ۱۳۶۶ ه . ق	حاج آقا حبيب روضاتي ، جعفر خاکشير حاج آقا جمال الدين خوانساري ، شيخ مرتضي ظهيرالاسلام ، سيد علي برزاني ميرزا علي مشفقي
مقدس	معاصر	به نام حاج آقا محمد مقدس بيد آبادي وفات ۱۳۷۸ ه . ق	سيد ابو القاسم موسوي امير شاه کرمي فريدني ، عبد الله ارباب ، محمد علي قاضي عسگر ، ملاعلي ماربيني، محمد علي پروانه ، شيخ محمد دهاقاني
خواجوئي	معاصر	به نام سيد محمد لطيف خواجويي وفات ۱۳۷۸ه . ق	شيخ ابوالقاسم نوراني ، بهاءالدين برهاني حسن قوامي زاده ، محمد جواد فريدني محمد علي مکرم حبيب آبادي ، اسدالله رجائي ، نصرالله رفائيل ، محمود سالک
امام جمعه	معاصر	به نام آقا مير محمد مهدي سلطان العلمايي	شيخ ابوالقاسم اشراقي قمشه اي ، ميرزا آقا فرد اصفهاني ، شيخ غلامرضا صلاحيان گرگاني

۷

ص:۷۸

مشخصات برخی از تکایا، بقاع و آثار تاریخی تخت فولاد:

نام تکیه دوره ساخت مناسبت نام گذاری برخی از مشاهیر آرمیده در تکیه

بقعه احمد عرفان معاصر به نام احمد عرفان

ایزدخواستی معاصر

بهشتی معاصر به نام سید محمد تقی بهشتی وفات ۱۳۸۴ هـ.ق دکتر محمد ریاحی، شیخ یوسف آل ابراهیم استاد علی مختاریان

زرگرها معاصر منسوب به هنرمندان زرگر اصفهان شیخ احمد اهتمام، سید اسدالله دادخواه، حسن اهتمام، استاد محمد باقر پرورش، حاج سید حسین دادخواه، محمد علی فشارکی

زنجانی معاصر به نام میرزا ابوالقاسم موسوی زنجانی آقا سید جعفر کرمانی، حاج میرزا محمد علی زنجانی

شهدا معاصر به نام شهدای انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی شهید آیت الله شمس آبادی، شهید سید حسن بهشتی نژاد، شهید آیت الله اشرفی اصفهانی، شهید علی اکبر اژه ای، آیت الله صادقی، حاج آقا رحیم ارباب، سید اسدالله صدر هاشمی، حاج آقا رضا هرندی، حاج حسین مصور الملکی، عبدالباقی طبیب اصفهانی

زند کرمانی معاصر به نام شیخ محمد باقر زند کرمانی وفات ۱۳۴۸ شمسی شیخ محمد باقر زند کرمانی، شیخ محمد جواد اصولی، سید مصطفی موحد محمدی

مشخصات برخی از تکایا ، بقاع و آثار تاریخی مجموعه تخت فولاد

نام تکیه	دوره ساخت	مناسبت نام گذاری	برخی از مشاهیر آرمیده در تکیه
بقعه احمد عرفان	معاصر	به نام احمد عرفان	
ایزدخواستی	معاصر		
بهشتی	معاصر	به نام سید محمد تقی بهشتی وفات ۱۳۸۴ هـ.ق	دکتر محمد ریاحی ، شیخ یوسف آل ابراهیم استاد علی مختاریان
زرگرها	معاصر	منسوب به هنرمندان زرگر اصفهان	شیخ احمد اهتمام، سید اسدالله دادخواه ، حسن اهتمام ، استاد محمد باقر پرورش ، حاج سید حسین دادخواه ، محمد علی فشارکی
زنجانی	معاصر	به نام میرزا ابوالقاسم موسوی زنجانی	آقاسید جعفر کرمانی ، حاج میرزا محمد علی زنجانی
شهدا	معاصر	به نام شهدای انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی	شهید آیت الله شمس آبادی ، شهید سید حسن بهشتی نژاد ، شهید آیت الله اشرفی اصفهانی، شهید علی اکبر اژه ای آیت الله صادقی ، حاج آقا رحیم ارباب سید اسد الله صدر هاشمی ، حاج آقا رضا هرندی ، حاج حسین مصور الملکی ، عبدالباقی طبیب اصفهانی
زند کرمانی	معاصر	به نام شیخ محمد باقر زند کرمانی وفات ۱۳۴۸ شمسی	شیخ محمد باقر زند کرمانی ، شیخ محمد جواد اصولی ، سید مصطفی موحد محمدی

۸

بناهای تاریخی تخریب شده:

چنانکه از اقوال و نوشته ها بر می آید تا زمان شاه سلیمان صفوی در تخت فولاد بسیار بیش از آنچه اکنون مشاهده می نماییم تکیه و بقعه وجود داشته است. بعضی از اسناد تاریخی از وجود تعداد مشخصی از آنها شهادت می دهند که در حال حاضر وجود ندارند. جدول ذیل مشخصات برخی از این ابنیه می باشد که از آنها در کتب نام برده شده است.

نام دوره ساخت محل تقریبی توضیحات

مقبره الله وردی خان صفویه محل آن معلوم نیست در سفر نامه شاردن نام برده شده

آب انبار بابا رکن الدین صفویه غرب تکیه بابا رکن الدین موقع احداث خیابان فرودگاه تخریب شد

قبر بابا لکات صفویه سمت راست بابا رکن الدین در سفرنامه شاردن نام برده شده

تکیه خرابه صفویه جنب تکیه میرزا رفیعا جزء اراضی فرودگاه قرار گرفته

درویش صادق صفویه محل آن معلوم نیست این تکیه را مرتضی قلی خانم حاکم بندر عباس هنگامی که در اصفهان بود برای درویش صادق ساخت. (۱)

سید ابوالقاسم خواجویی صفویه سمت شرق خیابان فیض نرسیده به فاضل سراب

بقعه سکاکی صفویه در انتهای ضلع شمالی اراضی لسان الارض

نام	دوره ساخت	محل تقریبی	توضیحات
مقبره الله وردی خان	صفویه	محل آن معلوم نیست	در سفرنامه شاردن نام برده شده
آب انبار بابارکن الدین	صفویه	غرب تکیه بابارکن الدین	موقع احداث خیابان فرودگاه تخریب شد
قبر بابا لکات	صفویه	سمت راست بابارکن الدین	در سفرنامه شاردن نام برده شده
تکیه خرابه	صفویه	جنب تکیه میرزا رفیعا	جزء اراضی فرودگاه قرار گرفته
درویش صادق	صفویه	محل آن معلوم نیست	این تکیه را مرتضی قلی خان حاکم بندرعباس هنگامی که در اصفهان بود برای درویش صادق ساخت.[۱]
سیدابوالقاسم‌خواجویی	صفویه	سمت شرق خیابان فیض نرسیده به فاضل سراب	
بقعه سکاکی	صفویه		در انتهای ضلع شمالی اراضی لسان الارض

۱- آثار ملی اصفهان، ص۹۷.

نام دوره ساخت محل تقریبی توضیحات

تکیه شیخ زین الدین صفویه شمال نهر اب ۲۵۰ بین تکیه میر و غسالخانه سابق نزدیک هفت هزار متر بوده است آرامگاه مشتاق اصفهانی متوفی سال ۱۱۱۷ ه‍.ق

تکیه فاضل اردستانی صفویه غرب خیابان شاه عباس جنوب کوچه والع - محل لت اب ۲۵۰

تکیه فیض صفویه به دست شاه عباس دوم ساخته شده است

آب انبار تکیه ریزی قاجار بین تکیه حاج آقا مجلس موقع احداث خیابان فرودگاه خراب شده است

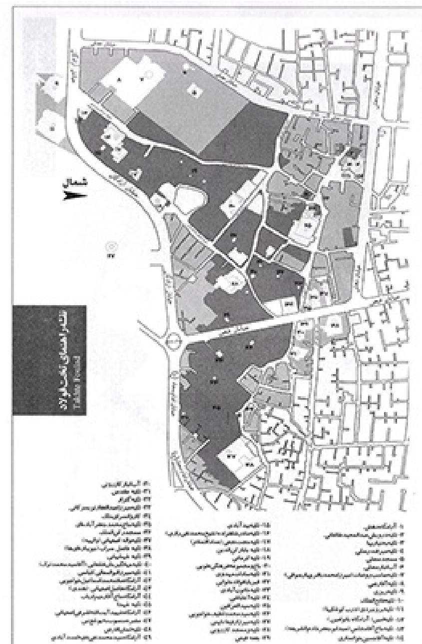
آب انبار تکیه حاج آقا مجلس قاجار

بقعه محمد علی بیک صفویه در مزار بابا رکن الدین در قرن یازدهم دایر بوده و ملا علی جیش از احفاد بلال موذن پس از وفات در آن بقعه مدفون گردیده است در کتاب شاردن به آن اشاره شده است

نام	دوره ساخت	محل تقریبی	توضیحات
تکیه شیخ زین الدین	صفویه	شمال نهر آب ۲۵۰بین تکیه میر و غسالخانه سابق	نزدیک هفت هزار متربوده است آرامگاه مشتاق اصفهانی متوفی سال ۱۱۱۷ ه . ق
تکیه فاضل اردستانی	صفویه	غرب خیابان شاه عباس جنوب کوچه والع – محل لت آب ۲۵۰	
تکیه فیض	صفویه		به دست شاه عباس دوم ساخته شده است
آب انبار تکیه ریزی	قاجار	بین تکیه حاج آقامجلس	موقع احداث خیابان فرودگاه خراب شده است
آب انبار تکیه حاج آقا مجلس	قاجار		
بقعه محمد علی بیک	صفویه	در مزار بابارکن الدین در قرن یازدهم دایر بوده و ملا علی جیش از احفادبلال موذن پس از وفات در آن بقعه مدفون گردیده است	در کتاب شاردن به آن اشاره شده است

.

نقشه راهنمای تخت فولاد

ص:۸۲

پلان تکیه بابا رکن الدین

۱- بابا رکن الدین

۲- میرزا حسن جابری انصاری

۳- میرزا جواد نوری

۴- میرزا بهاء الدین نوری

۵- جواد مجد زاده (صهبا)

۶- ملا حسن نایینی

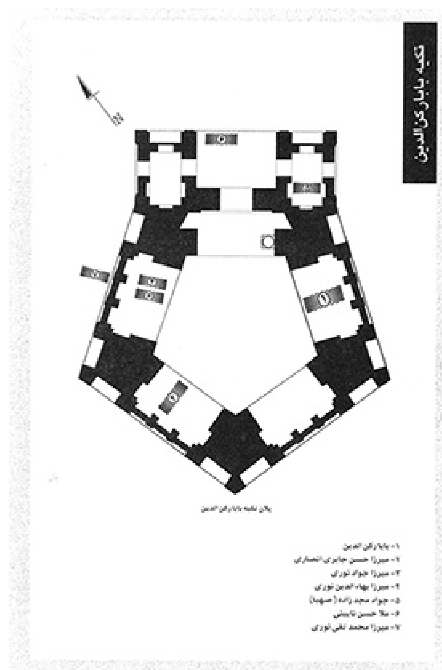
۷- میرزا محمد تقی نوری

۱

ص:۸۳

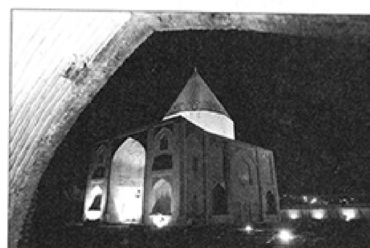
نمای تکیه بابا رکن الدین

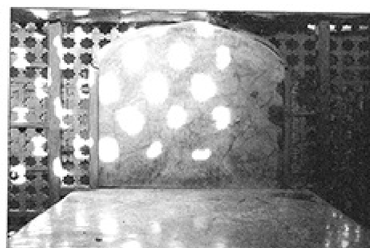
سنگ قبر بابا رکن الدین

پلان تکیه بابارکن الدین

—

نمای تکیه بابارکن الدین

سنگ قبر بابارکن الدین

پلان محدوده تکیه میرفندرسکی

محور تاریخی فرهنگی واله

درخت کهنسال (حدود ۳۰۰ سال) داخل تکیه میرفندرسکی

۱- تکیه میر فندرسکی

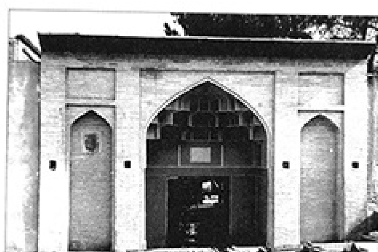
۲- تکیه درویش عبدالمجید

۳- باغ گالری فدک

۴- تکیه بختیاریها

–

سردر ورودی تکیه میرفندرسکی

نمای باطنی تکیه میرفندرسکی

۳

پلان تکیه میرفندرسکی

سر در ورودی تکیه میرفندرسکی

نمای داخلی تکیه میرفندرسکی

۴

ص:۸۶

۱- میر ابوالقاسم فندرسکی

۲- عباس بهشتیان

۳- میرزا محمد حسین عنقا (ملک الشعرا)

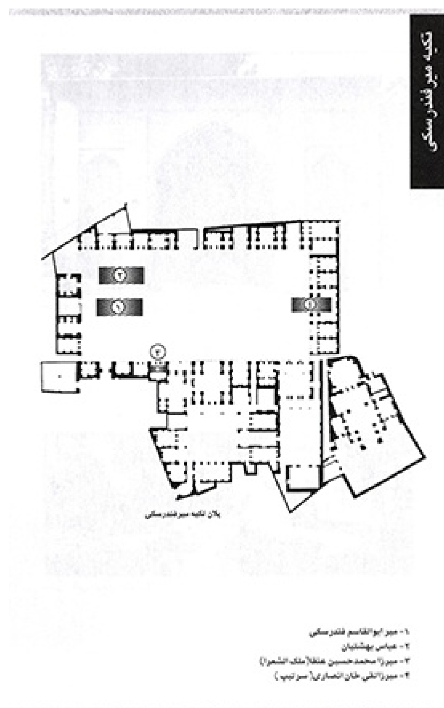
۴- میرزا تقی خان انصاری (سرتیپ)

۵

ص:۸۷

نمای ورودی تکیه میرفندرسکی

نمایی از تکیه میر فندرسکی (برگرفته از کتاب هولستر)

تکیه میرفندرسکی

پلان تکیه میرفندرسکی

۱- میر ابوالقاسم فندرسکی
۲- عباس بهشتیان
۳- میرزا محمد حسین عنقا(ملک الشعرا)
۴- میرزا تقی خان انصاری(سرتیپ)

–

نمای ورودی تکیه میرفندرسکی

نمایی از تکیه میرفندرسکی(برگرفته از کتاب هولستر)

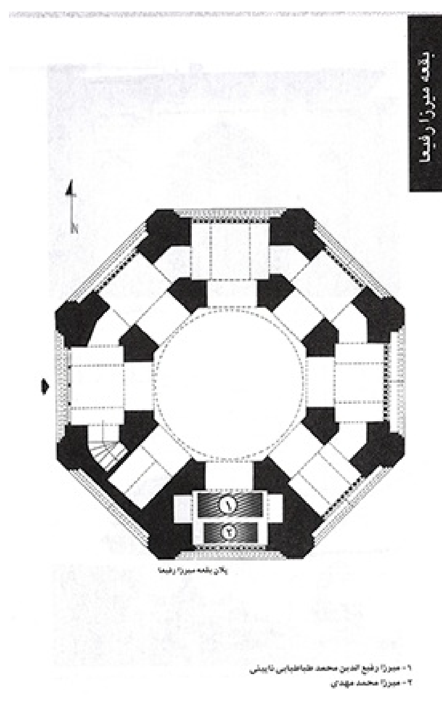
پلان تکیه میرزا رفیعا

پلان بقعه میرزا رفیعا

۱- میرزا رفیع الدین محمد طباطبایی نایینی

۲- میرزا محمد مهدی

۷

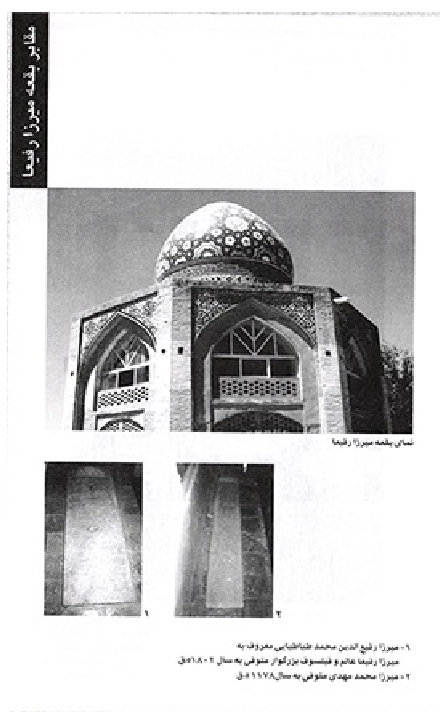

نمای بقعه میرزا رفیعا

۱- میرزا رفیع الدین محمد طباطبایی معروف به میرزا رفیعا عالم و فیلسوف بزرگوار متوفی به سال ۱۸۰۲ هـ.ق

۲- میرزا محمد مهدی متوفی به سال ۱۱۷۸ هـ.ق

۸

ص:۹۰

پلان تکیه آقا حسین خوانساری

بقعه آقا حسین خوانساری

۱- ملا حیدر علی مجلسی

۲- ملا محمد باقر فشارکی

۳- سید علی بروجردی

۴- آقا حسین خوانساری

۵- آقا جمال خوانساری

۶- سید شفیع شوشتری

۷- ملا حسین علی تویسرکانی

۸- عبدالرحیم شیخ الاسلام

۹- محمد مسیح کاشانی

۱۰- ملا محمد صادق پیکانی

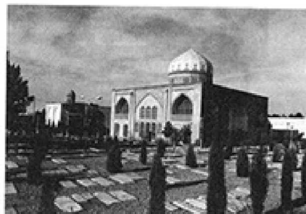
نمای داخلی بقعه آقا حسین خوانساری

نمای بیرونی بقعه آقا حسین خوانساری

بقعه آقاحسین خوانساری

نمای داخلی بقعه آقا حسین خوانساری

نمای بیرونی بقعه آقا حسین خوانساری

۰

پلان تکیه خاتون آبادی

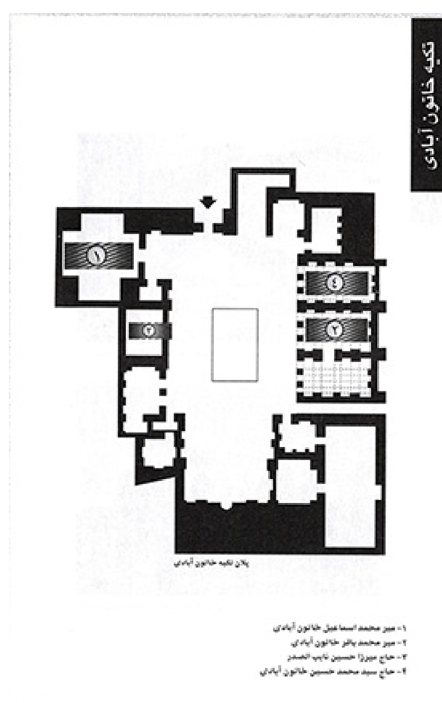
تکیه خاتون آبادی

۱- میر محمد اسماعیل خاتون آبادی

۲- میر محمد باقر خاتون آبادی

۳- حاج میرزا حسین نایب الصدر

۴- حاج سید محمد حسین خاتون آبادی

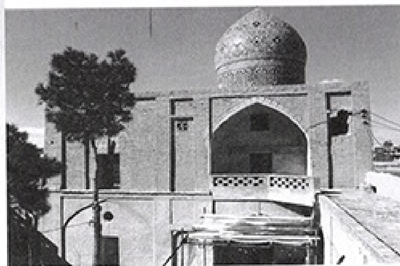

۱

ص:۹۳

نمای تکیه خاتون آبادی

نمای داخلی تکیه خاتون آبادی

۲

ص:۹۴

پلان تکیه فاضل سراب

بقعه فاضل سراب

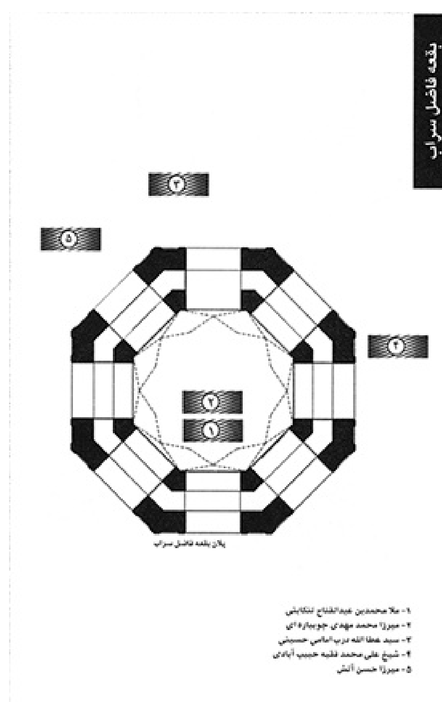
۱- ملا محمد بن عبدالفتاح تنکابنی

۲- میرزا محمد مهدی جویباره ای

۳- سید عطا الله درب امامی حسینی

۴- شیخ علی محمد فقیه حبیب آبادی

۵- میرزا حسن آتش

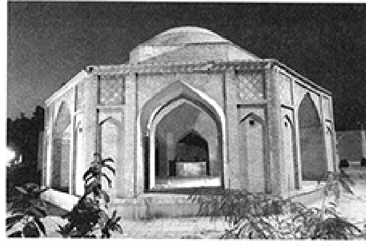

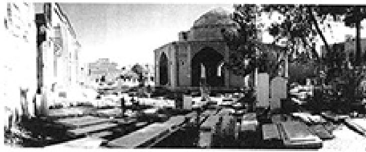
۳

ص:۹۵

نمای بقعه فاضل سراب

نمای تکیه فاضل سراب

نمای بقعه فاضل سراب

نمای تکیه فاضل سراب

۴

ص:۹۶

پلان تکیه فاضل اصفهانی (هندی)

بقعه فاضل اصفهانی (هندی)

۱- فاضل اصفهانی مشهور به فاضل هندی

۲- فاضل نایینی

۳- سید محمد رضا خراسانی

۴- سید مهدی آسیاب پری

۵- سید محسن مدرس

۶- سید محمد حسین مدرس

۷- سید یوسف خراسانی

۸- حاج ملا محمد صادق اصفهانی

۹- ملا مهدی قمبوانی

۱۰- سید محمد جواد خراسانی

نمای بقعه فاضل اصفهانی (مشهور به فاضل هندی)

۶

ص:۹۸

پلان تکیه ملا اسماعیل خواجویی

تکیه ملا اسلماعیل خواجویی

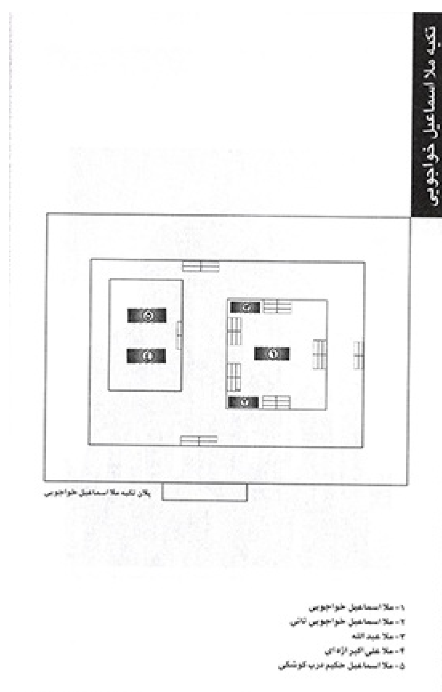
۱- ملا اسماعیل خواجویی

۲- ملا اسماعیل خواجویی ثانی

۳- ملا عبدالله

۴- ملا علی اکبر اژه ای

۵- ملا اسمواعیل حکیم درب کوشکی

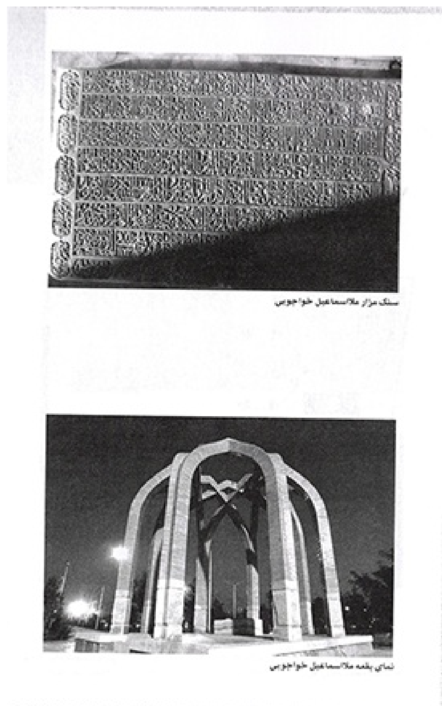

۷

ص:۹۹

سنگ مزار ملا اسماعیل خواجویی

نمای بقعه ملا اسماعیل خواجویی

سنگ مزار ملااسماعیل خواجویی

نمای بقعه ملااسماعیل خواجویی

۸

ص:۱۰۰

پلان تکیه سادات بهشتی

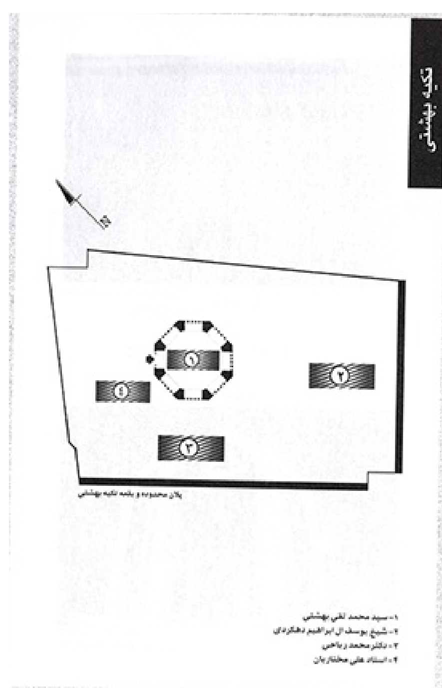
تکیه بهشتی

۱- سید محمد تقی بهشتی

۲- شیخ یوسف ال ابراهیم دهکردی

۳- دکتر محمد ریاحی

۴- استاد علی مختاریان

۹

ص:۱۰۱

۱- سید محمد تقی بهشتی فرزند سید محمد جعفر متوفی ۱۳۸۴ ه‍ـ.ق

۲- شیخ یوسف آل ابراهیم دهکردی فرزند ملا محمد حسن متوفی ۱۳۸۷ ه‍ـ.ق

۳- دکتر محمد ریاحی فرزند حاج عبدالوهاب طبیب متوفی ۱۳۸۹ ه‍ـ.ق

ص:۱۰۲

پلان تکیه درویش عبدالمجید طالقانی

تکیه درویش عبدالمجید طالقانی

محور تاریخی فرهنگی واله

۱- درویش عبدالمجید طالقانی

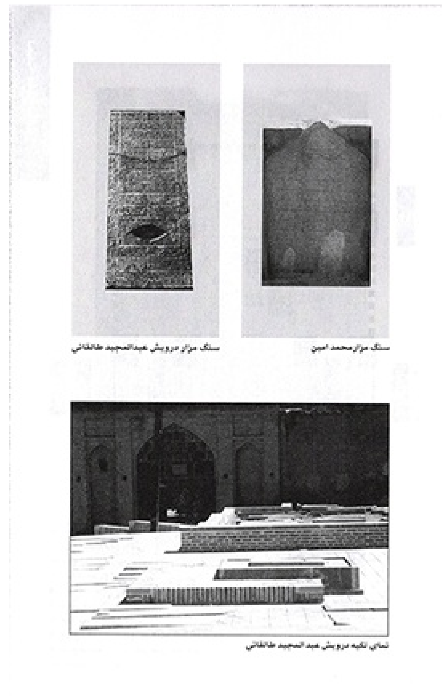
۲- محمد امین

ص:۱۰۳

سنگ مزار محمد امین سنگ مزار درویش عبدالمجید طالقانی

نمای تکیه درویش عبدالمجید طالقانی

ص:۱۰۴

پلان تکیه آقا محمد بیدآبادی

پلان بقعه و محوطه مقبره آقا محمد بید آبادی

۱- آقا محمد بیدآبادی

۲- شیخ عبدالوهاب قاضی

۳- ملا محمد علی نوری

۴- میر معصوم خاتون آبادی

۵- شیخ محمود مفید

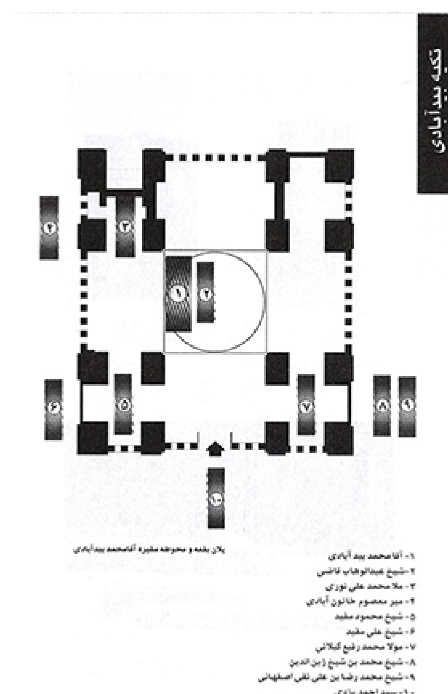
۶- شیخ علی مفید

۷- مولا محمد رفیع گیلانی

۸- شیخ محمد بن شیخ زین الدین

۹- شیخ محمد رضا بن علی نقی اصفهانی

۱۰- سید احمد یزدی

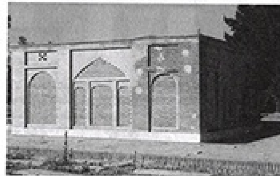

سنگ قبر آقا محمد بید آبادی

نمای بقعه آقا محمد بید آبادی

سنگ قبر آقا محمد بید آبادی

نمای بقعه آقا محمد بید آبادی

پلان تکیه شیخ محمد تقی رازی(مادر شاهزاده)

بقعه شیخ محمد تقی رازی (مادر شاهزاده)

۱- مریم معروف به مادر شاهزاده

۲- شیخ محمد تقی بن محمد رحیم ایوان کیفی

۳- شهربانو (دحتر شیخ محمد تقی رازی)

۴- حاجیه خانم غروی

۵- سید زین العابدین موسوی خوانساری

۶- شیخ محمد حسین نجفی مسجد شاهی

۷- حاج شیخ زین الدین نجفی

۸- میرزا ابوالحسن طبیب

۹- ملا محمد صالح جویباره ای

۱۰- میرزا محمد خان معظم السلطان گلپایگانی

۱- مریم دایه سیف الدوله محمد میرزا فرزند فتحعلی شاه قاجار متوفی به سال ۱۲۴۶ هجری قمری

۲- شیخ محمد تقی رازی اصفهانی عالم و مجتهد متوفی به سال ۱۲۴۸ هجری قمری

۳- شهربانو دختر محمد تقی رازی متوفی به سال ۱۲۵۷ هجری قمری

۴- حاجیه خانم غروی دختر شیخ محمد باقر نجفی متوفی ۱۳۷۹ هجری قمری

۵- سید زین العابدین موسوی خوانساری عالم و فقیه متوفی ۱۲۵۷ هجری قمری

۶- شیخ محمد حسین نجفی مسجد شاهی فرزند حاج شیخ محمد علی ۱۳۱۸ هجری قمری

۷- شیخ زین العابدین نجفی فرزند حاج شیخ اسماعیل عالم و فاضل متوفی ۱۴۰۷ هجری قمری

۸- میرزا ابوحسن طبیب

۹- ملا محمد صالح جویباره ای

۱۰- میرزا محمد خان معظم السلطان گلپایگانی

مقابر بقعه شیخ محمد تقی رازی (مادر شاهزاده)

نمای داخلی بقعه شیخ محمد رازی (مادر شاهزاده)

۱ ۲ ۳ ۴ ۵

۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰

۱- مریم دایه سیف الدوله محمد میرزا فرزند فتحعلی شاه قاجار متوفی به سال ۱۲۴۶ هجری قمری
۲- شیخ محمد تقی رازی اصفهانی عالم و مجتهد متوفی به سال ۱۲۴۸ هجری قمری
۳- شهربانو دختر محمد تقی رازی متوفی به سال ۱۲۵۷ هجری قمری
۴- حاجیه خانم غروی دختر شیخ محمد باقر نجفی متوفی ۱۲۷۹ هجری قمری
۵- سیدزین العابدین موسوی خوانساری عالم وفقیه متوفی ۱۲۵۷ هجری قمری
۶- شیخ محمد حسین نجفی مسجد شاهی فرزند حاج شیخ محمد علی ۱۳۱۸ هجری قمری
۷- شیخ زین العابدین نجفی فرزند حاج شیخ اسماعیل عالم و فاضل متوفی ۱۴۰۷ هجری قمری
۸- میرزا ابو حسن طبیب
۹- ملا محمد صالح جویبار ه‌ای
۱۰- میرزا محمد خان معظم السلطان گلپایگانی

۱۱- حاج شیخ محمد حسین امام نجفی

۱۲- سید محمد صادق موسوی خوانساری

۱۳- حاج شیخ جمال الدین نجفی

۱۴- شیخ محمد رضا نجفی

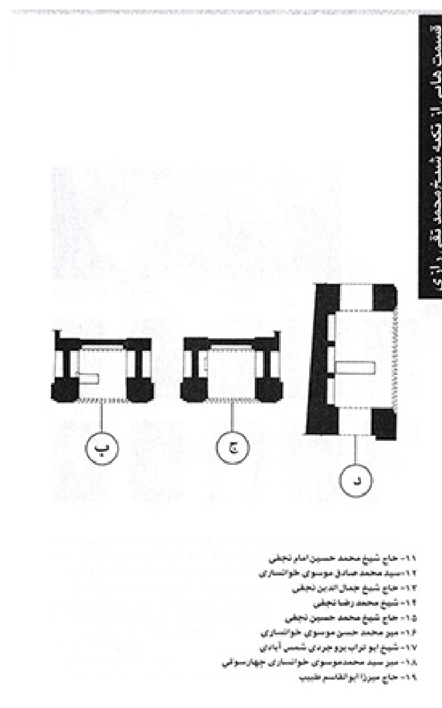
۱۵- حاج شیخ محمد حسین نجفی

۱۶- میر محمد حسن موسوی خوانساری

۱۷- شیخ ابوتراب بروجردی شمس آبادی

۱۸- میر سید محمد موسوی خوانساری چهار سوقی

۱۹- حاج میرزا ابوالقاسم طبیب

ص:۱۰۹

۱۱- حاج شیخ محمد حسین امام نجفی

۱۲- سید محمد صادق موسوی خوانساری

۱۳- حاج شیخ جمال الدین نجفی

۱۴- شیخ محمد رضا نجفی

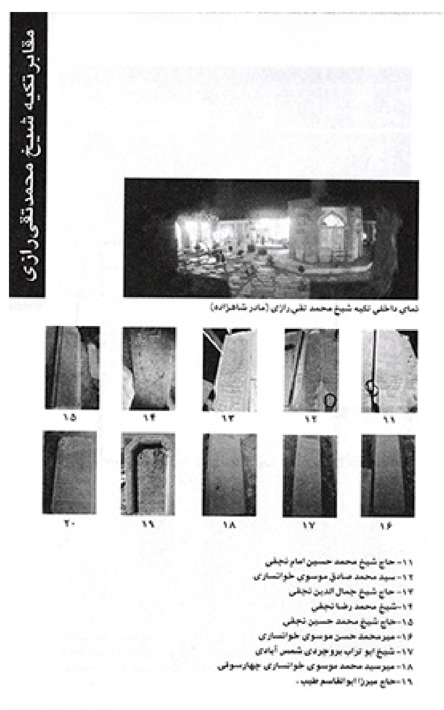
۱۵- حاج شیخ محمد حسین نجفی

۱۶- میر محمد حسن موسوی خوانساری

۱۷- شیخ ابوتراب بروجردی شمس آبادی

۱۸- میر سید محمد موسوی خوانساری چهار سوقی

۱۹- حاج میرزا ابوالقاسم طبیب

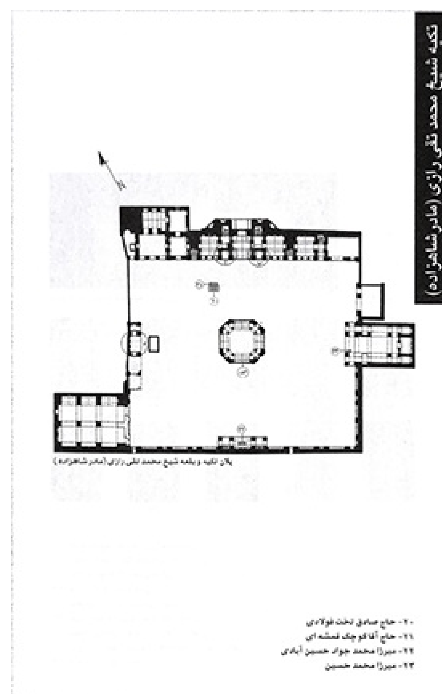

۲۰- حاج صادق تخت فولادی

۲۱- حاج آقا کوچک قمشه ای

۲۲- میرزا محمد جواد حسین آبادی

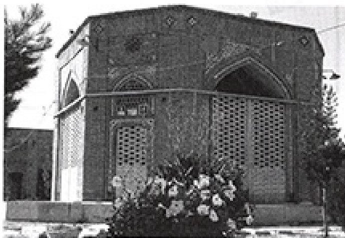
۲۳- میرزا محمد حسین

نمای تکیه و بقعه شیخ محمد تقی رازی (مادر شاهزاده)

نمای بقعه شیخ محمد تقی رازی (مادر شاهزاده)

پلان تکیه سادات مهدوی

تکیه سادات مهدوی

۱- سید محمد حسین مهدوی (سید مصلح الدین)

۲- سید محمد باقر نحوی

۳- سید مهدی ارفعی

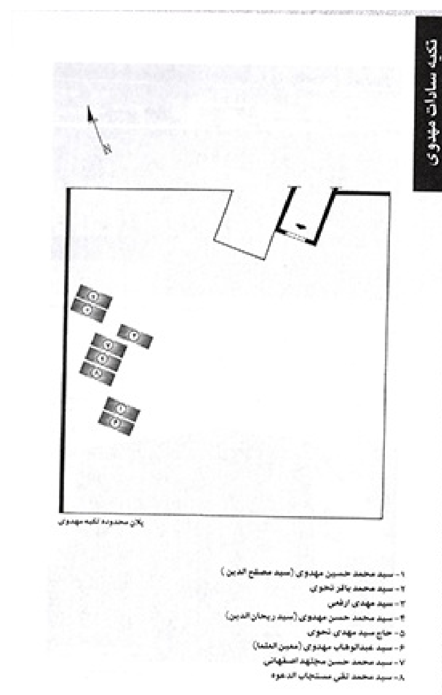
۴- سید محمد حسن مهدوی (سید ریحان الدین)

۵- حاج سید مهدی نحوی

۶- سید عبدالوهاب مهدوی (معین العلما)

۷- سید محمد حسن مجتهد اصفهانی

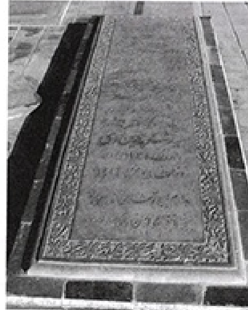
۸- سید محمد تقی مستجاب الدعوه

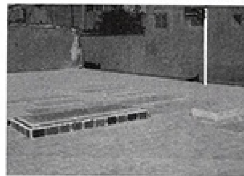
ص:۱۱۳

نمای سنگ قبر سید مصلح الدین مهدوی

نمایی از تکیه سادات مهدوی

نمای سنگ قبر سید مصلح الدین مهدوی

نمایی از تکیه سادات مهدوی

پلان تکیه حاج محمد جعفر آباده ای

۱- حاج محمد جعفر آباده ای

۲- ملا عبدالله خوانساری

۳- میرزا محمد موسوی منجم

۴- نجف علی خراسانی

۵- میرزا اسدالله اشتری

۶- سید احمد مرندی

این تکیه در سال ۱۳۸۳ توسط شهرداری اصفهان با همکاری و مدیریت تولیت مسجد رکن الملک پس از بازسازی و مرمت با حفظ کاربری تکیه، به حوزه علمیه برادران تغییر عملکرد داده است.

تکیه حاج محمد جعفر آباده ای

پلان تکیه حاج محمد جعفر آباده ای

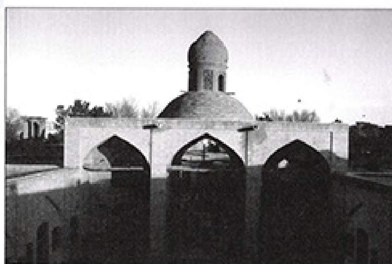
۱- حاج محمد جعفر آباده ای
۲- ملا عبدالله خوانساری
۳- میرزا محمد موسوی منجم
۴- نجف علی خراسانی
۵- میرزا اسدالله اشتری
۶- سید احمد مرندی

این تکیه در سال ۱۳۸۳ توسط شهرداری اصفهان با همکاری و مدیریت تولیت مسجد رکن الملک پس از بازسازی و مرمت با حفظ کاربری تکیه، به حوزه علمیه برادران تغییر عملکرد داده است.

ص:۱۱۵

نمای محوطه تکیه حاج محمد جعفر اباده ای

نمای محوطه داخلی تکیه حاج محمد جعفر آباده ای

نمای محوطه تکیه حاج محمد جعفر آباده ای

نمای محوطه داخلی تکیه حاج محمد جعفر آباده ای

پلان تکیه جهانگیر خان قشقایی

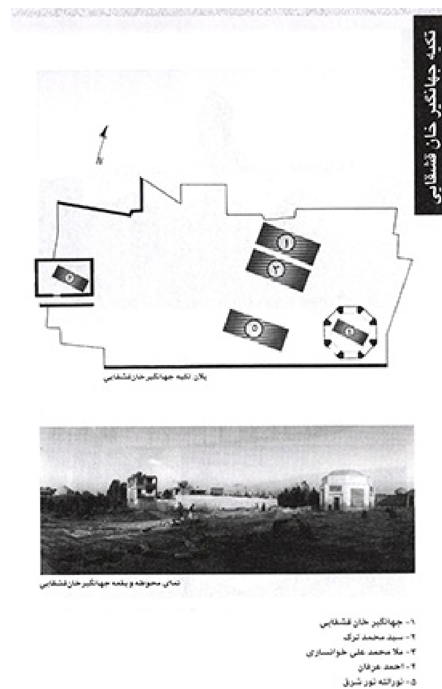
۱- جهانگیر خان قشقایی

۲- سید محمد ترک

۳- ملا محمد علی خوانساری

۴- احمد عرفان

۵- نورالله نور شرق

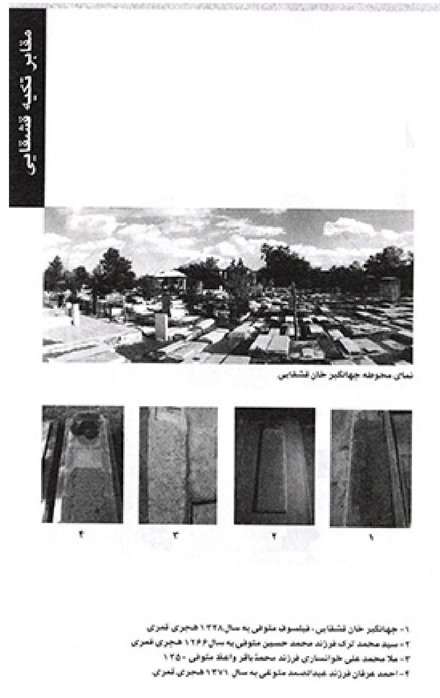

۱- جهانگیر خان قشقایی، فیلسوف متوفی به سال ۱۳۲۸ هجری قمری

۲- سید محمد ترک فرزند محمد حسین متوفی به سال ۱۲۶۶ هجری قمری

۳- ملا محمد علی خوانساری فرزند محمد باقر واعظ متوفی ۱۳۵۰

۴- احمد عرفان فرزند عبدالصمد متوفی به سال ۱۳۷۱ هجری قمری

مقابر تکیه قشقایی

نمای محوطه جهانگیر خان قشقایی

۱ ۲ ۳ ۴

۱- جهانگیر خان قشقایی، فیلسوف متوفی به سال ۱۳۲۸ هجری قمری
۲- سید محمد ترک فرزند محمد حسین متوفی به سال ۱۲۶۶ هجری قمری
۳- ملا محمد علی خوانساری فرزند محمد باقر واعظ متوفی ۱۲۵۰
۴- احمد عرفان فرزند عبدالصمد متوفی به سال ۱۳۷۶ هجری قمری

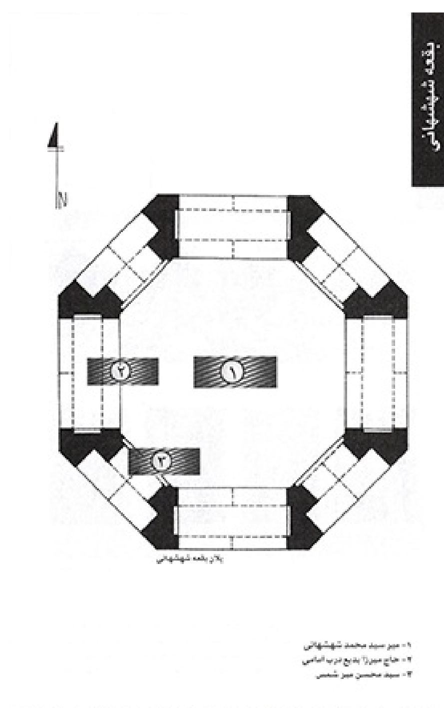
ص:۱۱۸

پلان بقعه شهشهانی

۱- میر سید محمد شهشهانی

۲- حاج میرزا بدیع درب امامی

۳- سید محسن میر شمس

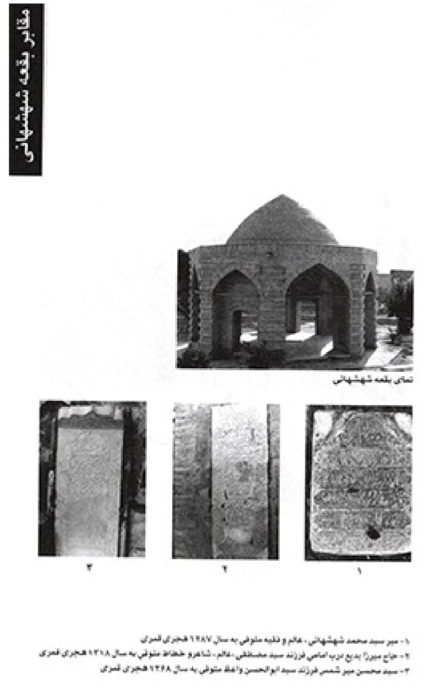

ص:۱۱۹

۱- میر سید محمد شهشهانی، عالم و فقیه متوفی به سال ۱۲۸۷ هجری قمری

۲- حاج میرزا بدیع درب امامی فرزند سید مصطفی، عالم، شاعر و خطاط متوفی به سال ۱۳۱۸ هجری قمری

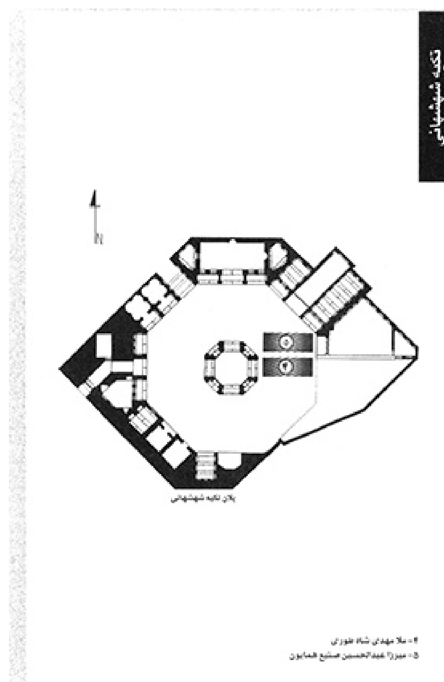
۳- سید محسن میر شمس فرزند سید ابوالحسن واعظ متوفی به سال ۱۳۶۸ هجری قمری

ص:۱۲۰

۴- ملا مهدی شاه طوری

۵- میرزا عبدالحسین صنیع همایون

ص:۱۲۱

۴- ملا مهدی شاه طوری فرزند ملا عبدالرزاق عالم متوفی به سال ۱۳۱۹ هجری قمری

مقبره و تکیه شهشهانی

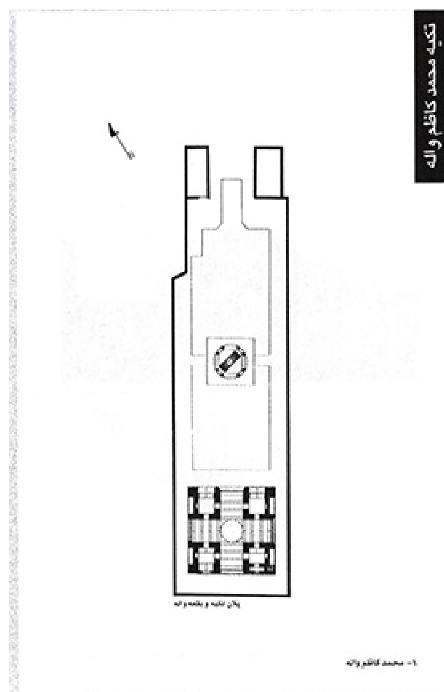
نمای ابنیه و بقعه شهشهانی

۴

۴ - ملا مهدی شاه طوری فرزند ملا عبدالرزاق عالم متوفی به سال ۱۳۱۹ هجری قمری

پلان تکیه محمد کاظم واله اصفهانی

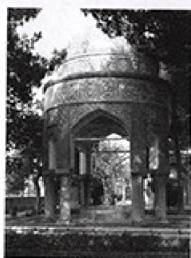
۱- محمد کاظم واله

ص:۱۲۳

نمای بقعه واله

سنگ مزار آقا محمد کاظم واله اصفهانی

نمای بقعه واله

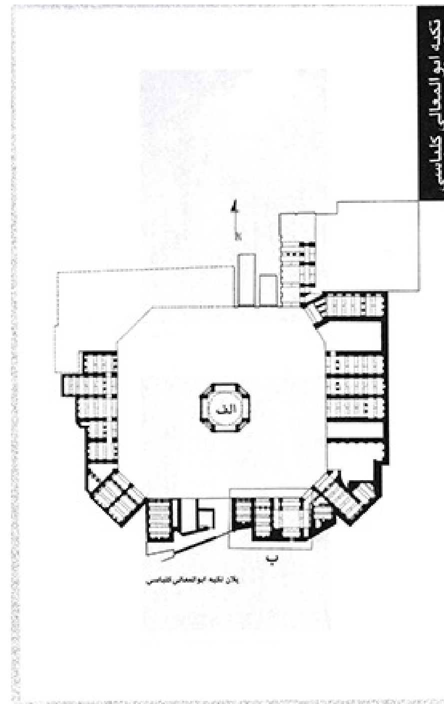
سنگ مزار آقا محمد کاظم واله اصفهانی

پلان تکیه ابوالمعالی کلباسی

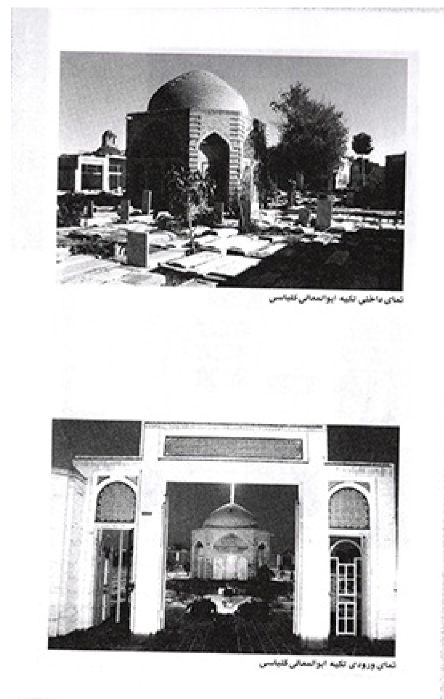
ص:۱۲۵

نمای داخلی تکیه ابوالمعالی کلباسی

نمای ورودی تکیه ابوالمعالی کلباسی

–

۱- آقا میرزا ابوالمعالی کلباسی

۲- حاج میرزا جمال الدین کلباسی

۳- حاج میرزا ابوالهدی کلباسی

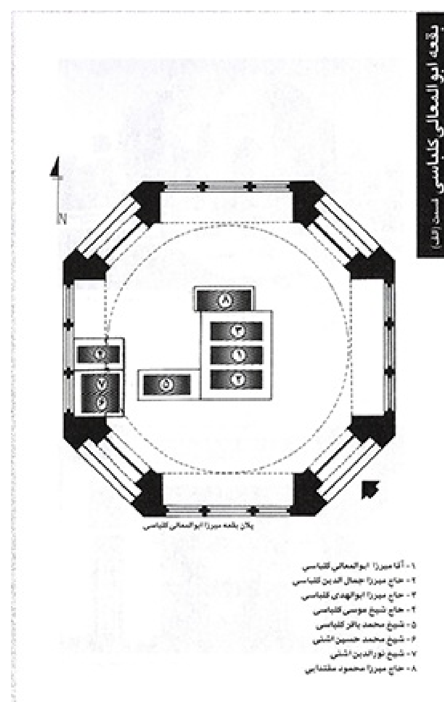
۴- حاج شیخ موسی کلباسی

۵- شیخ محمد باقر کلباسی

۶- شیخ محمد حسین اشنی

۷- شیخ نورالدین اشنی

۸- حاج میرزا محمود مقتدایی

۱- آقا میرزا ابوالمعالی فرزند حاج محمد ابراهیم عالم متوفی به سال ۱۳۱۵ هجری قمری

۲- حاج میرزا جمال الدین کلباسی فرند آقا میرزا ابوالمعالی متوفی به سال ۱۳۵۰ هجری قمری

۳- حاج میرزا ابوالهدی کلباسی ملقب به کمال الدین فرزند میرزا ابوالمعالی متوفی به سال ۱۳۵۶ هجری قمری

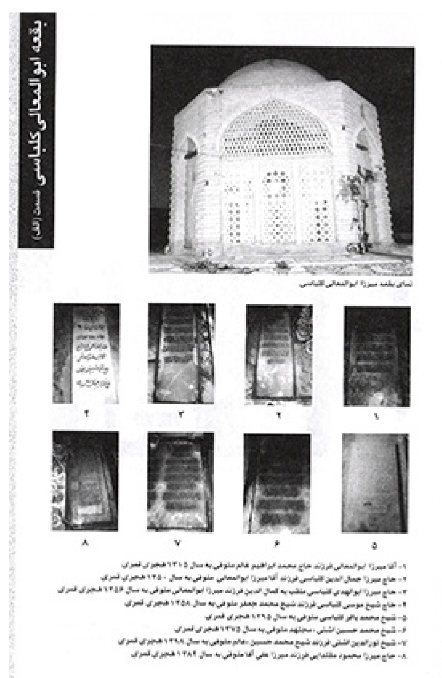
۴- حاج شیخ موسی کلباسی فرزند شیخ محمد جعفر متوفی به سال ۱۳۵۸ هجری قمری

۵- شیخ محمد باقر کلباسی متوفی به سال ۱۳۹۵ هجری قمری

۶- شیخ محمد حسین اشنی، مجتهد متوفی به سال ۱۳۷۵ هجری قمری

۷- شیخ نورالدین اشنی فرزند شیخ محمد حسین، عالم متوفی به سال ۱۳۹۸ هجری قمری

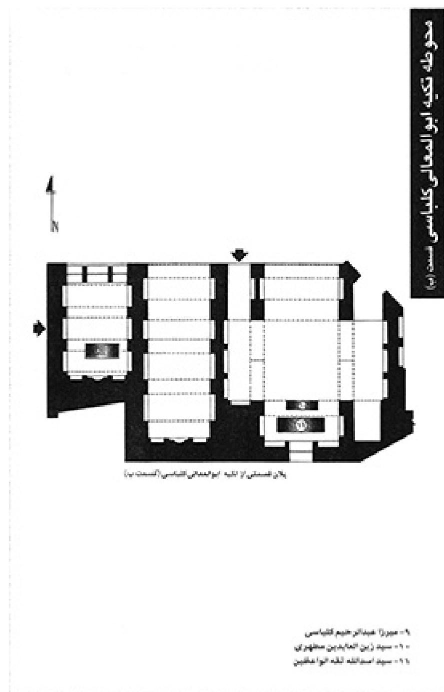
۸- حاج میرزا محمود مقتدایی فرزند میرزا علی آقا متوفی به سال ۱۳۸۴ هجری قمری

۹- میرزا عبدالرحیم کلباسی

۱۰- سید زین العابدین مطهری

۱۱- سید اسدالله ثقه الواعظین

پلان قسمتی از تکیه ابوالمعالی کلباسی (قسمت ب)

۱- میرزا عبدالرحیم کلباسی فرزند میرزا محمد رضا عالم و ریاضی دان متوفی به سال ۱۳۳۵ هجری قمری

۲- سید زین العابدین مطهری فرزند سید حسن کاشی عالم و واعظ متوفی به سال ۱۳۶۰ هجری قمری

۳- سید اسدالله ثقه الواعظین، فرزند سید حسن کاشی واعظ و شاعر متوفی به سال ۱۳۸۰ هجری قمری

۱- میرزا عبدالرحیم کلباسی فرزند میرزا محمد رضا عالم و ریاضیدان متوفی به سال ۱۳۳۵ هجری قمری
۲- سید زین العابدین مطهری فرزند سید حسن کاشی عالم و واعظ متوفی به سال ۱۳۶۰ هجری قمری
۳- سید اسدالله ثقه الواعظین ، فرزند سید حسن کاشی واعظ و شاعر متوفی به سال ۱۳۸۰ هجری قمری

پلان تکیه تویسرکانی

۱- حاج میرزا عبدالغفار حسینی تویسرکانی

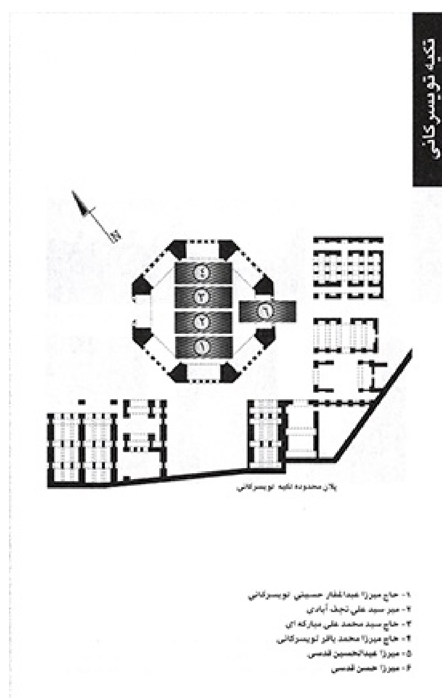
۲- میر سید علی نجف آبادی

۳- حاج سید محمد علی مبارکه ای

۴- حاج میرزا محمد باقر تویسرکانی

۵- میرزا عبدالحسین قدسی

۶- میرزا حسن قدسی

ص:۱۳۱

سنگ قبر مرحوم تویسرکانی

نمای محدوده تکیه تویسرکانی

M۱۳۴.png^

ص:۱۳۲

پلان تکیه بانو امین

۱- بانو حاجیه نصرت امین

۲- بانو عفت الحاجیه امین

۳- حاجی سید محمد تقی امین التجار

۴- حاج میرزا حبیب الله امین التجار

M۱۳۵.png^

ص:۱۳۳

۱- بانو حاجیه نصرت امین عالمه مجتهده متوفی به سال ۱۴۰۳ هجری قمری

۲- بانو عفت الحاجیه امین فرزند میرزا احمد افتخاری متوفی به سال ۱۳۹۷ هجری قمری

۳- حاجی سید محمد تقی امین التجار فرزند سید محمد حسن متوفی سال ۱۳۳۰ هجری قمری

۴- حاج میرزا حبیب الله امین التجار فرزند سید محمد علی متوفی به سال ۱۳۶۹ هجری قمری

M۱۳۶.png^

پلان تکیه شیخ مرتضی ریزی

۱- شیخ مرتضی ریزی

۲- شیخ ابوالفضل ریزی

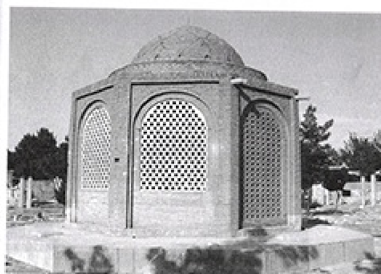
۳- ملا محمد حسین فشارکی

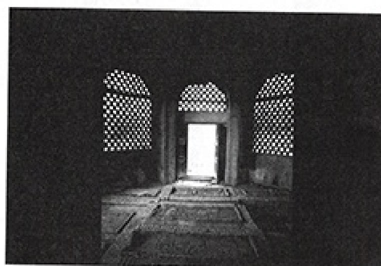
M۱۳۷.png^

ص:۱۳۵

نمای بقعه شیخ مرتضی ریزی

نمای داخلی بقعه ریزی

ص:۱۳۶

۱- حاج شیخ محمد جواد آدینه ای

۲- ملا لطف الله شمس الواعظین

۳- سید مرتضی طباطبایی زفره ای

۴- محمد باقر انواری (لمعه)

۵- میرزا محمد حسین خاقانی (فصیح)

۶- سرهنگ عزیزالله شکیبا

۷- میر محمد خلیقی پور

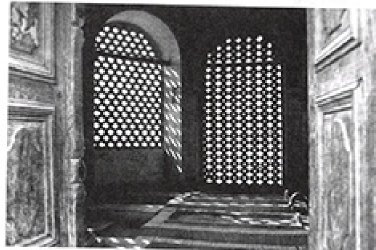
M۱۳۹.png^

نمای محوطه تکیه شیخ مرتضی ریزی

نمای داخلی بقعه ریزی

نمای محوطه تکیه شیخ مرتضی ریزی

نمای داخلی بقعه ریزی

پلان تکیه حاج آقا مجلس

پلان تکیه حاج آقا مجلس

M۱۴۱.png^

ص:۱۳۹

نمای بقعه حاج آقا مجلس

نمای محوطه تکیه حاج آقا مجلس

M۱۴۲.png^

ص:۱۴۰

پلان مسجد رکن الملک

ص:۱۴۱

نمای جنوبی حیاط مسجد رکن الملک

نمای شمالی حیاط مسجد رکن الملک

M۱۴۴.png^

ص:۱۴۲

۱- میرزا سلیمان خان شیرازی (رکن الملک)

۲- حاج شیخ اسماعیل کلباسی

۳- حاج آقا فخرالدین کلباسی

۴- حاج آقا صدر الدین کلباسی

M۱۴۵.png^

ص:۱۴۳

نمای ورودی مسجد رکن الملک

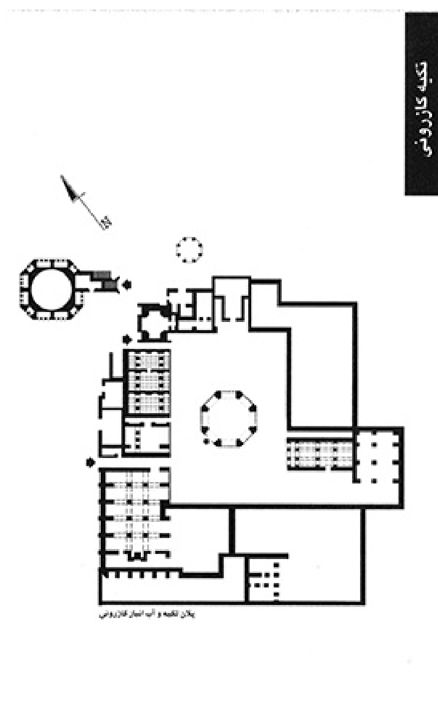
نمایی از مرقد مرحوم رکن الملک

M۱۴۶.png^

ص:۱۴۴

پلان تکیه کازرونی

پلان تکیه کازرونی

ص:۱۴۵

نمای داخلی تکیه کازرونی

نمای داخلی بقعه کازرونی

M۱۴۸.png^

ص:۱۴۶

۱- میرزا هاشم کلباسی

۲- شیخ محمد حسن عالم نجف آبادی

۳- آخوند گزی

۴- سید مهدی درچه ای

۵- سید محمد باقر درچه ای

۶- شیخ اسماعیل معزی

۷- سید مرتضی خراسانی

M۱۴۹.png^

نمای بقعه کازرونی

نمای داخلی بقعه کازرونی

M۱۵۰.png^

ص:۱۴۸

آب انبار کازرونی

M۱۵۱.png^

ص:۱۴۹

نمای ورودی آب انبار کازرونی

نمای جنوبی آب انبار کازرونی

M۱۵۲.png^

ص:۱۵۰

پلان تکیه بروجردیها

۱- حاج میرزا ابوالحسن بروجردی طباطبایی

۲- حاج محمد بروجردی طباطبایی

۳- میرزا علی واعظ شمس آبادی

۴- حاج سید صدرالدین هاطلی

۵- شیخ احمد بید آبادی

۶- شیخ عبدالعلی نجف قدسی

۷- حاج ملا احمد مشکوتی

۸- شیخ محمد حسین مهاجر واعظ

۹- حاج شیخ اسدالله فاضل بید آبادی

۱۰- شیخ محمد حسین مظاهری

۱۱- شیخ علی مدرس یزدی

M۱۵۳.png^

۱- حاج میرزا ابوالحسن بروجردی طباطبایی فرزند حاج سید علی متوفی به سال ۱۳۴۸ هجری قمری

۲- حاج محمد بروجردی طباطبایی فرزند حاج ابوالحسن متوفی به سال ۱۳۸۱ هجری قمری

۳- میرزا علی واعظ شمس آبادی فرزند مولی قاسم قمشه ای واعظ متوفی ۱۳۷۰ هجری قمری

۴- حاج سید صدرالدین هاطلی فرزند سید حسن طباطبایی هاطلی کوایی متوفی ۱۳۷۲ هجری قمری

۵- شیخ احمد بید آبادی فرزند آقا میرزا محمد جواد حسن آبادی عالم متوفی به سال ۱۳۵۷ هجری قمری

۶- شیخ عبدالعلی نجف قدسی عالم متوفی به سال ۱۳۹۰ هجری

۷- حاج ملا احمد مشکوتی واعظ فرزند ملا هاشم متوفی ۱۴۰۲ هجری قمری

۸- شیخ محمد حسین مهاجر واعظ متوفی ۱۳۷۷ هجری قمری

۹- حاج شیخ اسدالله فاضل بید آبادی فرزند ملا محمد باقر ۱۳۶۰ هجری

۱۰- شیخ محمد حسین مظاهری فرزند میرزا محمد متوفی ۱۳۶۹ هجری

۱۱- شیخ علی مدرس یزدی فرزند محمد متوفی ۱۳۵۳ هجری قمری

M۱۵۴.png^

۹- حاج شیخ اسدالله فاضل بید آبادی

۱۰- شیخ محمد حسین مظاهری

M۱۵۵.png^

۹- حاج شیخ اسدالله فاضل بید ابادی فرزند ملا محمد جعفر متوفی ۱۳۶۰ هجری

۱۰- شیخ محمد حسین مظاهری فرزند میرزا محمد متوفی ۱۳۶۹ هجری

M۱۵۶.png^

ص:۱۵۴

پلان تکیه مقدس

۱- حاج آقا محمد مقدس

۲- حاج حبیب الله مقدس بید آبادی

۳- حاج ملا علی ماربینی

۴- سید ابوالقاسم موسوی شاه کرمی فریدنی

۵- حاج سید علی مهدوی کرمانی

M۱۵۷.png^

۱- حاج آقا محمد مقدس فرزند سید عبدالحسین حسینی عالم متوفی ۱۳۷۸ هجری قمری

۲- حاج حبیب الله مقدس بید آبادی فرزند عبدالحسین متوفی ۱۳۹۱ هجری قمری

۳- حاج ملا علی ماربینی فرزند ملا ابوتراب واعظ متوفی ۱۴۰۲ هجری قمری

۴- سید ابوالقاسم موسوی فرزند سید هاشم، عالم متوفی ۱۳۸۴ هجری قمری

۵- حاج سید علی مهدوی کرمانی فرزند سید مهدی متوفی ۱۳۷۸ هجری قمری

M۱۵۸.png^

پلان تکیه محمد لطیف خواجویی

۴- حاج شیخ ابوالقاسم نورایی

۵- محمد علی مکرم حبیب آبادی

۶- میرزا اسدالله رجالی

۷- میرزا نصرالله رفائیل

M۱۵۹.png^

۴- حاج شیخ ابوالقاسم نورایی فرزند شیخ کمال الدین متوفی به ۱۳۹۰ هجری قمری

۵- محمد علی مکرم، شاعر فاضل متوفی به سال ۱۳۸۴ هجری قمری

M۱۶۰.png^

ص:۱۵۸

۱- سید محمد لطیف خواجویی

۲- حاج شیخ محمود کاشانی

۳- حاج شیخ بهاء الدین برهانی (وهاب الواعظین)

M۱۶۱.png^

ص:۱۵۹

۱- سید محمد لطیف خواجویی فرزند سید محمد شفیع بهبهانی عالم متوفی ۱۳۷۸ هجری قمری

۲- حاج شیخ محمود کاشانی فرزند محمد اسماعیل متوفی به سال ۱۳۸۹ هجری قمری

۳- حاج شیخ بهاء الدین برهانی (برهان الواعظین) فرزند ملا علی متوفی به سال ۱۳۹۳ هجری قمری

M۱۶۲.png^

ص:۱۶۰

پلان تکیه خلیلیان

۱- حاج سید محمد ابراهیم میر شفیعیان

۲- سید محمد علی میر شفیعیان

۳- حاج شیخ فرج الله دری

۴- یدالله برخوردار

۵- حاج سید خلیل موسوی

۶- حاج آقا باقر قزوینی دردشتی

۷- شیخ حیدر علی صلواتی

^M۱۶۳.png

ص:۱۶۱

۱- حاج سید محمد ابراهیم میر شفیعیان متوفی به سال ۱۳۷۰ هجری قمری

۲- سید محمد علی میر شفیعیان فرزند سید ابراهیم متوفی ۱۳۹۰ هجری قمری

۳- حاج شیخ فرج الله دری فرزند شیخ عباس متوفی ۱۳۸۲ هجری قمری

۴- یدالله برخوردار، شاعر متخلص به صائب متوفی به سال ۱۳۸۰ هجری قمری

۵- حاج سید خلیل موسوی فرزند سید علی واعظ متوفی ۱۳۹۶ هجری قمری

M۱۶۴.png^

پلان تکیه کرمانی

۱- شیخ محمد باقر زند کرمانی

۲- شیخ عبدالکریم مصدق خواه

۳- شیخ محمد جواد اصولی

۴- سید مصطفی موحد محمدی

M۱۶۵.png^

۱- شیخ محمد باقر زند کرمانی عالم و واعظ متوفی به سال ۱۳۸۹ هجری قمری

۲- شیخ عبدالکریم مصدق خواه معروف به مسئله گو متوفی ۱۳۹۰ هجری قمری

M۱۶۶.png^

پلان تکیه زرگرها

۱- حاج سید احمد حسینی بهشتی

۲- حاج سید اسدالله دادخواه حسینی بهشتی

۳- آقا کمال الدین دادخواه

۴- سید محمد رضا دادخواه (آل طه)

۵- سید جمال الدین اشرف الواعظین بهشتی

۶- شیخ احمد اهتمام رهنانی

۷- حسن اهتمام

۸- شیخ اسماعیل حیرانی

۹- شیخ محمد علی فشارکی

۱۰- محمد باقر پرورش

M۱۶۷.png^

۱- حاج سید احمد حسینی بهشتی فرزند سید محمد حسین متوفی ۱۳۶۲

۲- حاج سید اسدالله دادخواه حسینی بهشتی فرزند جعفر متوفی ۱۳۶۲

۳- آقا کمال الدین دادخواه فرزند سید اسدالله متوفی ۱۳۷۰ هجری قمری

۴- سید محمد رضا دادخواه فرزند سید اسدالله متوفی ۱۳۷۲ هجری قمری

۵- سید جمال الدین اشرف الواعظین بهشتی فرزند سید حسن متوفی به سال ۱۳۸۳ هجری قمری

۶- سید احمد اهتمام رهنانی عالم متوفی به سال ۱۳۸۸ هجری قمری

۷- حسن اهتمام شاعر متخلص به اهتمام متوفی به سال ۱۳۷۹ هجری قمری

M۱۶۸.png^

پلان تکیه زنجانی

۱- حاج سید ابوالقاسم زنجانی

۲- سید جعفر کرمانی

۳- حاج سید محمد علی زنجانی

M۱۶۹.png^

ص:۱۶۷

۱- حاج سید ابوالقاسم زنجانی فرزند میرزا محمد باقر متوفی به سال ۱۳۳۶ هجری قمری

۲- سید جعفر کرمانی فرزند سید مهدی فاضل متوفی به سال ۱۳۱۶ هجری قمری

۳- حاج سید محمد علی زنجانی فرزند میرزا محمد باقر عالم متوفی به سال ۱۳۴۷ هجری قمری

M۱۷۰.png^

پلان تکیه حجت نجفی

۱- شیخ مرتضی حجت نجفی

M۱۷۱.png^

ص:۱۶۹

نمای محدوده تکیه حجت نجفی

نمای داخلی تکیه حجت نجفی

M۱۷۲.png^

پلان مقبره حاج آقا رحیم ارباب

۱- حاج آقا رحیم ارباب

M۱۷۳.png^

ص:۱۷۱

نمایی از سنگ قبر حاج آقا رحیم ارباب

نمایی از مقبره حاج آقا رحیم ارباب

M۱۷۴.png^

ص:۱۷۲

پلان بقعه شهیدآیت الله شمس آبادی

۱- آیت الله شهید شمس آبادی

۲- آیت الله مشکوه

۳- آیت الله سید اسدالله صدر هاشمی

M۱۷۵.png^

ص:۱۷۳

نمایی از مقبره شهید آیت الله شمس آبادی

M۱۷۶.png^

ص:۱۷۴

پلان بقعه شهید آیت الله اشرفی اصفهانی

۱- شهید آیت الله اشرفی اصفهانی

M۱۷۷.png^

ص:۱۷۵

نمایی از مقبره شهید محراب آیت الله اشرفی اصفهانی

M۱۷۸.png^

پلان بقعه صاحب روضات

۱- میرزا مسیح چهار سوقی

۲- میرزا محمد باقر چهار سوقی (صاحب روضات)

۳- ملا حسن گیلانی

۴- آقا حسین لنبانی

۵- سید محمد ابراهیم چهار سوقی

۶- ملا حسین تفلیسی

۷- سید هدایت الله روضاتی

۸- میرزا حسین کشیکچی

۹- ملا محراب گیلانی

M۱۷۹.png^

نمای بقعه صاحب روضات

مزار میرزا حسین کشیکچی

M۱۸۰.png^

فهرست منابع و مآخذ ضمائم

۱- اصفهانی، محمد مهدی بن محمد رضا؛ جهان فی التعریف الاصفهان، ترجمه منوچهر ستوده، انتشارات امیر کبیر، تهران ۱۳۴۰.

۲- بهشتیان، عباس؛ بخشی از گنجینه آثار ملی، انتشارات انجمن آثار ملی، ۱۳۴۳.

۳- پیرنیا، محمد کریم؛ آشنایی با معماری اسلامی ایران، انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران؛ ۱۳۸۱.

۴- جابری انصاری، محمد حسن خان؛ تاریخ اصفهان، انتشارات مشعل، اصفهان، ۱۳۷۸.

۵- حمیدی، کجوری، ساغر، بررسی و مطالعه سنگهای تاریخی تخت فولاد (رساله کارشناسی)، دانشکده پردیس، اصفهان ۱۳۷۰.

۶- دادمهر، منصور؛ سقاخانه ها و سنگابهای اصفهان، انتشارات گلها، اصفهان ۱۳۷۸.

۷- راوندی، مجتبی؛ تاریخ اصفهان، نشر ناشر، تهران ۱۳۶۳، جلد ششم.

۸- رفیعی مهر آبادی، ابوالقاسم؛ آثار ملی اصفهان، انتشارات انجمن آثار ملی، اصفهان ۱۳۵۲.

۹- عقیلی، سید احمد _ نیلفروشان، محمد رضا؛ با ستارگان، انتشارات کانون پژوهش، اصفهان ۱۳۸۳.

۱۰- غیب غلامی، بنای بر قبور، انتشارات دفتر نشر الهادی، قم ۱۳۷۶.

۱۱- قدسی، بهزاد؛ لوح مزارهای رقم دار تخت فولاد، جمله میراث جاویدان، اصفهان، سال دهم، شماره۲.

۱۲- منتظر القائم، اصغر؛ بزمگاه دلبران، کانون پژوهش، اصفهان ۱۳۸۳.

۱۳- مددپور، محمد؛ تجلیات حکمت معنوی در هنر اسلامی، انتشارات امیر کبیر، تهران ۱۳۷۴.

۱۴- موسی بجنوردی، کاظم؛ دایره المعارف بزرگ اسلامی، مرکز دایره المعارف بزرگ اسلامی، تهران ۱۳۶۷.

۱۵- موسوی فریدنی، محمد علی؛ اصفهان از نگاهی دیگر، انتشارات نقش خورشید، اصفهان.

۱۶- مهدوی، مصلح الدین؛ اصفهان دار العلم شرق (در حال چاپ).

۱۷- مهدوی، مصلح الدین؛ سیری در تاریخ تخت فولاد، انجمن کتابخانه های عمومی اصفهان، اصفهان ۱۳۷۰.

۱۸- نصرالهی، غلامرضا؛ یادداشتها و اطلاعات مربوط به تخت فولاد.

۱۹- همایی، جلال الدین؛ تاریخ اصفهان، ابنیه و عمارت، تصحیح ماهدخت همایی، موسسه نشر هما، تهران ۱۳۸۱.

۲۰- هنرفر، لطف الله، گنجینه آثار تاریخی اصفهان، انتشارات ثقفی، اصفهان ۱۳۵۰.

۲۱- هوشنگ پور، کریم؛ سنگ مزارهای ایران، مجله هنر و مردم، مهر ۱۳۴۲، شماره دوازده.

۲۲- هوستر، ارنست؛ اصفهان در یکصد و سیزده سال قبل، ترجمه محمد عاصمی، انتشارات فرهنگ و هنر، مرکز مردم شناسی ایران ۱۳۵۵.

۲۳- هلین براند، رابرت؛ صدای اسلامی، ترجمه ایرج اعتصام، شرکت پردازش و برنامه ریزی، تهران ۱۳۷۷.

۲۴- آرشیو فنی سازمان میراث فرهنگی استان اصفهان.

- آرشیو فنی مجموعه تاریخی، فرهنگی و مذهبی تخت فولاد.

- طرح بهسازی و نوسازی مجموعه فرهنگی تخت فولاد، شهرداری اصفهان، حوزه معاونت شهرداری.

- طرح ساماندهی و طراحی شهری و راهبردی تخت فولاد، مهندسین مشاور ابردشت.

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که مـا را در دستیـابی به این هـدف یـاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادنـد تقـدیر و تشـکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصـفهان -خیابان عبـدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شـهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹